भूमे गाउँपालिका

Bhume Rural Municipality

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

Office of the Rural Municipal Executive

खाबाङ्बगर, रुकुम पूर्व

Khabangbagar, East Rukum

लुम्विनी प्रदेश, नेपाल

Lumbini Province, Nepal

आवधिक योजना २०७८/०७९—२०८२/०८३

Periodic Plan 2078/079-2082/083

प्रकाशक (Published By):

भूमे गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

Office of the Rural Municipal Executive, Bhume

खाबाङ्बगर, रुकुम पूर्व

Khabangbagar, East Rukum

विषय सूची

भूमे गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना २०७८/०७९-०८२/०८३ को संक्षिप्त विवरण.....i

शब्द संक्षेपीकरणको सूची.....ii

परिच्छेद १ परिचय.....१

१.१ पृष्ठभूमि.....१

१.२ भूमे गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण.....२

१.३ भूमे गाउँपालिकाको समृद्धिका आधारहरु.....५

१.४ आवधिक योजना तर्जूमाका मार्गदर्शक आधारहरु.....५

१.५ योजना तर्जूमा विधि.....५

परिच्छेद २ विगतका योजनाको क्षेत्रगत समिक्षा तथा स्थिति विश्लेषण.....७

२.० आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक स्थितिको संक्षिप्त समिक्षा.....७

२.१ आर्थिक पक्ष.....७

२.२ सामाजिक पक्ष.....९

२.३ भौतिक पूर्वाधार पक्ष.....११

२.४ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन.....१२

२.५ संस्थागत विकास र सुशासन.....१२

परिच्छेद ३ योजना खाका १४

३.१ पृष्ठभूमि.....१४

३.२ चुनौती र अवसर.....१४

३.३ दिगो विकास लक्ष्यहरुसँग आवधिक योजनाको तादम्यता.....१५

३.४ राष्ट्रिय पन्ध्रौं योजनाको सोच.....१६

३.५ प्रादेशिक प्रथम योजनाको सोच र लक्ष्य.....१७

३.६ पालिकाको दिर्घकालिन सोच.....१७

३.७ गाउँपालिकाको लक्ष्य.....१८

३.८ स्थानीय तहका विकासको उद्देश्यहरु.....१८

३.९ परिमाणात्मक लक्ष्य.....१८

३.१० रणनीतिक विश्लेषण.....१९
३.१०.१ कार्यनीति १९
३.११ प्रमुख कार्यक्रम.....२०
३.१२ नतिजा खाका.....२१
३.१३ अपेक्षित उपलब्धि.....३३
परिच्छेद ४ आर्थिक क्षेत्र ३४
४.१ कृषि विकास.....३४
४.२ सिंचाई विकास.....३७
४.३ पशुपन्छी विकास.....४०
४.४ घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशिलता मार्फत रोजगारी प्रवर्द्धन.....४३
४.५ पर्यटन विकास.....४५
४.६ बैंकिङ सेवा विस्तार तथा सहकारी विकास.....४८
परिच्छेद ५ सामाजिक विकास ५१
५.१ शिक्षा.....५१
५.२ स्वास्थ्य तथा पोषण.....५५
५.३ खानेपानी तथा सरसफाई.....५८
५.४ युवा तथा खेलकुद्.....६१
५.५ महिला विकास.....६४
५.६ बाल विकास.....६७
५.७ जेष्ठ नागरिक.....७०
५.८ अपाङ्गता भएका व्यक्ति विकास कार्यक्रम.....७२
५.९ दलित, आदिवासी, जनजाती लगायत उत्पिडित वर्ग उत्थान.....७५
५.१० साँस्कृतिक, धार्मिक सम्पदा संरक्षण तथा प्रवर्द्धन.....७८
परिच्छेद ६ भौतिक पूर्वाधार विकास.....८१
६.१ विद्युत/जल विद्युत तथा उर्जा विकास.....८१
६.२ सडक तथा यातायात विकास कार्यक्रम.....८४
६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको विकास.....८७

६.४ भवन तथा वस्ती विकास..... ८९

परिच्छेद ७ वन, वातावरण संरक्षण एवम् विपद व्यवस्थापन ९२

७.१ वन विकास तथा वातावरण संरक्षण..... ९२

७.२ विपद व्यवस्थापन..... ९५

परिच्छेद् ८ संस्थागत विकास तथा सुशासन.....९८

८.१ संस्थागत सुशासन तथा क्षमता विकास..... ९८

८.२ सामुदायिक साझेदारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरु.....१०१

परिच्छेद् ९ वित्तिय विश्लेषण.....१०४

९.१ पालिकाको विगत ३ वर्षको वजेट विश्लेषण..... १०४

९.२ विषयगत क्षेत्रको बजेट अनुमान.....१०५

९.३ विषयत क्षत्रका उपक्षेत्रको बजेट अनुमान.....१०६

९.४ आवधिक योजनाको बार्षिक लक्ष्य र बजेट अनुमान.....१०७

९.३ स्रोत परिचालन..... १३२

परिच्छेद १० कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन.....१३३

१०.१ कार्यान्वयन योजना.....१३३

१०.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन.....१३३

१०.३ नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समिक्षा.....१३५

१०.४ मध्यावधि मूल्याङ्कन..... १३६

१०.५ अन्तिम मूल्याङ्कन..... १३६

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरु.....१३७

अनुसूची २ : विभिन्न चरणमा भएका कार्यशालाका तस्विरहरु १३८

तालिका सूची

तालिका १ पालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजनाको संक्षिप्त विवरण i
तालिका २ विगत ३ वर्षको वजेट विश्लेषण १०४
तालिका ३ विषयगत विकासका क्षेत्रमा वार्षिक वजेट अनुमान १०५
तालिका ४ विषयगत क्षेत्रका उपक्षेत्र अनुसार वजेट अनुमान १०६
तालिका ५ आवधिक योजनाको बार्षिक लक्ष्य र बजेट अनुमान १०७
तालिका ६ लगानी स्रोत परिचालन तालिका १३२
तालिका ७ आवधिक योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ढाँचा १३५

चित्र सूची

चित्र १ आवधिक योजना तयारी प्रक्रिया ६
चित्र २ आवधिक योजना तयारीको प्रारम्भिक कार्यशाला १३८
चित्र ३ आवधिक योजनाको मस्यौदामा छलफल १३८
चित्र ४ विषयगत समितिमा योजनाहरुको छलफल १३९
चित्र ५ आवधिक योजना मस्यौदा छलफल कार्शाला समापनको क्रममा मन्तव्य गाउँपालिका अध्यक्ष रामसुर बुढामगर ज्यू १३९

भूमे गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना २०७८/०७९-०८२/०८३ को संक्षिप्त विवरण

यस भूमे गाउँपालिकाको पहिलो आवधिक योजनाको रुपमा तयार गरिएको योजना दस्तावेजको सारांश यस प्रकार रहको छ :

तालिका १ पालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजनाको संक्षिप्त विवरण

दीर्घकालिन सोच	"सफा र हरियालीः समृद्ध भूमे"
लक्ष्य	कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्यको क्षेत्रमा जनपक्षिय सेवामा वृद्धि गर्ने र दिगो पूर्वाधार विकास मार्फत सुगम गाउँपालिका निर्माणमा योगदान दिनु ।
उद्देश्य	- व्यवसायिक कृषि एवम पशुपालन मार्फत गाउँपालिकावासीलाई स्वरोजगारमुखि बनाइ कृषि र पशुपालनमा आत्मनिर्भर बनाउनु, - पर्यटन विकास मार्फत राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा गाउँपालिको पहिचान बढाउनु, - स्वास्थ्य, शिक्षा र खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा गाउँपालिकावासीलाई आत्मसम्मानपूर्वक जिउन सक्ने बनाउनु, - वातावरणीय संरक्षण एवम् दिगो विकासको अवधारणा अनुसार भौतिक निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढाउनु, - वन तथा वातावरण विकास मार्फत समुदाय लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु, - संस्थागत विकास र सुशासनको सुनिश्चित गरि पारदर्शि एवम् गुणस्तरिय सेवा प्रदान गर्नु ।

श्रोत अनुमान

क.सं	क्रियाकलापहरु	वजेट विवरण रु हजारमा					
		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
	समग्र क्षेत्रको जम्मा वजेट	**३८६४९८**	**३९०७३८**	**४७६४६८**	**४४७०८८**	**३८०९९८**	**२०८१७९०**
१	आर्थिक विकास	५८९७५	६२०६५	५८९४५	६००६५	५९१७५	२९९२२५
२	सामाजिक विकास	८५३६८	८६५१८	१७७३६८	८५३६८	८५६६८	५२०२९०
३	भौतिक पूर्वाधार विकास	१८४७४५	१८४७४५	१८८२४५	२०१७४५	१८४७४५	९४४२२५
४	वन वातावरण संरक्षण एवम् विपद् व्यवस्थापन	५२४००	५२४००	४६९००	९४९००	४६४००	२९३०००
५	संस्थागत विकास सुशासन	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	२५०५०

प्रतिवद्धता निर्णय	आज मिति २०७८ साल असार १४ गतेका दिन यस गाउँपालिकाको पहिलो आवधिक योजना २०७८/०८९-२०८२/०८३ तयारी निर्देशक समितिका अध्यक्ष तथा गाउँपालिका अध्यक्ष श्री रामसुर बुढामगरज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले आवधिक योजना स्विकृत गरि कार्यान्वयनमा लैजाने निर्णय गरेको छ ।

शब्द संक्षेपीकरणको सूची

आ वि यो	आवधिक विकास योजना
खा पा आ	खानेपानी आयोजना
गा पा	गाउँपालिका
गा वि स	गाउँ विकास समिति
जि स स	जिल्ला समन्वय समिति
ज व आ	जल विद्युत आयोजना
विव्यस	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
प्रप्रअ	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
सा व उ स	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति
LNOB	Leave No One Behind
SDGs	Sustainable Development Goals

परिच्छेद १ परिचय

यस परिच्छेद १ मा गाउँपालिकाको आवधिक योजना के हो, किन तयार गरिन्छ, यसमा के कस्ता नीतिगत व्यवस्थाहरु रहेका छन् भन्ने विषयको पृष्ठभूमि, गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणको अवस्था, गाउँपालिका समृद्धिका आधारहरु, र आवधिक योजना तर्जूमा विधि विषयमा उल्लेख गरिएको छ ।

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको परिवेशमा राज्य पुनर्संरचना पश्चात तीन तहका सरकारद्वारा सेवा प्रवाह गर्ने क्रममा जनतासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने स्थानीय सरकारले आफ्ना योजना कार्यान्वयन गर्नु पूर्व स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ मा तहको वार्षिक तथा आवधिक योजना तयार गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था अनुसार हरेक स्थानीय तहले आफ्ना आगामी विकासका कार्यक्रमलाई योजनाबद्ध तरिकाले सञ्चालन गर्नु पर्ने व्यवस्था भए अनुसार सहभागितामूलक तरिकाले योजना तयार गर्नका लागि पहिले गुरु दस्तावेजको रुपमा आवधिक योजना तयार गर्न जरुरी रहेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जूमा दिग्दर्शन २०७५(नमूना) मा पनि हरेक स्थानीय तहले विकासका क्रियाकलापहरु अगाडि बढाउनु पूर्व स्थानीय तह, प्रदेश र केन्द्रले तयार गर्ने योजनामा एकरुपता आउने गरि योजना निर्माण गर्नका लागि स्थानीय तहले आवधिक योजना निर्माण गर्न सहज होस भन्ने उद्देश्यले सबै स्थानीय तहको एउटै खाकामा योजना आउने गरि निर्देशन दिइएको छ । यस दिग्दर्शनमा स्थानीय तहको योजना तयार गर्दा समेट्नु पर्ने विषयवस्तुलाई स्पष्टरुपमा समावेश गरिएको छ भने नेपाल सरकारको पन्ध्रौं योजना (२०७६/०७७-२०८०/०८१) र लुम्विनी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/०७७-२०८०/०८१) तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भइसकेको हुँदा स्थानीय सरकारहरुले पनि ती संघिय सरकार र प्रदेश सरकारद्वारा तयार गरिएका दस्तावेजहरुलाई आधार मानेर आ-आफ्नो आवधिक योजना तयार गर्नु पर्ने हुन्छ ।

गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना भन्नाले निर्धारित समयावधि भित्र गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन तथा वातावरणीय र संस्थागत विकासका लागि लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो अवधि भित्र परिणाम हासिल गर्न दीर्घकालिन सोच, नीति, सिद्धान्त, रणनीति तथा प्राथमिकता पहिचान एवम् परिभाषित गर्ने स्पष्ट मार्गचित्र लाई बुझिन्छ । कुनै पनि ठाउँको आवधिक योजनाले उक्त ठाउँको हालको अवस्थामा गुणात्मक तथा परिमाणात्मक सुधार सहितको परिवर्तन सुनिश्चितता गर्न सक्नु पर्ने हुन्छ । तथापी आवधिक योजना तयार गर्दा हालको अवस्था र प्राप्त भएको र हुन सक्ने स्रोत र साधनलाई समेत मध्येनजर गरि तयार गर्नु पर्ने हुन्छ । योजना आफैमा केहि महत्वाकांक्षी हुने भएता पनि आवधिक योजना निर्माण गर्दा

{SMART} अर्थात (Specific, Measurable, Attainable, Realistic, and Time bound) को सिद्धान्तलाई अनुसरण गर्न सकेको खण्डमा वास्तविकता तर्फ उन्मुख भई योजना निर्माण हुने गर्दछन् ।

आवधिक योजनाले गाउँपालिकाको गतिलाई स्पष्ट दिशाबोध गर्दछ । यसले विकासका समग्र पक्षलाई समेट्ने र यो बहुबर्षिय हुने भएको हुँदा आवधिक योजनालाई योजना बैंकको रुपमा पनि लिन सकिन्छ । आवधिक योजना मूलतः स्थानगत विशेषताहरुमा आधारित एकीकृत र बहु-विषयगत योजना भएकोले निश्चित अवधि भित्र के कस्ता कामहरु, कति मात्रामा, कति वजेटमा, कहाँबाट व्यवस्थापन गरेर गर्ने भन्ने कुरालाई मात्र स्पष्ट मार्ग दर्शन गर्दछ । तसर्थ आवधिक योजना स्थानीय जनचाहनाको प्रत्यक्ष प्रतिविम्व हो र यो वार्षिक योजना जस्तो विस्तृत र खास आयोजनागत नभएर मागर्दशकको रुपमा तयार गरिन्छ ।

पूर्वी रुकुम जिल्लामा अवस्थित यस भूमे गाउँपालिकाको आवधिक योजना निर्माण गर्ने क्रममा स्थानीय शासन सञ्चालन ऐन २०७४ ले गरेको व्यवस्थाको पालना गर्दै गाउँपालिकाले गरेका अन्य योजनागत प्रयासहरुलाई मार्गदर्शनको रुपमा लिएर गाउँ वस्तुस्थिति विवरणलाई आधार मानेर यो पहिलो आवधिक योजना तयार गरिएको छ । आवधिक विकास योजना तर्जुमाको क्रममा गाउँपालिकाको विद्यमान स्थिति विश्लेषण तथा नक्शाङ्कन हुने, गाउँपालिकाको अवधारणा (दीर्घकालिन सोच, निर्देशक सिद्धान्त, लक्ष्य रणनीति तथा प्राथमिकता) र योजना ढाँचा (नतिजा खाका) तयार हुने, वर्तमान अवस्थामा र निर्वाचित भई आउने जनप्रतिनिधिलाई गाउँपालिकाका कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न आधार तयार हुने भएको कारण पनि यस आवधिक विकास योजनाको महत्व स्पष्ट देखिन्छ । साथै यसबाट गाउँपालिकाको लागि आन्तरिक, वाह्य स्रोत परिचालन र वृद्धिका लागि आधार तयार हुने एवम् नयाँ संविधान र संघीय शासन प्रणाली अनुसार स्थानीय शासनको अभ्यासमा सहयोग पुग्नेछ ।

दिगो विकासका लक्ष्यहरु, नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतका विभिन्न मुल दस्तावेजको आधारमा हरेक स्थानीय सरकारहरुले विकासमूलक गतिविधिहरु सञ्चालन गर्नुका अतिरिक्त गतिविधिहरुलाई मार्ग निर्देश गर्ने गरि तयार गर्नु पर्ने विभिन्न दस्तावेजहरुका लागि भूमे गाउँपालिका रुकुमले आवधिक योजना बाहेक गाउँपालिकाको गुरुयोजना, खानेपानी तथा सरसफाइ योजना, वातावरणीय मापन तथा विकास योजना, युवा उद्यमशिलता योजना, गाउँपालिकाको पर्यटकीय सम्भावना आदि योजनाहरु तयार गरिसकेको हुनाले यो आवधिक योजना तयार गर्ने क्रममा पालिकाले पहिले नै तयार गरिसकेका योजनाहरुलाई पनि आधार लिएको छ । गाउँपालिकाले हरेक वर्ष वार्षिक योजनाहरु सङ्कलन गर्ने र सो योजनाहरुको आधारमा वार्षिक वजेट तयार गर्ने गरेको छ तर हाल सम्म आवधिक योजना तयार भैसकेको अवस्था थिएन । तसर्थ यो पहिलो आवधिक योजना तयार भैसके पश्चात गाउँपालिका विकासको योजना बैंकको रुपमा काम गर्ने छ ।

१.२ भूमे गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण

१.२.१ भूगोल

नेपालको संविधान २०७२ लागू हुनु पूर्व रुकुम जिल्ला साविकको मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रमा रहेको थियो तर संघिय संरचना अनुसार यसलाई दुई वटा जिल्लामा विभाजन गरियो । यसरी दुई भागमा विभाजन भएको रुकुम जिल्लाको पश्चिम भाग कर्णाली प्रदेश र पूर्वी भाग लुम्विनी प्रदेशमा पर्दछ । लुम्विनी प्रदेशमा रहेको पूर्वी रुकुममा पुथा, उत्तरगंगा, सिस्ने र भूमे गरि जम्मा ३ वटा गाउँपालिकाहरु रहेका छन् । यो गाउँपालिका ८२ डिग्री ३५ मिटर देखि ८३ डिग्री १० मिटर पूर्वी देशान्तर सम्म र २८ डिग्री २८ मिटर देखि २९ डिग्री ० मिटर उत्तरी अक्षांश सम्म समुद्री सतहबाट ७२४६ मिटरको उचाईंमा रहेको छ । २७३.६७ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकाको हावापानी समशितोष्ण रहेको छ । पहाड, लेक र हिमाल गरि तीन वटै भू-भागहरु रहेको यो गाउँपालिकाको पूर्वमा बाग्लुङ् जिल्ला, पश्चिममा सिस्ने गाउँपालिका र मुसिकोट नगरपालिका, उत्तरमा पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिका र दक्षिणमा रोल्पा जिल्ला रहेका छन् ।

१.२.२ जनसंख्या

नेपालको जनगणना २०६८ अनुसार भूमे गाउँपालिकाको जनसंख्या १८,५८९ रहेको छ भने जम्मा घरधुरी ३८६५ रहेको देखिन्छ । जम्मा जनसंख्या मध्ये १०१४६ महिला र ८४४३ पुरुषहरुको संख्या रहेको छ जस्मध्ये ६६.१ प्रतिशत अर्थात १२३१९ जनसंख्या मगरजातीको मात्र रहेको छ । १२३१९ जनाको संख्यामा मगर समुदायको वसोवास रहेको देखिन्छ । जातजाति अनुसार सम्पुर्ण गाउँपालिकाको जनसँख्या निम्नानुसार रहेको छ । समग्रमा दलित घरपरिवार ८०५, जनजाती घरपरिवार २६८१ अन्य घरपरिवा ३४९ रहेको छ । गाउँपालिकाले तयार गरेको खानेपानी तथा सरसफाइ प्रोफाइल २०७७ अनुसार महिला जनसंख्या १०५७१, पुरुष जनसंख्या १०६७० गरि जम्मा जनसंख्या २१२४१ रहेको छ भने घरधुरी संख्या ४२८५ रहेको छ ।

१.२.३ भूमिको उपयोग

प्राकृतिक हिसावले यो गाउँपालिका वन तथा खनिज पदार्थ लगायत प्राकृतिक स्रोतमा धनी गाउँपालिकाको रुपमा परिचित छ । हाल सम्म परम्परागत खेतीमा आधारित रहेको तर विषादीरहित खेती प्रणाली अङ्गालेको यस गाउँपालिकाको खेतीयोग्य जमिन एक चौथाइ भाग मात्र रहेको छ भने बाँकी भाग वनजङ्गल तथा भिरपाखाले ढाकेको छ । यहाँको माथिल्लो भागमा वर्षमा ६ महिना हिउँ पर्ने हिमाली भाग पनि भएको हुँदा यस गाउँपालिकाको मौसम चिसो हुने गर्दछ । खेतीयोग्य जमिन प्रशस्त भएता पनि यहाँ सिंचाई लगायतका कृषकहरुका लागि आधुनिक सुविधाहरु प्रयाप्त नभएको हुँदा आकाशे खेतीमा निर्भर कृषकहरुले सोचे अनुरुप उत्पादन गर्न सकिरहेका छैनन् ।

१.२.४ आर्थिक क्षेत्रको स्थिति

परम्परागत कृषि, पशुपालन र पुरानै प्रकृतिका उद्यमशिलतामा बढि मात्रामा निर्भर रहने भएको हुँदा गाउँपालिकावासीको दैनिक जीवन कष्टकर नै रहेको छ । सामान्यतया वर्षभरीको उत्पादनले मुस्किलले ३

महिना खाना पुग्ने र रोजगारीका अन्य विकल्पहरु केहि नभएको हुँदा सामान्यतया यहाँको समुदाय दैनिक ज्याला मजदुरी जस्ता वैकल्पिक जीविकोपार्जनमा निर्भर हुने गरेको छ । तथापी कृषि तथा पशुपालनलाई व्यवसायिकरण गर्दै अगाडि बढेको हुँदा यहाँका वासिन्दाहरुमा आर्थिक उन्नती हुदै गएको छ ।

१.२.५ सामाजिक क्षेत्रको स्थिति

पुरुष साक्षरता ६५.८% र महिला साक्षरता ४५.१% गरि समग्र गाउँपालिकाको साक्षरता ५४.५% (जनगणना २०६८) रहेको यस गाउँपालिकामा हाल ८ वटा माधमिक तहका -४ वटा कछा १२ संम्मका ०४ वटा कछा १० सम्मका माध्यामिक विद्यालय आधारभूत विद्यालय ९ वटा कछा ८ सम्मका र आधारभूत विद्यालय (१-५) १७ वटा, संस्थागत विद्यालय २ वटा, बालबिकास केन्द्रको संख्या २९ र सामुदायिक सिकाइ केन्द्र ४ वटा रहेका छन् । गाउँपालिकाका विभिन्न वडाहरुमा आफ्नै भवनमा स्वास्थ्य संस्था रहेका भवन ५ वटा रहेका छन् भने स्वास्थ्य मन्त्रालयको मापदण्ड अनुसार बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको संख्या जम्मा २ वटा रहेको छ । यस गाउँपालिकाका सवै वडाहरुलाई खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्रको रुपमा घोषणा गरिसकिएको छ ।

१.२.६ भौतिक क्षेत्रको स्थिति

काँक्रीटोल-तक्सेरा सडक (२७.३ कि.मि.), झुला खेत-चुन्बाङ् सडक (८.३ कि.मि.) र दाङ् — चुन्बाङ् - महतखा - बाङबगर - पुथा उत्तरगंगा सडक गरि गाउँपालिकामा मुख्यगरि ३ वटा मौसमी सडकहरु रहेका छन भने गाउँपालिकामा जम्मा १३ वटा झोलुङ्गे पुलहरु रहेका छन् । लुकुमखोला जलविद्युत, क्याङ्सी खोला जलविद्युत, चुन्बाङ खोला जलविद्युत र महत जलविद्युत आयोजना गरि ४ वटा स्थानीय जलविद्युत आयोजना मार्फत स्थानीयस्तरमा विद्युतीकरण भइरहेको छ ।

१.२.७ वन तथा वातावरण

यस गाउँपालिकामा जम्मा ६५ वटा सामुदायिक वनहरु, २४ वटा सरकारी वन, १० वटा नीजि वन र १२ वटा कवुलियती वन रहेका छन् । गाउँपालिकाको समग्र जनसंख्या मध्ये १२९ घरपरिवारहरु कुनै पनि प्रकारको वनको पहुँचमा छैनन् । गाउँपालिकाका सवै वडामा गरि जम्मा ५१ वटा जोखिमयुक्त पहिरोहरु रहेका छन् भने पहिरो जोखिममा रहेको घरपरिवारको संख्या ८६ रहेको छ ।

१.२.८ संस्थागत व्यवस्थापन

गाउँपालिकाका ४ वटा वडा कार्यालयहरुको आफ्नै भवन रहेको छ भने बाँकि वडा कार्यालयहरु भाडामा रहेका छन् । गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन मार्फत प्रभावकारीमूलक तरिकाले सेवाहरु प्रदान गरिदै आएको छ ।

१.३ भूमे गाउँपालिकाको समृद्धिका आधारहरु

हिमाली, पहाडी र लेकाली क्षेत्र गरि ३ वटै भागहरु रहेको यो भूमे गाउँपालिकालाई समृद्ध गाउँपालिका निर्माण गर्ने विभिन्न आधारहरु यस प्रकार रहेका छन् :

- ब्यबसायीक कृषि
- बन तथा बाताबरण
- बिधुत तथा जलसोत
- पयटन
- लघु उधम
- स्वास्थ्य तथा जनसंखया

१.४ आवधिक योजना तर्जूमाका मार्गदर्शक आधारहरु

यस भूमे गाउँपालिकाको आवधिक यो जना तर्जूमाका मार्गदर्शक आधारहरु यस प्रकार रहेका छन् :

- नेपालको संविधान
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
- दिगो विकासका लक्ष्य लगायत नेपालले अन्तराष्ट्रियस्तरमा गरेका प्रतिवद्धताहरु
- दीर्घकालिन सोच सहितको पन्ध्रौं राष्ट्रिय आवधिक योजना
- दीर्घकालिन सोच सहितको पहिलो प्रादेशिक आवधिक योजना
- भूमे गाउँपालिकाले विगतमा नीति तथा कार्यक्रम मार्फत प्रारम्भ गरेका दीर्घकालिन महत्वका विषयहरु
- गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्ने क्रममा विभिन्न चरणहरुका गरिएका छलफलहरु
- गाउँपालिकाले तयार गरेका गुरुयोजना सहित अन्य क्षेत्रगत योजनाहरु

१.५ योजना तर्जूमा विधि

आवधिक योजना तयार गर्ने कार्य आफैमा एउटा प्रक्रियाद्वारा समापन हुने कार्य हो ।

औपचारिक/अनौपचारिक तरिकाले विभिन्न चरणहरु पार गरेर आवधिक योजना तयार गरिने भएको हुँदा यस भूमे गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयारी गर्ने क्रममा तपसिलमा उल्लेख गरिए वमोजिमा विधिहरु मार्फत यो आवधिक योजना तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ :

(क) आवधिक योजना तयारीका निम्ति प्रारम्भिक कार्यशाला सञ्चालन

(ख) गाउँपालिकाको भिजन कार्यशाला सञ्चालन

(ग) विषयगत समितिहरुसँग छलफल र कार्ययोजना निर्माण

(घ) वडास्तरिय भेलाको आयोजना

(ङ) विषयगत योजनाहरु सङ्कलनका लागि समुदायस्तरमा छलफलको आयोजना

(च) सङ्कलित योजनाहरु, गाउँपालिकाको दस्तावेजहरुको आधारमा योजना लेखन

(छ) मस्यौदा योजनाहरुको विषयगत समितिहरुमा वृहत छलफल

(ज) गाउँपालिकास्तरिय निर्देशक समितिसँग योजनाहरुको वजेटका विषयमा छलफल

(झ) अन्तिम मस्यौदा माथि निर्देशक समितिसँग छलफल मार्फत फिडव्याक सङ्कलन

(ञ) आवधिक योजना तयार गरि गाउँपालिकालाई हस्तान्तरण

यस प्रक्रियालाई चित्रमा तलका अनुसार देखाइएको छ :

चित्र १ आवधिक योजना तयारी प्रक्रिया

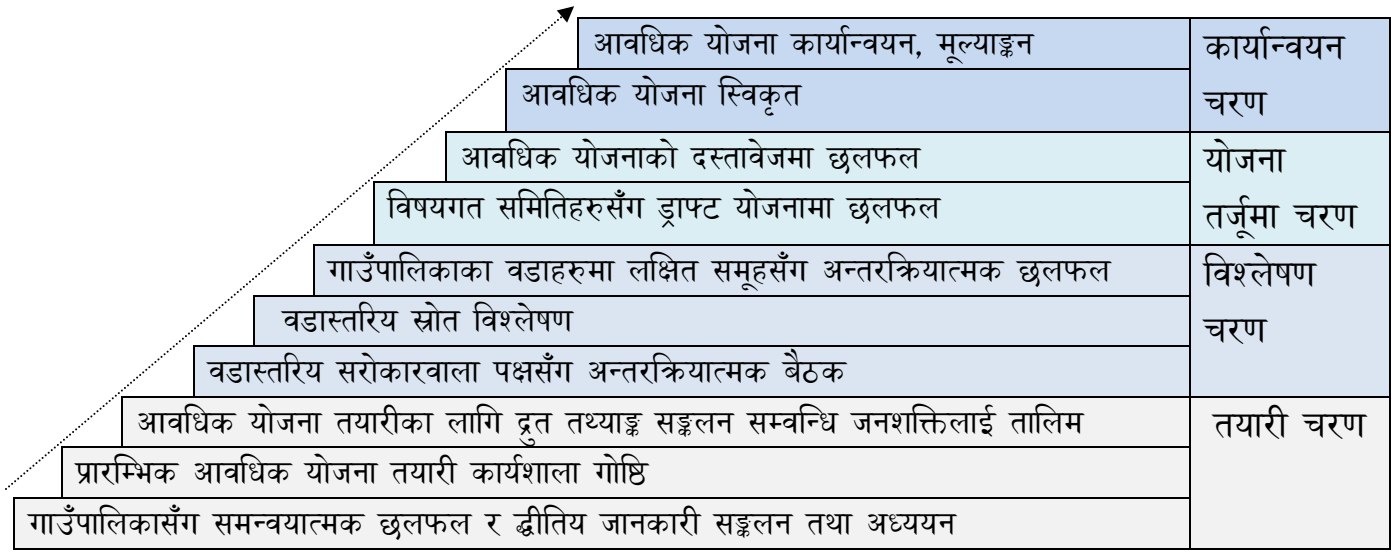

परिच्छेद २ विगतका योजनाको क्षेत्रगत समिक्षा तथा स्थिति विश्लेषण

२.० आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक स्थितिको संक्षिप्त समिक्षा

गाउँपालिकावासीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याई गाउँपालिकालाई समृद्ध बनाउँदै जाने र नेपाल सरकारको राष्ट्रिय समृद्धि र विकासको नारा समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली को लक्ष्य प्राप्त गर्न स्थानीय सरकारले पुऱ्याउनु पर्ने योगदानका लागि गाउँपालिकामा कृषि, सिंचाई, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन र सहकारी तथा बैंकिङ्ग क्षेत्रको विकासले आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने गरि, शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला तथा बालबालिका लगायत अन्य विपन्न वर्गलाई समावेश गर्दै खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा विकास गर्दा सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने गरि, विद्युत तथा उर्जा, सडक तथा बाटोघाटो र पुल निर्माण, सञ्चारमा हुने वा भएका विकासमूलक गतिविधि मार्फत भौतिक एवम् पूर्वाधार विकास, वन संरक्षण, वातावरण संरक्षण र विपद् नियन्त्रणका पहलहरुबाट वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग र आन्तरिक सुशासन, सर्वशुलभ एवम् छिटो छरितो सेवा प्रवाहका लागि मानवीय तथा अन्य आवश्यक व्यवस्थापन मार्फत संस्थागत विकास र सुशासनको प्रत्याभूति गर्दै जनपक्षिय समाजबाद् उन्मुख विकासका लागि अवको ५ वर्ष भित्र गरिने क्रियाकलापहरुको विवरण उल्लेख छ ।

२.१ आर्थिक पक्ष

कृषि

यस गाउँपालिकामा वसोवासरत जनसमुदायको प्रमुख आयश्रोतको रुपमा कृषि तथा पशुपालननै रहेको छ । परम्परादेखि नै अवलम्वन गर्दै आएको पेशा हालसम्म पनि सामान्यतया सोहि अवस्थामा रहेको छ । यहाँको प्रमुख वालीको रुपमा गहुँ, कोदो, मकै, फापर, जौं आदि रहेका छन् । यसैगरी पशुपालनको रुपमा गाई, भैसी, वाखा, भेडा आदि हुने गरेको छ ।

हालको तथ्यांकलाई अध्ययन गर्दा ९० प्रतिशत भन्दा बढि जनसंख्या कृषि पेशामा आवद्ध रहेका छन् । यहाँको उत्पादनले समग्र गाउँपालिकाकालाई वर्षं भरि धान्न नसक्ने आबसस्था रहेको र करिब ६ महिना सम्म धान्ने अनुमान गरिएको छ । उत्पादकत्वको हिसावमा प्रमुख वाली मकै हो जुन प्रतिहेक्टर २.५ मेट्रिक टन रहेको अनुमा गरिन्छ । यसैगरि गत आ व. २०७७/०७८ को समग्र अवस्था हेर्दा गाउँपालिका क्षेत्र भित्र मकै२५३० मेट्रिक टन, गहुँ ९०० मेट्रिक टन, कोदो २ मेट्रिक टन, फापर २ मेट्रिक टन भएको देखिन्छ भने दलहन वाली ३ मेट्रिक टन तथा तेलहन वाली २ मेट्रिक टन उत्पादन भएको मानिन्छ । नगदे वालीका रुपमा रहको आलु, लसुन,, भटमास, भाँगो आदिको उत्पादनको अवस्था क्रमश३०/०५/०२/०२ रहेको छ । फलफूल खेतीतर्फ ओखर, कागती स्याउ, केरा आदि यहाँका प्रमुख स्थान रहेका वालीहरु हुन । पशुपालनको अवस्थालाई अध्ययन गर्दा अनुमानित ५०००० किलोलिटर दूध यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र वार्षिक रुपमा उत्पादन हुने देखिन्छ । मासुजन्य पदार्थको रुपमा यो गाउँपालिका ७० प्रतिशत सम्म आत्मनिर्भर रहेको मानिन्छ ।

उद्योग

दूर्गम क्षेत्रमा अवस्थित यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र परम्परागत हातहतियार, भाँडाकुडा तथा कपडा तान उद्योगहरु सञ्चालित रहेको पाईन्छ । यसैगरी साधारण अन्न तथा दलहन कुटानी पिसानी उद्योगहरु सञ्चालनमा रहि यहाँका

जनतालाई सेवा प्रदान गरिरहेका छन् । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र हालसम्म १९२ उद्योगहरु दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन् ।

ग्रामीण उद्यम तथा युवा समुदायको अधिकाधिक आकर्षण अभिवृद्धि गर्ने तथा युवाहरुको सर्वाङ्गिण विकासका लागि युवा विकास केन्द्र स्थापना गर्नुका साथै युवा उद्यमशीलता योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । युवाहरुलाई सशक्तिकरण गर्दै गाउँमा नै उद्यमी बन्ने वातावरण सिर्जना गर्न उद्यमशीलता योजना निर्माण गरि कार्यान्वयनमा समेत आईसकेको छ । बैदेशिक रोजगारी कम गर्दै सक्षम सिपयूक्त युवा तयार गरी स्थानीय स्तरमै रोजगारी र उद्यमशीलताको विकास गर्नु यो केन्द्र कृयाशिल रहने छ । सार्वजनिक निजि साझेदारी मार्फत युवा उद्यमशीलता विकास गर्न स्थानीय सरकारले लगानीमैत्री वातावरण सृजना गर्न समेत यो केन्द्र र गाउँपालिका निरन्तर प्रयासरत छ । यहाँको भुगोल तथा प्रकृतिमा उत्पादन हुने प्राकृतिक तथा प्रांगारिक उत्पादनहरुलाई प्रशोधन र वजारीकरण गर्न सकेमा यहाँको विकास र रोजगारी प्रमुख श्रोत वन्न सक्ने छ ।

पर्यटन

गाउँपालिका भौगोलिक रुपमा तुलनात्मक रुपमा दुर्गम क्षेत्रमा रहेको हुँदा पर्यटनका प्रशस्त सम्भावना रहदा पनि खासै लाभ लिन सकिरहेको छैन । यहाँको समग्र पर्यटनका सम्भावनाका श्रोतहरुलाई अध्ययन गर्दा प्राकृतिक, धार्मिक साँस्कृतिक, ऐतिहासिकरुपमा विभाजन गरेर अध्ययन गर्न सकिन्छ जसअनुसार मारिंग, गुराँसे, तिलाचनदह आदि पर्यटनका हिसावले प्रचुर सम्भावना भएका प्राकृतिक श्रोत हुन भने सरयुफुल टिप्ने लेक, चुँन्वाँग गुफा आदि धार्मिक स्थलहर हुन । यसैगरी लुकुम, काँक्री, महत आदि जस्ता साँस्कृतिक स्थलहरु र गणतन्त्र सँग्रहालय, झुम्लावाँग दरवार आदि आकर्षक पर्यटकीय स्थलहरुको रुपमा रहेका छन् । यसैगरी विभिन्न साँस्कृतिक पर्व, नाचगान, चाडवाड आदिले पनि सम्पन्न गाउँपालिका पर्यटकीय सम्भावनाले प्रचुरता रहेको मानिन्छ । पर्यटकलाई आकर्षण गर्न सक्ने होटलहरु बन्नेक्ममा रहेका छन् भने होमस्टेको लागि पनि सोचहरु बढ्दो रुपमा रहेका छन पर्यटन विकासका लागि गाउँपालिकाले गरेका कार्यहरु यस प्रकार रहेका छन् :

- पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण
- गाउँपालिकामा रहेका पर्यटकिय गन्तव्यहरुको पहिचान तथा पूर्वाधार विकासका लागि योजना
- गाउँपालिकामा रहेका पर्यटकिय गन्तव्यहरुका बारेमा प्रचार प्रसारका लागि पहल
- युवाहरुलाई पर्यटन विकासमा संलग्न गराउन अभिमुखिकरण कार्यक्रम
- पयटन बिकासमा टेवा पुग्नेखालका कायमा आनुदान दिने काय
- पयटन स्थानको डकुमेण्ट्न निर्माण गरि प्चार गर्ने
- गाउपालिका भित् रहेका भासा तथउ संस्कृतिहरूको डकुमेण्ट् निर्माण गरि प्चार गर्ने

श्रम तथा रोजगारी

गाउँपालिकामा वसोवासरत जम्मा जनसंख्या १८५८९ मध्ये सकृय जनसंख्या ९८८९ जना वा ५३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । गाँउपालिकाले सम्पुर्ण सक्षम श्रमशक्तिलाई स्थानीय स्तरमै रोजगारी प्राप्त गरुन तथा उद्यमका क्षेत्रमा संलग्न रहुन भन्ने उद्देश्यका साथ युवा उद्यम विकास केन्द्रको स्थापना तथा उद्यमशिलता योजनाको निर्माण तथा कार्यन्वयन समेत गरिएको छ । रोजगारीको प्रमुख श्रोत भनेको नै कृषि तथा पशुपालन हो भने

वाह्य क्षेत्रमा समेत रोजगारीका निम्ति वाहिरिने संख्या प्रशस्त रहेको छ । समग्र अवस्थालाई अध्ययन गर्दा यहाँको प्रमुख समस्या भन्नुनै अर्धवेरोजगारी तथा अल्परोजगारी रहेको छ ।

बैंक, सहकारी तथा अन्य वित्तिय संस्थाहरु

गाउँपालिकामा हाल सम्म सिटिजन्स बैंकले आफ्नो शाखा खोली ग्रामिण जनताहरुलाई बैकिङ् सेवा प्रदान गरिरहेको छ । आम गाउँपालिका क्षेत्रभित्र हाल सम्म १० वटा सहकारी संस्थाहरु दर्ता भई सेवारत रहेका छन् । यसैगरी सम्पुर्ण सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्रलाई अध्ययन गर्दा कृषि सहकारी ५ वटा, वचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरु २ वटा मिश्रित सहकारी ३ वटा रहेका छन् । सहकारी संस्थामा १६५० परिवार आवद्ध रहेको र उक्त सम्पुर्ण संख्याको ८.२५ प्रतिशत हो । वचत तथा कर्जा लगानीको स्थितिलाई आँकलन गर्दा रु.१३२२८३०० लगानी सदस्यहरुलाई गरेको देख्न सकिन्छ । यसका अतिरिक्त अन्य वित्तिय सेवाको रूपमा झुम्लाबांग सहकारि संस्थाले मनि ट्न्सफ्र सेवा उपलब्ध गराइरहेको छ।

सहकारी विकासका लागि गाउँपालिकाले विभिन्न क्षमता अभिवृद्धिका कामहरु गर्नुका साथै सहकारीहरुलाई कम्प्यूटर, प्रिन्टर, दराज, फर्निचर लगायतका सामाग्रीहरु व्यवस्थापनमा सहयोग गरेको छ भने सहकारीहरुको आन्तरिक लेखा प्रणालीलाई चुस्तदुरुस्त बनाउनका लागि अनुगमन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै आइएको छ ।यसैगरि सहकारि संस्थागत बिकास तालिम, सहकारि मारफत उत्पादन आनुदान, गाइ फाम सञ्चालनमा सहयोग, कुखुरा फर्म सञ्चालनमा सहयोग, बिधालयमा दिवा खाजा आदि कृयाकलाप सञ्चालन भएका छन्।

२.२ सामाजिक पक्ष

शिक्षा

पुरुष साक्षरता ६५.८% र महिला साक्षरता ४५.१% गरि समग्र गाउँपालिकाको साक्षरता ५४.५% (जनगणना २०६८) रहेको यस गाउँपालिकामा हाल ८ वटा माधमिक तहका -४ वटा कछा १२ संम्मका ०४ वटा कछा १० सम्मका माध्यामिक विद्यालय आधारभूत विद्यालय ९ वटा कछा ८ सम्मका र आधारभूत विद्यालय (१-५) १७ वटा, संस्थागत विद्यालय २ वटा, बालबिकास केन्द्रको संख्या २९ र सामुदायिक सिकाइ केन्द्र ४ वटा रहेका छन् ।

।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र उच्च शिक्षा अध्ययन अध्यापन गर्ने गराउने शिक्षण संस्थाको अभाव रहेको अवस्था छ । हाल सम्म गाउँपालिकाले गुणस्तरिय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने क्रममा नयाँ विद्यालय निर्माण, पुराना जीर्ण विद्यालयहरुको मर्मत सम्भार, तथा शिक्षक तालिमहरुको आयोजना गरिसकेको छ भने विद्यालयहरुलाई प्रविधिमैत्री बनाउने कार्यको लागि आबशयक पहल निरन्तर गरिरहेको छ । त्यसरी नै बालबालिकाहरुलाई खेलकुदमा प्रोत्साहन गर्नका लागि विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री सहितको खेलमैदानहरुको निर्माण तथा मर्मत कार्यलाइ पाथमिकताका साथ बढाइएको छ । बालबालिकाहरुलाई शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नका लागि विद्यालयमा खानेपानीका धारा जडान गरिएको छ भने किशोरी शिक्षालाई प्रोत्साहन गर्नका लागि विद्यालयमा छात्रामैत्री शौचालयहरु निर्माण कार्य लाइ पाथमिकता दिइएको छ ।।

स्वास्थ्य

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा वसोवासरत जनसमुदायको औषत आयू .६३.८ बर्स .... रहेको छ र जुन राज्यको समग्र औषत आयु भन्दा कम रहेको मानिन्छ । । यसैगरी स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिलाहरुको दर ५५ प्रतिशत रहेको छ ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र काक्री, चुनवांग, काँडा, महत र सिमा गरि पाँच स्थानमा स्वास्थ्य केन्द्रहरु रहि स्थानीय समुदायलाई सेवा दिईरहेका छन् । यसैगरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विभिन्न छ स्थानमा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरु पनि रहेका छन् । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ४६ जना महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकाहरु कार्यरत रहि सेवा दिईरहेको अवस्था छ भने आकस्मिक तथा विशेषज्ञ स्तरको सेवा को आवश्यकता परेमा गाउँपालिका वाहिरनै जानुपर्ने वाध्यता रहेको छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिका स्थापना भए यता हाल सम्म ६ वटा नयाँ स्वास्थ्य संस्था निर्माण गरिएका छन् ।११ वटा स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सामाग्रीहरु जडान गरिएका छन् । यस आ.व.मा मात्र गाउँपालिका र विभिन्न सामुदायिक संस्था मार्फत ९ वटा स्वास्थ्य क्याम्पहरु सञ्चालन गरि ग्रामिण वस्तीहरुमा वसोवास गर्ने समुदायलाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइएको छ ।

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशकिरण

समग्र गाउँपालिका क्षेत्रभित्र महिला तथा पुरुषको जनसंख्या अनुपात १.२० प्रतिशत रहेको छ ।समग्र स्थितिलाई अध्ययन गर्दा १५ प्रतिशत महिलाले मात्र आफ्नो कमाई तथा सम्पतीमा खर्च गर्ने निर्णय स्वयम गर्न सक्दछन । त्यसैगरी किशोरीहरुको विवाहको सरदर उमेर २० वर्ष रहेको देखिन्छ ३३ प्रतिशत महिलाले शारिरिक हिंसा भोगिरहनुपरेको अवस्था छ । घर तथा अचल सम्पतिको स्वामित्व ३० प्रतिशत महिलासँग मात्र रहेको अवस्था विद्यमान छ । विगतको तुलनामा जातीय छुवाछुतको अवस्था अत्यन्तै न्यून अवस्थामा छ । बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, असहाय व्यक्तिहरुका लागि गाउँपालिकाले लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण निर्देशिका २०७६, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र नेपालको संविधानमा उल्लेख भएका शर्तहरुको अधिनमा रहि योजना तर्जूमा गर्ने र सोहि अनुसार कार्यान्वयन गर्ने गराउने काम भइरहेको छ । महिलाहरुका लागि कृषिमा अनुदान, अपांगता भएका व्यक्तिहरुका लागि आवश्यक समाग्री उपलब्ध गराउने, जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम लगायतका कार्यक्रमहरुले पिछडिएको वर्गलाई विकासको मूलधारमा ल्याउने काम गरिरहेको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाई

भूमे गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विभिन्न कालखण्डमा स्थानीय सरकार तथा अन्य विभिन्न निकायका साथै सम्वन्धित समुदायको समेत पहलमा खानेपानीका परियोजनाहरु निर्माण तथा सञ्चालनमा रहेका छन् । यसैगरी जनस्तरमा सर्वसुलभ रुपमा पानीको आपुर्ति गर्ने ध्येयका साथ गाउँपालिका कार्यालय तथा अन्य निकायको समेत साझेदारीमा खानेपानीका योजनाहरु निर्माणधिन रहेका छन् । फलस्वरुप हालसम्म ३०% घरधुरीका व्यवस्थित खानेपानी पाईरहेको र अन्यले परम्परात श्रोतवाटनै आपुर्ति गरिरहेको अवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले हालै मात्र खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा दिगो विकासका लागि गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ (वास) योजना २०७६ तयार गरेको छ जस्मा खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा गर्नु पर्ने कामहरुमो विस्तृतरुपमा योजनाहरु तयार गरिएको छ ।

२.३ भौतिक पूर्वाधार पक्ष

सडक तथा बाटोघाटो

हाल सम्म गाउँपालिकामा जम्मा २ वटा बाह्रै महिना सञ्चालना छन भने मौसमी सडक, नयाँ ट्र्याक खोलिएका सडकहरुले गाउँपालिकाका सवै वडाहरुलाई सडक सञ्जालसँग जोड्ने काम गरेका छन् । गाउँपालिका स्थापना भएयता पालिकाका सवै वडामा मौसमी सडक सञ्जाल विस्तार गरिएको छ केहि भाग सडक ग्राभेल गरिएको छ। यस्का अतिरिक्त गाउँपालिका भित्र ३१ वटा गोरेटा बाटाहरु मर्मत गरिएका छन् भने ४० वटा नयाँ गोरेटो बाटोहरु खनिएका छन् ।

पुल निर्माण तथा मर्मत

गाउँपालिका स्थापना भए यता गाउँपालिकाका विभिन्न वडाहरुमा झोलुङे पुलहरु सञ्चालित छन् । तसर्थ गाउँपालिका भित्र नयाँ पुराना गरि जम्मा ४१ वटा झोलुङे पुलहरु रहेका छन् । ती मध्ये २१ वटा पुलहरुलाई जिर्णोद्धार गर्ने काम भएको छ । गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न पुलहरु मध्ये २० वटा पुलहरु अझै पनि मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थामा छन् ।

जलविद्युत

यस गाउँपालिकाका सम्पुर्ण जनसंख्यामध्ये ६० प्रतिशत घरहरुमा जल विद्युत मार्फत विद्युत पहुँच पुगेको छ । गाउँपालिका क्षेत्र भएर वग्ने खोलाहरुवाट विद्युत उत्पादन गरिएको छ । विद्युतीय सेवा पुगेका घरधुरीहरुले पनि सामान्य घरायसी उज्यालोको लागि मात्र प्रयोग गरेको अवस्था छ भने अन्य कार्य जस्तै खाना पकाउने ईन्धन आदिका लागि प्राकृतिक श्रोत र वनजंगलमानै पुर्ण रुपमा निर्भर रहेको परिस्थिति विद्यमान छ । गाउँपालिका स्थापना भए यता लघु जलविद्युत योजनाहरु निर्माण एवम मर्मत गर्ने काम भएको छ ।

सिंचाई

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र प्रशस्त मात्रामा साना स्तरका खोलानाला रहेका र थोरै लगानीमा पनि सिंचाईको व्यवस्था गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । हालसम्मको गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दा १५ हेक्टर भुमिमा मात्र बाह्रै महिना आधुनिक सिंचाईको व्यवस्था रहको छ । यसैगरी अन्य ७ हेक्टर भुमि वर्षायाममा मात्र सिञ्चित रहन्छ । यसरी समग्रमा जम्मा अन्दाजी २२ हेक्टर कृषियोग्य भुमिमात्र सिञ्चित भएको देखिन्छ । गाउँपालिकाले हाल सम्म १५ वटा सिचाई कुलो, ७ वटा सिंचाई पोखरी र १२ वटा साना सिंचाई आयोजनाहरुको निर्माण एवम मर्मत कार्य सम्पन्न गरेको छ ।

सञ्चार

सम्पुर्ण गाउँपालिका क्षेत्रभित्र नेपाल टेलिकम तथा एनसेल कम्पनीको मोवाईल सेवा सञ्चालित छ । सम्पुर्ण जनसंख्याको ६५ प्रतिशत जनसंख्याले सेलुलर मोवाईल सेवा लिएका छन भने १५ प्रतिशत जनसंख्याले प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा इन्टरनेट सेवाको पहुँचमा रहेको देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका २५ घरले टेलिभिजन राखेको तथा ६२ प्रतिशत घरले आफ्नो स्वामित्वमा रेडियो एफ. एम. सेवा लिने गरेको देख्न सकिन्छ ।

२.४ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

वन विकास

गाउँपालिका भित्र हाल सम्म जम्मा ६५ वटा सामुदायिक वनहरु, सरकारी वन २४ वटा, नीजि वन १० वटा, कवुलयिती वन १२ वटा रहेका छन् । हाल सम्म पनि कुनै पनि वनको पहुँच नभएका घरपरिवारको संख्या १२९ रहेको छ । सामुदायिक वन विकासका लागि गाउँपालिकाले खाली ठाउँमा वृक्षारोपन गर्ने, वन सुरक्षाका लागि वन हेरालुको व्यवस्थापन गर्ने, सामुदायिक वनको चोरी पैठारी नियन्त्रण गर्नका लागि वडा कार्यालयलाई सम्पूर्ण जिम्मेवारी दिने दण्ड सजाय को व्यवस्था गरेको छ । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेको कुनै पनि प्रकारका वनहरुमा आगो लगाउने जस्ता जघन्य अपराध गर्ने व्यक्ति वा समूहलाई वन व्यवस्थापन ऐन अनुसार कारवाही गर्न जिल्ला वन कार्यालयलाई सघाउने जस्ता कामहरु भएका छन् । सामुदायिक वनमा विपन्न वर्गको पहुँचका लागि गाउँपालिकाले कुन कुन वन पैदावार प्रयोग गर्ने र कसरी प्रयोग गर्ने भन्ने सम्वन्धमा नीति निर्देशिका तयार गरि कार्यान्वयन गरिरहेको छ ।

वातावरण संरक्षण

गाउँपालिकाले वातावरण संरक्षणका लागि पालिकामा रहेका सडक किनाराहरुमा वृक्षारोपन गर्ने, घरघरबाट निस्कने फोहरलाई वातावरणीय दृष्टिकोणले सुरक्षित उपायहरु अवलम्वन गरि व्यवस्थापन गर्ने, फोहर जलाउन नपाइने, जथाभावी फोहर यत्रतत्र फ्याक्न नपाइने नीति नियम तयार गर्नुका साथै अभिमुखिकरण कार्यक्रमहर सञ्चालन गरिरहेको छ । यसका अतिरिक्त नदीमा विषादी हालेर वा विष्फोटक पदार्थ प्रयोग गरेर कुनै पनि जल प्राणीहरु मार्न नपाइने नीति नियम बनाइ कार्यान्वयन गरिरहेको छ ।

विपद व्यवस्थापन

यस गाउँपालिकामा सामान्यतया देखिने विपदहरु मध्ये पहिरो, खोलानालामा बाढि, असिना, चटयाङ, हावाहुरी, खडेरी आगलागी र समय समयमा आउने झाडापखाला जस्ता महामारीहरु नै हुन । यस प्रकारका विभिन्न प्रकारका विपद व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाले जिल्लास्थित विपद् नियन्त्रण समितिका विभिन्न कार्यक्रमहरुमा ऐक्यवद्धता गर्ने, पालिकास्तरिय विपद् नियन्त्रणको तयारी गर्ने, समुदायमा विपद्का बारेमा सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने कार्य गरिरहेको छ ।

२.५ संस्थागत विकास र सुशासन

मानव संसाधन विकास

मानव संसाधनको विकासका लागि गाउँपालिकाका विभिन्न शाखाका कार्यरत कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम तथा भ्रमणको व्यवस्था गर्ने गरिएको छ ।

सूचना तथा प्रविधिमा विकास

गाउँपालिकाका विभिन्न शाखा तथा वार्ड कार्यालयहरुमा सोलार, कम्प्यूटर, इन्टरनेट जडान गर्ने, सूचना पार्टिको व्यवस्था गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।

सुशासन तथा पारदर्शिता

समुदायलाई गाउँपालिकाले गरेका कार्यक्रमहरुको विषयमा जानकारी गराउने, गाउँपालिकाबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवा सुविधाका विषयमा जानकारी गराउन नागरिक वडापत्र तयार गरिएको छ भने अन्य डिजिटल प्रविधि मार्फत सुशासनका पक्षहरुको सुधार गर्ने काम पनि भइरहेको छ ।

सुरक्षा व्यवस्थापन

गाउँपालिकाका सबै वार्डहरुमा सुरक्षा व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाको केन्द्र रहेको ठाउँमा प्रहरी कार्यालयको स्थापना गरि सुरक्षाको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

पञ्जिकरण व्यवस्थापन

गाउँपालिकाका वार्ड कार्यालयहरुमा जन्मदर्ता, विवाह दर्ता, मृत्यूदर्ता, वसाइ सराई, अन्य विभिन्न सिफारिसहरु उपलब्ध गराउने व्यवस्थापन मिलाईएको छ ।

अनुसन्धान तथा नीति निर्माण

गाउँपालिकाको प्रोफाइल, क्षेत्रगत विकास योजना, कर सङ्कलन नीति, वजेट लगायतका नीति निर्माण गरिएको छ भने आगामी दिनमा अन्य विकासमुलक कार्य गर्नु पूर्व आवश्यक आधारभूत सर्वेक्षणका लागि अध्ययन अनुसन्धानमुलक कार्यहरु गर्दै जाने नीति लिइएको छ ।

परिच्छेद ३ योजना खाका

३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान अनुसार गठित राज्य पुनर्संरचनाको मूल मर्मका साथ स्थापित यस भूमे गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाबाट अधिकतम जनसमुदायले लाभ प्राप्त गर्न सकुन भन्ने लक्ष्यका साथ यो आवधिक योजना निर्माण गरिएको छ। राजनैतिक पुनर्संरचना सँगै तीन तहको सरकारहरु मध्ये स्थानीय सरकार नै जनताको घरदैलोमा सर्वसाधारणको जीवनसँग सामिप्यतामा रहेर कार्य गर्ने अभिभारा वोकेको सरकार भएको हुँदा यसले कार्यक्षमता, सम्भाव्यता तथा आवश्यकताको आधारमा प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्नु पर्ने हुन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार हरेक स्थानीय तहले आर्थिक वर्ष शुरु हुनु पूर्व नै वार्षिक कार्ययोजना तयार गर्नु पर्ने हुन्छ र सो को आधारमा वर्ष भरि गर्नु पर्ने क्रियाकलापहरु सञ्चालन हुने गर्दछन् तर आवधिक योजनाको मर्म र सिद्धान्त अनुसार दिर्घकालिन परिदृश्य र लक्ष्य सहितका बहु वर्षिय योजनाहरु ल्याउनु पर्ने भएको हुँदा यो आवधिक योजना तयार गरिएको छ ।

३.२ चुनौती र अवसर

यस योजनाले गाँउपालिकाको आर्थिक समृद्धि हासिल गर्न र यहाँका जनताको जीवनस्तरमा परिवर्तन ल्याउनका लागि तयार गर्न थालिएको यो आवधिक योजनाका चुनौती र अवसरहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

यो गाउँपालिका आफैमा एउटा हिमाली क्षेत्र र विकट पहाडि भू-भागले मिलेर बनेको क्षेत्र भएको हुँदा आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरण तथा शुसासनका क्षेत्रमा अपेक्षा गरे अनुसार सिघ्र गरिवी निवारण गर्ने, मानव विकासका पक्षमा उल्लेख्य वृद्धि गर्ने र समग्र अर्थतन्त्रलाई समृद्धि र एकिकृत तथा दीगो आर्थिक सामाजिक विकासको मार्गमा अगाडि बढाउने कार्यका लागि विभिन्न किसिमका चुनौतीहरु पार गर्न जरुरी देखिन्छ । एकातिर भोकमरी, अभाव र स्थानीयस्तरमा प्राप्त स्रोत साधनको सहि सदुपयोग गर्न नसक्दा बाह्य निर्यातमा निर्भर समाजलाई स्वावलम्बी बनाउन हरेक स्थानीय तहले चुनौतीको सामाना गर्नै पर्ने अवस्था रहेको छ भने अर्को तर्फ हरेक समुदायले स्थायी सरकार कहिले आउला र दीगो विकासमा संलग्न भई सहज जीवन गुजरा गर्न पाइएला भन्ने आशा र चिन्तामा धेरै समय व्यतित गरेको अवस्था छ । तसर्थ स्थानीय तहको सवै भन्दा ठूलो चुनौती भनेको नै प्राप्त सवै प्रकारको स्रोतलाई न्यायोचित समान वितरण गर्नु रहेको छ भने अर्को प्रमुख चुनौती भनेको हालको परनिर्भर समाजलाई स्वावलम्बी बनाई उनिहरु स्वयमले विकास मैले गर्नु पर्छ भन्ने भावनाको विकास गर्नु रहेको छ । यसका लागि आर्थिक क्षेत्रको सघन विस्तार मार्फत रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी जनसाङ्ख्यिक लाभांशको अधिकतम उपयोग गर्ने र स्वदेशमा नै पर्याप्त कामका अवसरहरू सिर्जना गर्ने कार्यको थालनी गर्न सक्नु पनि उतिकै चुनौतीपूर्ण छ । त्यस्तै, निर्वाहमुखी कृषिलाई रूपान्तरण गरी प्रतिस्पर्धा एवम् व्यवसायमुखी बनाउँदै यसलाई स्थानीय तहको औद्योगिक विकासमा आबद्ध गर्ने कार्य झनै चुनौतीपूर्ण छ । ऊर्जा सङ्कट हटाउने, प्रकोप सम्बन्धी सम्भाव्य जोखिमहरूको न्यूनीकरण गर्दै आर्थिक-सामाजिक विकासका सबै प्रयासहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूल बनाउने कार्य अझ ठूलो चुनौतीका रूपमा रहेको छ ।

एकातिर संविधानतः तीन वटै तहको चुनाव भई हरेक तहमा पदाधिकारीहरुले आफनो कार्य जिम्मेवारी सम्हालेर विकासका गतिविधिहरु तीव्र गतिमा अगाडि बढाई रहेको यस परिवेशमा देशले विकासको चरणमा प्रवेश गरिसकेको छ भने अर्को तर्फ अहिले पनि आम युवाहरु कामको खोजीमा भौतारिदै आफ्नो जग्गा जमिन वेचविखन गरि खाडी लगायतका मुलुकहरुमा ज्यानलाई जोखिममा राखेर विदेशिन बाध्य भइरहेका छन् । यदि यहि देशमा स्वरोजगारका व्यापक अवसरहरु जुटाउन सकेको अवस्थामा उर्वर जमिन, जलस्रोत, वन, खानी, जैविक विविधता एवम् भौगोलिक सुन्दरता जस्ता प्राकृतिक स्रोतहरूको बुद्धिमतापूर्ण उपयोगबाट समृद्धि हासिल गर्नसक्ने प्रशस्त सम्भावना छन् । प्रयाप्त खेतीयोग्य जमिन, वजारको विस्तार गर्न सकेको खण्डमा उत्पादित उपभोग्य वस्तुको सहज वजारीकरण हुने र समुदायको आयस्तरमा वृद्धिको अवसर रहेको छ ।

गाउँ गाउँमा महिला समुह, कृषक समूह, युवा क्लव, बाल क्लव, जस्ता सामुदायिक संरचनाहरु प्रशस्त रहेका छन् भने यस गाउँपालिकामा कृषि र वचत तथा ऋण सहकारीहरुमा समुदायका आम मानिसहरु एकत्रित भई आर्थिक विकासका कार्यहरुमा प्रत्यक्षरुपमा सक्रिय सहभागी भइरहेका छन् । यसबाट सहभागितामूलक विकासका लागि आधारशिला तयार भएको छ । निजी तथा सहकारी दुवै क्षेत्र प्रवर्द्धन गर्ने सरकारी नीतिबाट प्राप्त अवसरको उपयोग गर्दै मुलुकलाई आर्थिक रूपले समृद्ध बनाउन सरकारसँग परिपूरकको भूमिका निर्वाह गर्न उक्त क्षेत्रहरू तत्पर छन् । विकासका क्रियाकलाप विस्तार भइरहेको यस अवस्थामा मध्यम वर्गीय जनहिस्साबाट स्थानीय तहको पर्यटन, नीजि क्षेत्रको लगानी, आयातमा न्यूनीकरण र निर्यातमा वृद्धि जस्ता क्षेत्रको विस्तार गर्ने अवसर रहेको छ ।

३.३ दिगो विकास लक्ष्यहरुसँग आवधिक योजनाको तादम्यता

यस भूमे गाउँपालिकाले आफ्नो आवधिक योजना तयारी गर्ने क्रममा दिगो विकास लक्ष्यहरुले तोकेका परिमाणात्म लक्ष्य र संकेतहरुलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर योजनाहरु छनौट गर्ने कार्यमा समुदायलाई सहजीकरण गरेको छ । सन् २०१५ को सेप्टेम्बर महिनामा संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले सन् २०१६ देखि २०३० (बि.सं. २०७२ देखि २०८७) सम्म विश्व रूपान्तरणको लागि महत्वाकांक्षी १७ वटा दिगो विकासका लक्ष्यहरु (SDGs), १६९ वटा परिमाणात्मक लक्ष्य र २३४ वटा सूचकहरूको सहित विकासको मोडालिटी घोषणा गऱ्यो । नेपाल दिगो विकास लक्ष्यलाई आत्मसाथ गर्ने एक अग्रणी राष्ट्र हो । नेपाल सरकारले सन् २०१५ को सुरुवातमै दिगो विकास लक्ष्यको प्रारम्भिक प्रतिवेदन बनाई संयुक्त राष्ट्र संघमा पेस गऱ्यो र "दिगो विकास लक्ष्यहरू वर्तमान अवस्था र भावी मार्गचित्रः सन् २०१६—२०३०" नामक अर्को दस्तावेज तयार गरी चौधौं योजनादेखि क्रमशः दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गर्दै आएको छ र १५औं योजनामा पनि यसलाई निरन्तरता दिइएको छ । नेपालले दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको लागि १६ वटा लक्ष्य, १५९ परिमाणात्मक लक्ष्य र ४७९ सूचक निर्धारण गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्यहरूले सहश्राव्दी विकास लक्ष्यका उपलब्धिमा टेकेर त्यसबाट हाँसिल हुन नसकेका कुराहरूलाई पुरा गर्न खोजेका छन् । यिनले विकासका हरेक आयामहरूमा कसैलाई पनि पछाडि नछोडी सँगसँगै अगाडि लैजाने प्रतिबद्धता जनाएका छन् । यी लक्ष्यहरूले विश्वका सबै राष्ट्रहरूमा सहभागितामूलक, अधिकारमुखी र समतामूलक विकास गरी सबै स्वरुप र किसिमका गरिबीको अन्त्य गर्ने, सबैका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, स्वच्छ इन्धन र वातावरण, भयमुक्त कार्यस्थल र वासस्थानको निर्माण गर्ने, विकासमा सबै तह र तप्काको समान साझेदारिता र हिस्सा, मानव अधिकारको प्राप्ति, सबै महिला तथा बालबालिकाको

लागि लैङ्गिक समानता तथा सशक्तीकरण हाँसिल गर्ने उद्देश्य राखेका छन् । दिगो विकास लक्ष्यका महान् उद्देश्यहरू नेपाल सरकारको एकल पहलमा प्राप्त गर्न सम्भव हुँदैन तसर्थ प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहहरूले राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्त गर्न समपूरक र परिपूरकको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने भएको हुँदा यस गाउँपालिकाले तयार गरेको आवधिक योजनामा समावेश गरिएका योजनाहरु सोहि दिगो विकासका लक्ष्य, परिमाणात्मक लक्ष्यहरु र संकेतहरुमा आधारित भइ बनेका छन् ।

३.४ राष्ट्रिय पन्ध्रौं योजनाको सोच

नेपाली जनताको लामो वलिदान र चाहना वमोजिम प्राप्त उपलव्धि पश्चात नेपालमा नयाँ संविधान जारी भइ जनतामा अव दिगो विकासले फड्को मार्छ भन्ने अपेक्षा रहेको पाइन्छ । संविधानमा उल्लेखित प्रावधान तथा निर्देशित सिद्धान्त वमोजिम जननिर्वाचित सरकार र संघीय व्यवस्थाको मुल मर्ममा आधारित रहेर तयार गरिएको पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/०७७—२०८०/०८१) मा मा देहाय वमोजिमका सोच उद्देश्य र रणनीतिहरु उल्लेख गरिएका छन् :

दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच : समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली

समुन्नत, स्वाधीन र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र सहितको समान अवसर प्राप्त, स्वस्थ, शिक्षित, मर्यादित र उच्च जीवनस्तर भएका सुखी नागरिक बसोबास गर्ने मुलुक।

दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य

क) समृद्ध नेपाल

१. सर्वसुलभ आधुनिक पूर्वाधार एवम् सघन अन्तर आबद्धता
२. मानवपुँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग
३. उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व
४. उच्च र समतामूलक राष्ट्रिय आय

क) सुखी नेपाली

१. परिष्कृत तथा मर्यादित जीवन
२. सुरक्षित, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज
३. स्वस्थ र सन्तुलित पर्यावरण
४. सुशासन
५. सबल लोकतन्त्र
६. राष्ट्रिय एकता, सुरक्षा र सम्मान

राष्ट्रिय उद्देश्यहरु

१) सर्वसुलभ गुणस्तरीय र आधुनिक पुर्वाधार निर्माण, उत्पादनशिल र मर्यादित रोजगारी अभिवृद्धि, उच्च दिगो र समावेशी आर्थिक वृघि तथा गरिवी निवारण गर्दै समृद्धिको आधार निर्माण गर्नु।

२)गुणस्तरयि स्वास्थ्य तथा शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सनतुलित वातावरण, सामाजिक न्याय र गुणस्तरयि एवम् जवाफदेही सार्वजनिक सेवा कायम गरी संघीय शाशन व्यवस्थाको सुदृढिकरण गर्दै नागरिकलाई मर्यादित र परिष्कृत जिवनयापनको अनुभुती गराउनु।

३) सामाजिक आर्थिक रुपानतरण तथा स्वाधिन राष्ट्रिय अर्थतन्त्र निर्माण गरी देशको स्वाभिमान स्वतन्त्रता र राष्ट्रिय हितको संरक्षण गर्नु ।

राष्ट्रिय रणनीति

१) तीव्र, दिगो र रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धि
२) सुलभ तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा र शिक्षाको सुनिश्चितता
३) आन्तरिक तथा अन्तरदेशीय अन्तरआबद्धता एवम् दिगो शहर/बस्ती विकास
४) उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि
५) पूर्ण, दिगो र उत्पादनशील सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण
६) गरिबी निवारण र आर्थिक सामाजिक समानता सहितको न्यायपूर्ण समाज निर्माण
७) प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र परिचालन तथा उत्थानशीलता विकास
८) सार्वजनिक सेवाको सुदृढीकरण, प्रादेशिक सन्तुलन र राष्ट्रिय एकता सम्बर्द्धन

३.५ प्रादेशिक प्रथम योजनाको सोच र लक्ष्य

सोच : समृद्ध प्रदेश, खुशी जनता

उच्च आर्थिक वृद्धिसहित समृद्ध अर्थतन्त्र, रोजगारी सहित जिवन निर्वाहका लागि, पर्याप्त आम्दानी आधारभुत भौतिक सुविधाको उपलव्धता, सुरक्षा र स्वच्छ वातावरण कायम रहने समृद्ध प्रदेशका खुशी जनता।

प्रादेशिक लक्ष्य

समाजवाद उन्मुख, सामाजिक न्यायमा आधारित, समावेशी, सन्तुलित र दिगो विकासको माध्यमवाट आर्थिक वृद्धिदरलाई उच्च पार्दै प्रदेशवासी जनताको जिवनमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउनु।

प्रादेशिक योजनाको उद्देश्य

सामाजिक न्यायमा आधारित रहि अवसरको सृजना, उत्पादन वृद्धि, रोजगारी प्रवर्द्धन र गरिवी निवारण गर्नु

प्रादेशिक योजनाको रणनिति

१) कृषि उद्योग र पर्यटन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरि आर्थिक वृद्धदर वढाउने।
२) आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विकास गर्ने ।
३) गुणस्तरिय शिक्षा र स्वास्थ्य विस्तार गरि मानवीय पूँजी निर्माण गर्ने ।
४) साजिक समावेशिता र लैंगिक समता प्रवर्द्धन गर्ने।
५) प्रभावकारी विपद व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलित विकास गर्ने ।
६) विधिको शाशन कायम गर्दै सुशाशन प्रत्याभुती गर्ने।

३.६ पालिकाको दिर्घकालिन सोच

"सफा र हरियालीः समृद्ध भूमे"

ग्रामीण अर्थतन्त्रलाई बढावा दिँदै आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक सांस्कृतिक रुपान्तरणयुक्त समाजवादउन्मुख आत्मनिर्भर, स्वस्थ र गुणस्तरीय जीवन सुनिश्चित भएको सफा र हरियालीयुक्त नमूना गाउँपालिका ।

३.७ गाउँपालिकाको लक्ष्य

कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्यको क्षेत्रमा जनपक्षिय सेवामा वृद्धि गर्ने र दिगो पूर्वाधार विकास मार्फत सुगम गाउँपालिका निर्माणमा योगदान दिनु ।

यसका आधारभूत स्तम्भको रुपमा

प्रतिकात्मक	समृद्धि
१) सफा र हरियालीयुक्त नमूना पालिका २) गुणस्तरीय जीवनशैली ३) स्वस्थ र सन्तुलित पर्यावरण ४) सामाजिक न्यायमा आधारित समाज	१) स्थानीय उत्पादन प्रवर्द्धन र आत्मनिर्भर २) मानव पूँजी निर्माण र उपयोग ३) समावेशी, सन्तुलित र दिगो विकास ४) गुणस्तरीय भौतिक सुविधा

३.८ स्थानीय तहका विकासको उद्देश्यहरु

- व्यवसायिक कृषि एवम पशुपालन मार्फत कृषक, महिला एवम् युवाहरुलाई स्वरोजगारमुखि बनाइ कृषि र पशुपालनमा आत्मनिर्भर बनाउनु,
- पर्यटन विकास मार्फत गाउँपालिकालाई राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पहिचानमुखि बनाउनु,
- स्वास्थ्य, शिक्षा र खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा गाउँपालिकावासीलाई आत्मसम्मानपूर्वक जिउन सक्ने बनाउनु,
- पूर्वाधार विकासका क्षेत्रमा वातावरणीय संरक्षण एवम् दिगो विकासको अवधारणालाई अंगिकार गर्नु
- वन तथा वातावरण विकास मार्फत समुदाय लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु,
- संस्थागत विकास र सुशासनको सुनिश्चत गरि पारदर्शि एवम् गुणस्तरिय सेवा प्रदान गर्नु ।

३.९ परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक लक्ष्य	आ.व. २०७७/०७८ को स्थिति	आ.व. २०८२/०८३ को सम्मको लक्ष्य
१	कृषि क्षेत्रको आर्थिक वृद्धिदर (औषत प्रतिशत)	२०.१	२५.१
२	गैर कृषि क्षेत्रको आर्थिक वृद्धिदर (औषत प्रतिशत	१५.८	२९.४
३	प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा)	१०९०	१९००
४	बहुआयामिक गरिवीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या (प्रतिशत)	२९	१०
५	युवा वेरोजगार (प्रतिशत)	४०	५
६	खानेपानी सेवा सुविधा प्राप्त घरपरिवार (प्रतिशत)	४६	८०
७	वैकल्पिक उर्जा मार्फत विद्युतमा पहुँच जनसंख्या (प्रतिशत)	६०	१००

८	जलविद्युत तथा नविकरण उर्जा जडान (मेगा वाट)	०	३००
९	माध्यामिक तहमा खुद भर्नादर (प्रतिशत)	७०	१००
१०	साक्षरता दर ५ वर्ष माथिको (प्रतिशत)	६८	९८
११	इन्टरनेटको पहुँच भएको जनसंख्या (प्रतिशत)	१५	८०
१२	सडकमा पहुँच हुने जनसंख्या (प्रतिशत)	३०	१००

३.१० रणनीतिक विश्लेषण

३.१०.१ कार्यनीति

आवधिक विकास योजनाको लक्ष्य हासिल गर्न निश्चित रणनीतिहरु तयार गरिएका छन् । यो आवधिक योजनाले संघिय सरकार, प्रदेश सरकारले तयार पारेका योजनाहरुलाई समेत समुदायस्तर सम्म कार्यान्वयन गर्न सघाउ पुऱ्याउने भएको हुँदा यहाँ तय गरिएका रणनीतिहरु समग्र गाउँपालिकाको विकासका लागि लागू हुने छन् । गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था, जनसंख्याको बनौट, भौतिक पूर्वाधार, मानवीय क्षमता, साझेदार संस्था र स्थानीय स्रोत साधनको अवस्थालाई ध्यानमा राखि देहायबमोजिमका रणनीतिहरु अपनाइ कार्यान्वयन हुनेछन् ।

१ कार्यान्वयनका लागि सवै पक्षको सहभागिता जुटाउने ।

२ आवधिक योजनामा आधारित भइ गाउँपालिकाले आगामी योजनाहरु तयार गर्ने ।

३ कृषि र गैरकृषि सम्वन्धि क्रियाकलापहरु मार्फत स्वरोजगार, व्यवसाय सञ्चालन र आर्थिक समृद्धिको आधार तय गर्ने ।

४ गाउँपालिकामा परम्परागत कृषि, पर्यटन, उद्योग व्यापार प्रवद्र्धन गर्न सकिने सम्भावना रहेको हुँदा यस्ता क्षेत्रहरुमा विशेष ध्यान दिईनेछ ।

५ स्थानीय विकास प्रक्रियामा राजनैतिक नेतृत्वको भुमिकालाई ध्यानमा राखी वार्षिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वनमा सवै सकृय स्थानीय राजनैतिक दलहरुको सहयोग र समन्वय प्राप्त गर्ने गरि योजना लागू गर्न समन्वय गरिने छ ।

६ स्थानीयस्तरका सरोकारवाला निकायहरु, सामाजिक संघसंस्था, विभिन्न समिति तथा उप—समितिहरुको संस्थागत क्षमता विकास र योजना कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी र अपनत्व सृजना हुने गरी कार्य गरिनेछ

७ समावेशी सिद्धान्तको आधारमा विभिन्न वर्ग, भौगोलिक क्षेत्र, लिङ्ग, फरक क्षमता भएका व्यक्ति र जातजाति विशेषको समूचित विकासको प्रत्याभूति हुने गरी योजना कार्यान्वयन गरिनेछ ।

८ लक्षित वर्ग सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, सेवा सुविधा, अनुगमनमा ती वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

९ संघिय तथा प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, विषयगत कार्यालय, वित्तीय संस्था, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, सहकारी, स्थानीय समुदायको समेत स्रोत पहिचान र परिचालनमा सामुहिक योगदानको खोजी गरिनेछ ।

१० योजना कार्यान्वयन र अनुगमनमा संयुक्त अनुगमन पद्धतिको विकास गरिनेछ र पारदर्शीता र सुशासनका न्यूनतम् आधारहरुको अनिवार्यरुपमा परिपालन गरिनेछ ।

११ सार्वजनिक भौतिक संरचनाका साथै स्थानीय विकासलाई बालमैत्री तथा अपाङ्गतामैत्री बनाइनेछ ।

१२ लैंगिक मूलप्रवाहिकरण नीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१३ नेपाल सरकारका नवीनतम् नीति तथा कार्यक्रमहरु जस्तै, बालमैत्री स्थानीय शासन, वातावरणमैत्री स्थानीय शासन र जोखिम व्यवस्थापनका रणनीतिहरु अवलम्वन गरिनेछ ।

१४ सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१५ रोजगारीका अवसर तथा राज्यका सेवा सुविधाको वितरणमा महिला, दलित, तथा आर्थिकरुपमा विपन्न वर्ग, अपाङ्ग, र यूवाहरुलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

१६ सडक निर्माण गर्दा कृषि पकेट क्षेत्र, पर्यटन क्षेत्र र स्थानीय सेवा केन्द्रलाई जोड्ने सडकलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

१७ गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर वनाउन आन्तरिक स्रोतहरुको पहिचान गरी परिचालन गरिनुका साथै प्रचलित कर, दस्तुर र सेवा शुल्कको दायरालाई फराकिलो वनाईनेछ ।

३.११ प्रमुख कार्यक्रम

यस आवधिक योजनाले समेटेका प्रमुख कार्यक्रमहरु यस प्रकार रहेका छन् :

१) वन नीति तर्जुमा गर्ने

२) हरेक घरधुरीले हरेक वर्ष १० संख्या बराबरको वृक्षारोपन गर्नुपर्ने नीति

३) बाँझो जमिनमा वृक्षारोपन गर्ने

४) निजी वन र कबुलियती वनमा जोड र सहलगानी, साझेदारी नीति

५) विकास निर्माणलाई वातावरणसँग सामञ्जस्य गरी हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने

६) वन फडानी रोक्ने

७) हरित सडक फ्रुट)/ग्रिन/फ्लावर करिडोर(

८) छिटो बढ्ने र बढी प्रतिफलयुक्त वृक्षारोपनमा जोड दिने

९) हरियाली तथा सरसफाई सूचकका आधारमा उत्कृष्ट विद्यालय घोषणा गर्ने

१०) सरसफाई र हरियालीको क्षेत्रमा उत्कृष्ट वडा पुरस्कृत

११) सफा र सुरक्षित खानेपानीको उपलब्धता

१२) प्लाष्टिक प्रयोग न्यूनिकरण

१३) हरेक घरमा फोहर व्यवस्थापनका लागि डष्टविन वा खाल्डो निर्माण गर्नुपर्ने

१४) हरेक घरले लिपपोत गर्नुपर्ने

३.१२ नतिजा खाका

गाउँपालिका विकासका लागि हरेक विषयगत शाखाहरुमा आउने नतिजाहरुको समष्टिगत खाकाले समृद्ध गाउँपालिका निर्माणमा पहल गर्ने भएको हुँदा यस गाउँपालिकाले विकास नतिजा खाकालाइ यस अनुसार तय गरेको छ ।

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
लक्ष्य एकिकृत तथा दिगो विकास मार्फत पालिकावासीको जीवनस्तरमा गुणस्तरिय सुधार आइ समृद्ध पालिकाको रुपमा स्थापित हुने ।	प्रति परिवारिक वार्षिक आय	रु हजारमा	१०९०	११००	१२००	१९००	अध्ययन प्रतिवेदन	राजनैतिक स्थिरता कायम रहने छ
	औषत आयु	वर्ष	६६	६७	६७	६७	अध्ययन प्रतिवेदन	
	मानव विकास सूचांक	इन्डेक्स	०.५२८	०.५२८	५१७	०.४५८	अध्ययन प्रतिवेदन	
	सम्पूर्ण आम्दानीको खाना खर्च	प्रतिशत	६०	६०	५०	५०	अध्ययन प्रतिवेदन	
	साक्षर जनसंख्या	प्रतिशत	६८	६८	९०	९०	अध्ययन प्रतिवेदन	
	वेरोजगार युवा	प्रतिशत	४०	३०	१५	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
असर १: बजार तथा उत्पादनशील सेवा सुविधाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपयोगमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	कृषि तथा पशुपालनमा रोजगार जनसंख्या	संख्या	१५	५०	१२०	३००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	वाह्य पर्यटकको बसाई	दिन	१२	१५	२०	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	वाह्य पर्यटकको औषत दैनिक खर्च	रुपैया	५०००	७५००	१००००	१५०००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति	संख्या	१५	५०	१२०	३००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	वैकिङ्ग सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२५	५०	७५	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	बैंक र बजार केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	५	४	३	२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उत्पादित औद्योगिक वस्तु र सेवा विक्रीबाट प्राप्त आय	प्रतिशत	१०	१५	२०	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल १.१:	खाद्यान्न उत्पादन	मेट्रिक टन	६	८.५	१०	१२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
कृषि उत्पादनको बृद्धि, व्यावसायीकरण, विविधिकरण औद्योगिकरण भएको हुनेछ ।	तरकारी उत्पादन	मेट्रिक टन	३	५	८	१२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	युवाहरुको व्यवसायिक कृषक वा पशुपालनमा रुची बढ्दै जाने छ
	दलहन उत्पादन	मेट्रिक टन	१	३	६	८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	फलफुल उत्पादन	मेट्रिक टन	१	३	६	१०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	नगदेबाली उत्पादन	मेट्रिक टन	१२	१५	२५	४०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	मह उत्पादन	मेट्रिक टन	२	४	६	८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	दुध उत्पादन	लिटर	२५०००	३००००	४००००	५००००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	मासु उत्पादन	क्विन्टल	१२२०	१३४०	१४६०	१५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	अण्डा उत्पादन	संख्या	१०९६६	१५८७६	२०५४३	२५३४०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	ऊन उत्पादन	क्विन्टल	७४	१००	१२०	१५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवसायिक कृषि उत्पादनमा संलग्न कृषक	समुह	३	५	७	१०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सक्रिय ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता	संख्या	१००	१५०	२००	५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सक्रिय ग्रामिण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	१५९	३००	४००	८००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	पशु तथा कृषि वस्तु उपलब्ध हुने केन्द्र	संख्या	१२	१३	१५	२०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवसायिक नर्सरी	संख्या	२	५	८	१०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	६	१२	१८	२४	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	१२ हैं महिना सिंचाई सिंचित क्षेत्र	प्रतिशत	३०	४०	५०	६०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवसायिक कृषि फर्म	संख्या	३	६	१४	१६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	३	१२	२३	३४	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
	व्यवस्थित कृषि सहकारी	संख्या	४	६	९	१२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	कृषि सहकारीमा आवद्ध कृषक	प्रतिशत	२०	५०	७५	९५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सहकारीमा आवद्ध घरपरिवार	प्रतिशत	३०	५५	७०	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या	०	१	५	६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	संख्या	०	१	३	६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल १.२: उद्यम तथा व्यवसायको सिर्जना र विकास तथा व्यवसायिकतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	लघु उद्योग	संख्या	१५	१५०	२५०	३५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	उद्योगमैत्री वातावरण बन्दै जाने
	घरेलु उद्योग	संख्या	३	१५	१२०	२००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	साना उद्योग	संख्या	८९	१२०	३००	७००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	मझौला उद्योग	संख्या	०	३	४	६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न जनशक्ति	प्रतिशत	०.२	२	३	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उत्पादन तथा बजारीकरणका सहकारीमा आवद्ध जनसंख्या	संख्या	२००	७००	११००	२५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उद्यम सृजना तथा विकासमा तालिम प्राप्त उद्यमी	संख्या	१८०	३००	५००	८००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त व्यक्ति	संख्या	१२०	३००	४५०	६००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	संचालित वैकीङ्ग तथा वित्तीय सेवा प्रदायक संस्था	संख्या	१	३	५	७	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल १.३: पर्यटन प्रवर्धन तथा	वाह्य पर्यटक	संख्या	-	१००	२००	५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	पर्यटन विकासमा लगानी
	आन्तरिक पर्यटक	संख्या	-	३००	८००	२५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	तालिम प्राप्त टुर गाइड	संख्या	-	३	५	१५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
विकास भएको हुनेछ ।	तालिम प्राप्त कुक तथा वेटर	संख्या	-	१२	१८	४०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	बृद्धि हुने छ
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामिण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	-	२	४	६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थति पर्यटकीय स्थान	संख्या	५	८	१२	१५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उपलब्ध पर्यटकीय सेवा तथा सुविधाको प्रकार	संख्या	३	५	६	७	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	पर्यटकीय स्तरको होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	-	३	६	९	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	-	३	६	८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	संचालित पदमार्गको लम्बाई	किलोमिटर	१५०	२००	२५०	३००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थित वनभोज तथा पार्क	संख्या	-	३	६	१०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	२	५	८	९	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
असर २: सामाजिक सेवा तथा सुविधाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपयोगमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	१५ मिनेटमा आधारभुत विद्यालयमा पहुँच भएका परिवार	संख्या	५६०	७४०	८४०	१०००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	३० मिनेटभित्र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका घरपरिवार	प्रतिशत	२५	४०	७०	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	५	३	२.३	१	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	पाइप प्रणाली वा सुरक्षित खानेपानीको सेवा उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४६	६६	७५	८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सरसफाई सेवा तथा सुविधा उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	५६	६५	७५	८५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सामाजिक अभियानमा संलग्न युवा	संख्या	५०	२५०	३००	५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
	विभिन्न समिति तथा संरचनाको नेतृत्वदायी महिला तथा अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व	संख्या	९०	१२०	१५०	४००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	पूर्व प्रसूति सेवा चार पटक प्राप्त गर्ने महिला	प्रतिशत	४३	६०	७५	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल २.१ : प्रारम्भिक, आधारभूत, माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित भएको तथा प्राविधिक एवं उच्च शिक्षामा लक्षित वर्ग र क्षेत्रको पहुँच र उपयोगमाबृद्धि भएको हुनेछ।	१५ देखि ६० वर्ष सम्मका लेखपढ गर्न सक्ने जनसंख्या	प्रतिशत	५७	६०	६८	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	प्राराम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका ५ बर्षसम्मका बालबालिका	प्रतिशत	५०	७०	९०	९५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	आधारभूत तहमा भर्ना भएका ६ बर्ष पुगेका बालबालिका	प्रतिशत	७५	८०	९०	९८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	आधारभूत तहमा अध्ययनरत (६—१० बर्ष)	प्रतिशत	७०	७५	८५	९७	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	माध्यामिक तहमा अध्ययनरत (१४—१५ वर्ष) सम्मका बालबालिका	प्रतिशत	५५	६०	७०	८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उच्च माध्यामिक तहमा अध्ययनरत (१६—१७ वर्ष) विद्यार्थी	प्रतिशत	३५	४५	५५	७०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्नातक तह भन्दा माथि उतिर्ण गरेका विद्यार्थी	जना	१७७	२५०	२८०	३२०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	६५	९०	१००	१८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात —आधारभूत, माध्यामिक तह)	अनुपात	१:४५	१:४०	१:३५	१:३०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	महिला शिक्षकको प्रतिशत	प्रतिशत	५	९	१२	१४	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	आधारभरूत तहमा कक्षा छोड्ने दर	दर	१८.३	१५.४	१०.२	८.५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	माध्यामिक तहमा कक्षा छोड्ने दर	दर	४०.९	१८.१	१५.५	१०.३	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
	बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बन गर्ने विद्यालय	संख्या	५	९	१४	२०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	वालक्लव गठन भएका विद्यालय	संख्या	१२	१५	२०	२३	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न विद्यालय	संख्या	३	५	९	१३	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	विरामी पर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य चौकी÷प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र÷अस्पताल जाने परिवार	प्रतिशत	१५	५०	६०	८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	२५०० ग्राम भन्दा कम जन्मतौल भएका शिशु	प्रतिशत	१३	८	३	०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	३	२	१	०.३	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	५०	६०	७०	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य संस्थाको सेवाबाट सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	३४	४८	७०	८५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल २२: स्वास्थ्य सेवाको पहुँच, गुणस्तर तथा उपयोगमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	झाडापखालाको संक्रमण दर	प्रतिशत	७०	५५	३०	१५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वाशप्रश्वासको संक्रमण दर	प्रतिशत	१८	१५	१०	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीको संख्या	संख्या	६	१८	२७	३५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सबै खोपको लिएका बालबालिकाको प्रतिशत	प्रतिशत	७६	८६	९२	९८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	५०	७०	८०	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य सूचना शिक्षा र संचार र सचेतना कार्यक्रम सहभागि जनसंख्या	संख्या	-	१५०	२५०	६००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य शिविर पटक र लाभान्वित जनसंख्या	संख्या	६००	८००	१२००	१५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	मासिक रुपमा फ्लोअपमा आएका विरामी संख्या	संख्या	१५००	३५५०	४०५०	७७५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध सेवा सुविधाको प्रकार	संख्या	३५	३७	४०	४२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
	नीजि तथा समुदायमा आधारित स्वास्थ्यकर्मीको संख्या	प्रतिशत		१०	२०	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	आयोडिनयुक्त नून प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७५	८०	१००	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	धुवारहित चुल्हो वा वैकल्पिक इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	–	२५	४५	७५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल २.३: खानेपानी तथा सरसफाई सेवा सुविधामा सहज पहुँच, गुणस्तर र उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ ।	पाइप लाइनबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	३०	६०	७५	७५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	नीजि धारा प्रयोग गर्ने घर	प्रतिशत	–	४५	५०	७५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	३०	५५	७५	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्वच्छ शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत	३०	५५	७५	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	–	१	३	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुनपानीले हात धुने घरपरिवार	प्रतिशत	४५	७५	१००	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	क्रियाशिल खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति	संख्या	१०	१५	२०	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उपभोक्ता समितिको मौज्दात रकम (औषतमा)	रुपैया	–	६००००	१५००००	३०००००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल २.४ : विपन्न तथा लक्षित वर्गको क्षमता, स्थानीय शासन प्रक्रियामा सहभागिता र आधारभूत सेवा तथा सुविधाको	तोके अनुसार महिला सहभागी समिति, समूह तथा संजाल	संख्या	४	६	१०	१२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	तोके अनुसार बालबालिका सहभागि समिति, समूह तथा संजाल	संख्या	–	६५	७५	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	तोके अनुसार अपाङ्ग सहभागि समिति, समूह तथा संजाल	संख्या	३	६	९	१२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
पहुँच र उपभोगमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	तोके अनुसार पिछडिएको वर्ग सहभागी समिति, समूह तथा संजाल	संख्या	२५	४०	६०	८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	–	३५	४५	६०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	६४	१००	१७०	३८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उद्दार, उपचार र सहयोग प्राप्त गर्ने हिंसाजन्य घटनापीडित	संख्या	–				प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	लक्षितवर्गले गरेका गुनासोमध्ये सुनुवाई भएका उजुरी	संख्या	५	७	९	१०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	घर व्यवहार तथा कारोबारसम्बन्धी निर्णयमा महिलाको सहभागी हुने परिवार	संख्या	–	२००	२८०	३८५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	समावेशी स्थानीय संयन्त्र तथा समिति	संख्या	–	१	३	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल २.५: युवा वर्गको कार्यकुशलता, उद्यमशिलता र क्रियाशिलतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ।	सक्रिय युवाक्लब, संजाल तथा संस्था	संख्या	१०	१५	३०	३०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	क्लब, सञ्जाल र संस्थामा आवद्ध युवा	संख्या	७७७	१२००	२०००	२०००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	उद्यम व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न युवा	संख्या	०	१०००	२०००	२०००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	कभर्ड हल तथा खेलकुद मैदान	संख्या	२	१	१	१	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	जिल्ला, प्रदेश, राष्ट्रियस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	संख्या	५०	६०	८०	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल २.६ स्थानीय सम्पदा, कला, भाषा र संस्कृतिको	स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	०	१	२	२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	संरक्षित ऐतिहासिक सार्वजनिक पोखरी	संख्या	९	२	२	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
संरक्षण, सम्बर्धन र प्रवद्र्धन भएको हुनेछ	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	२	४	४	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
असर ३ : पूर्वाधार विकास व्यवस्थित, सुरक्षित र दीगो भएको हुनेछ ।	१२ है महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	किलोमिटर	–	५	२०	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्थानीय बजारमा उपलब्ध एकीकृत सेवा र सुविधाका प्रकार (सरकारले परिभाषा गरे अनुसार)	संख्या	–	३	५	८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थित बजार	संख्या	–	२	४	६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	मापदण्डअनुसार निर्माण भएका संरचना	प्रतिशत	–	३०	४५	५५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सुरक्षित भवन निर्माण संबन्धी दक्ष व्यक्ति	संख्या	–	५	१५	३०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल ३.१ : आवास, भौतिक योजना तथा सार्वजनिक निर्माण एकीकृत, व्यवस्थित र सुरक्षित भएको हुनेछ	धुले सडक लम्बाइ	किलोमिटर	–	२५	५०	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	ग्राभेल सडक	किलोमिटर	–	५	२५	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	कालोपत्र सडक	किलोमिटर	–	–	५	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सडक नालाको लम्बाई	किलोमिटर	–	५	२५	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	पक्की पुल	संख्या	–	१	१	१	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थित झोलुङ्गे पुल	संख्या	१४	२४	३०	४०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	दायाबायाँ बृक्षारोपण सडक लम्बाई	किलोमिटर	–	५	१२	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	नियमित मर्मत संभार सडक लम्बाई	किलोमिटर	–	५	२०	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थित र सुचारु हाट तथा बजार केन्द्र	संख्या	–	१	२	३	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	६०	७५	८०	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
प्रतिफल ३.२ : विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्धन, उत्पादन र उपयोग बृद्धि भएको हुनेछ ।	विद्युत सेवा उपयोग गर्ने परिवार	संख्या	-	१४००	१४५०	१५८८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	एलपि ग्यास तथा हिटर प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	-	२५०	३००	५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सोलार उपलब्ध घरधुरी	संख्या	-	१३००	१४००	१५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल ३.३ : व्यवस्थित र सुरक्षित वस्ती तथा आवास र सार्वजनिक सुविधामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ।	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बजार	स्थान	३	४	५	६	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सुरक्षित वस्तीमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	११	१०	८	५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण दक्ष व्यक्ति	जना	५०	५०	७५	१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन	प्रतिशत	४०	४५	६०	८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	२०	२२	३०	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थित नालाको लम्बाई	कि.मि.	२०	२२	३५	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	चट्याङ रहित घर निर्माण	प्रतिशत	१०	२०	३५	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
असर ४ : जमीन, हरियाली र जलश्रोतको दीगो व्यवस्थापन र समुत्थानशिलता सुनिश्चित हुने	वनबाट प्राप्त राजश्व	रु. हजारमा	११६२	१३३४	२००८	२८९१	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	रुख विरुवाले ढाकेको/हरियाली क्षेत्र	हेक्टर	११९८४	११९९०	१२०००	१२१००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	संरक्षित खेतबारीको क्षेत्रफल	हेक्टर	४३२०	४५००	५०००	६०००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	अति जोखिममा रहेका घरपरिवार	प्रतिशत	५	३	२	१	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	वनमा आधारित उद्यमबाट रोजगार जना	संख्या	२००	६००	८००	१२००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	व्यवस्थित वन क्षेत्र	वटा	२	१२	१६	२०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
प्रतिफल ४.१ : वनको संरक्षण, संचितीमा बृद्धि तथा दीगो उपयोग भएको हुनेछ ।	सामुदायिक वन क्षेत्र	वटा	३१	३५	३७	४०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	आयमूलक कार्य संचालित वन क्षेत्र	वटा	–	२	२	२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	जैविक विविधता युक्त क्षेत्र	वटा	–	५	७	१२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको व्यावसायिक खेती गरिएको अद्यावधिक क्षेत्रफल	वटा	–	२	३	४	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल ४.२ : विपद् जोखिम तथा क्षती न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।	तालिम प्राप्त स्थानीय खोज उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	३०	४०	५०	६०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	विपदबाट हुने वार्षिक क्षती	प्रतिशत	७	१७	३०	५०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	नदि कटान र डुवानबाट प्रभावित क्षेत्र	हेक्टर	–	३३०	५००	७००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सुरक्षित खुल्ला स्थान तथा आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या		५	१५	३०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	स्थानीय विपद व्यवस्थित सूचना केन्द्रवाट ज्ञान तथा सिकाई प्राप्त गर्ने व्यक्ति	जना	–	६	५	४	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	विपद् व्यवस्थापन कोष रकम (बार्षिक)	रु. हजारमा		१५०	३००	९००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सुरक्षित, व्यवस्थित आवास क्षेत्र÷वस्ती	संख्या		५	१०	१५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
असर ५ : सेवाग्राहीले प्राप्त गर्ने सेवामा गुणस्तरिय एवम प्रकावकारीता वृद्धि हुँदै जानु	नीति, कानून, निर्णय र सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	८०	८०	८५	९०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	प्रतिव्यक्ति बार्षिक बजेट लगानी	रु.हजार	८	१५	१८	२२	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम बाट लाभन्वित विपन्न÷पिछडिएको÷लक्षित वर्ग	घरधुरी	३००	६००	९००	१५००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

नतिजा श्रृंखला	सूचक तथा पुष्ट्याइका आधारहरु		आधार रेखा आ व २०७७/०७८	पहिलो वर्ष	तेस्रो वर्ष	पाचौं वर्ष	पुष्ट्याइका आधारहरु	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सूचकहरु							
	विवरण	इकाइ						
	कार्यालयमा दक्ष कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन	प्रतिशत	३०	५०	६०	८०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	क्रियाशिल र साझेदार गर्ने गैसस, सहयोगी र नागरिक समाज संस्था	संख्या	११	१२	१४	१५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल ५.१ : सेवा प्रदायक निकाय तथा लक्षित वर्गको संस्थागत क्षमता तथा श्रोत परिचालन दक्षता तथा प्रभावकारिता अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	गाउँपालिकाको बार्षिक आन्तरिक आय	प्रतिशत	५	१५	२५	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	गाउँपालिकामा कार्यरत गैह्र सरकारी संस्था, विकास साझेदार	संख्या	९	१२	१४	१५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	बार्षिक क्षमता विकास कार्यक्रमका प्रकार	संख्या	८	१६	२७	३०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	क्षमता विकास कार्यक्रममा सहभागी	संख्या	१३०	२००	५००	१०००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	गाउँपालिकामा कार्यरत मानव संशाधन	संख्या	१३५	२२५	३३५	४००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	औषत वार्षिक वेरुजु रकम	रुपैया	०	०	०	०	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	तर्जुमा भएका रणनीतिक योजना	संख्या	-	१	४	८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
प्रतिफल ५.२ : लक्षित वर्ग समुदायको क्षमता विकास र सशक्तिकरण भएको हुनेछ ।	आफ्नो अधिकारको लागि आफै आवाज उठाउन सक्ने परिवार	प्रतिशत	०	५	१५	२५	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	जोखिमयुक्त जीविकोपार्जनमा निर्भर परिवार	संख्या	६५	५०	३४	८	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	सामाजिक परिचालनमा आवद्ध लक्षित वर्गको घरधुरी	संख्या	४५	७५	१२०	२००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	लक्षित वर्गको सहभागितामा वृद्धि	संख्या	२५०	४००	६००	८००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	
	योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया	संख्या	३००	५००	७००	९००	प्रोफाइल, प्रतिवेदन	

३.१३ अपेक्षित उपलब्धि

१) उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको निर्माण भई स्वरोजगारमूलक आर्थिक परिवेश मार्फत गरिवी निवारण भएको हुनेछ।
२) सक्षम तथा प्रविधिमा आधारित युवा समुदायको विकास तथा उत्पादनमुलक तथा उद्यमशिल समाजको श्रृजना भएको हुनेछ।
३) गाउपालिका मातहतका सबै कार्य इकाइहरू आफ्नो काममा पारदर्शी र सेवाग्राहीका आवश्यकता प्रति संवेदनशील र उत्तरदायी भएका हुनेछन् र उक्त निकायहरुले दिने सबै सेवाहरू प्रभावकारी रुपमा जनतालाई उपलब्ध हुनेछन् ।
४) स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ भई आधारभूत र विशिष्टिकृत सेवाहरू प्रभावकारी रुपमा तोकिएका स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध भएका हुनेछन् ।
५) भौतिक संरचनाको निर्माण र पुननिर्माण निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न हुनेछन् र गाउँपालिका क्षेत्रको सुनिश्चित पहुच निर्माण हुनेछ। गाउँपालिकामा उत्पादित वस्तुको पहुँच निरन्तर रुपमा भएको हुनेछ।
६) प्राकृतिक श्रोतको रुपमा रहेको वन, जलाधार क्षेत्र, जडिवुटी तथा वातावरणको संरक्षण हुनेछ र यिनको प्रयोग जनताको जीविकोपार्जन तथा अर्थोपार्जनसँग जोडिएको हुनेछ ।
७) कृषि क्षेत्रमा उन्नत वीउँ विजनको प्रयोग, यान्त्रिकीकरण, व्यावसायीकरण, जलवायु अनुकूलन कृषि प्रणालीको विकास र अनुसन्धान गरि उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व हाँसिल हुनेछ ।
८) संगठित क्षेत्रमा मझौला तथा ठूला कृषि प्रशोधन र खनिजजन्य उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार भई आयात प्रतिस्थापन र प्रदेशको ग्राहस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको अंश उल्लेख्य रुपमा बृद्धि हुनेछ ।
९) बजारमा उच्च माग भएका प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र तालिमको विस्तार भई शिक्षा र उत्पादन बीचको सम्बन्ध विस्तार भएको हुने र शिक्षा क्षेत्रको सुधारले ग्रामीण क्षेत्रवाट गुणस्तरीय शिक्षाको खोजीमा शहरतर्फ हुने बसाइँसराइँमा कमी आएको हुनेछ ।
१०) एकल महिला, दलित, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका आदिको सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था मजबुत भएको हुनेछ ।
११) सूचना सञ्चार प्रणालीमा समसामयिक सुधार गरि टेलिफोन, इमेल, इन्टरनेट र विद्युतीय पत्रिकाको पहुँच सबै जनतामा पुगेको हुनेछ ।

परिच्छेद ४ आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि विकास

४.१.१ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकाको समग्र जनसंख्याको करिब ९० प्रतिशतले वैकल्पिक जीविकोपार्जनका लागि कृषिमा निर्भर हुनु पर्ने अवस्था रहेको भएता पनि आम नागरिकले परम्परागत कृषि प्रणालीलाई अबलम्वन गर्ने गरेको हुँदा कृषिबाट उत्पादनमुखि र नाफामुखि कार्य गर्न सक्ने आधारहरु देखिदैनन् । सुख्खा जमिन, जङ्गल टाढा भएको कारण पशुपालनमा प्रगतिमुलक कार्य हुन नसक्नु जस्ता समस्या र गाउँपालिका आफैमा हिमाली-पहाडी क्षेत्रमा पर्ने भएको कारण कहिले हिउँ परेर त कहिले उपयुक्त पानी नपर्दा सिंचाईको अभावले प्राय स्थानमा सुख्खा खडेरीले खाद्यान्न उत्पादनमा प्रतिकूल प्रभाव पर्ने गरेको छ । खाद्यान्न वालीमा कोदो, धान, गहुँ, जौ, चिनो, दलहनमा सिमि, मास, भटमास, तेलहनमा तोरी, तिल, तरकारीमा आलु, प्याज, फर्सि, टमाटर, फलफूलमा स्याउ, सुन्तला, केरा, ओखर, आरु र मसला बालीमा वेसार, धनिया, लसुन आदि यस क्षेत्रमा उत्पादन हुने कृषि उपभोग्य वस्तुहरु हुन ।

४.१.२ अवसर र चुनौती

कृषिको प्रकृति व्यवसायिक नभै निर्वाहमुखि हुनु, किसानहरुमा जलवायु परिवर्तन र विभिन्न प्राकृतिक प्रकोपसँग जुध्ने क्षमता विकास नहुनु, वर्षेनी उर्जाशिल युवा जनशक्तिको विदेशपलायन हुनु, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिमा वृद्धि हुनु, भूमि व्यवस्थापनको सहि योजना हुन नसक्नु, कृषिजन्य उत्पादनका आधारभुत सामग्रीको सहज र पर्याप्त आपूर्ति नहुनु, कृषि ऋणको सहज उपलब्धता नहुनु, कृषकले उत्पादनको उपयुक्त बजार तथा मूल्य पाउन नसक्नु, कृषिजन्य वस्तुहरूको प्रतिस्धात्मक क्षमता वृद्धि नहुनु, कृषि पेशा वजारमुखि र व्यावसायिक रूपमा स्थापित नहुनु, कृषिजन्य बस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि सम्बन्धि कार्यहरु नहुनु आदि यस गाउँपालिकाको प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् भने देशको भौगोलिक तथा जैविक विविधताले उपलब्ध गराएका विभिन्न सम्भाव्यताहरू हुनु, लामो समय पछि स्थानीय लागतय तीन वटै तहको चुनाव सम्पन्न भई समुदायले आफनो स्थानीय पदाधिकारीहरु प्राप्त गरिसकेको अवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय एवम् प्रदेश तहमा विभिन्न किसिमका कृषक केन्द्रित परियोजनाहरु लागू हुनु, विदेशबाट फर्किएका युवाहरू सीप, ज्ञान, पुँजी र उन्नत प्रविधि सहित कृषि क्षेत्रमा आकर्षित हुँदै जानु, जैविक कृषि र कृषि वन प्रति किसानहरूको आकर्षण बढ्नु, अन्य निजी क्षेत्रहरू समेतको यस कृषि क्षेत्रमा आकर्षण बढ्दै जानु कृषि क्षेत्रका अवसर हुन् ।

४.१.३ दीर्घकालिन सोच

कृषिमा यान्त्रिकरण र वजारीकरण मार्फत व्यवसायीकरणमा जोड र जीविकोपार्जनका आधारको सुनिश्चितता ।

४.१.४ लक्ष्य

प्रविधियुक्त व्यवसायिकरण हुँदै निर्यातमुखि कृषिको विकास गर्ने ।

४.१.५ उद्देश्यहरु

- स्थानीय बालीको संरक्षण एवम प्रवर्द्धन गर्दै कृषिलाई आत्मनिर्भरमुखि बनाउन पहल गर्नु
- कृषकहरुलाई निर्वाहमुखि कृषि पेशाबाट व्यवसायमुखि बनाउन पहल गर्नु
- उत्पादनलाई सहज वजारीकरण मार्फत दीगो कृषि विकासका लागि पहल गर्नु

४.१.६ रणनीति

- कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने आधारहरुको खोजी गर्दै दीगो योजना बनाएर कृषकहरुलाई सक्रिय बनाउने,
- तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने स्थानीय बालीनाली र आधारभूत खाद्य वस्तुको उत्पादनमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्ने,
- जलवायु परिवर्तनले कृषि क्षेत्रमा पुऱ्याएका असरबाट बच्नका लागि स्थानीय अनुकुलन योजना तयार गरि अगाडि बढ्ने
- स्थानीयस्तरमा कृषि उत्पादनलाई प्रसोधन, प्याकेजिङ्ग गरि स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरमा वजारीकरणका लागि पहल गर्ने ।
-

४.१.७ कार्यनीति

- व्यवसायिक कृषिको सुनिश्चितता गर्दै दीगो कृषि विकासका लागि गाउँपालिकाले कृषि गुरुयोजना निर्माण गरि युवालाई कृषिमा आकर्षण गर्ने गरि निर्देशिका तयार गरिने छ।
- ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि वस्तु उत्पादन अभिवृद्धि गर्न कृषिजन्य वस्तुहरूको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्रमा उपयुक्त र दिगो सिँचाइ सुविधा लगायतका आवश्यक पूर्वाधारको पहुँच बढाइनेछ ।
- कृषकहरुलाई सामूहिक तरिकाले क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र प्रविधिमैत्री कृषि प्रणाली लागू गर्न सक्ने बनाउन अन्य आवश्यक वातावरण मिलाउने र गुणस्तरिय उत्पादनमा सुनिश्चितता गरिने छ ।
- खेतीयोग्य जमिनलाई बाँझो राख्ने प्रणालीलाई निरुत्साहित गर्दै सिंचाई लगायत अन्य आवश्यक सुविधा उपलब्ध गराई पकेट क्षेत्रको आधारमा खेती गर्न प्रोत्साहन गरिने छ ।

- खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितताका लागि खानाको महत्व समुदायस्तरमा समेत बुझाई पोषणयुक्त खाना खाने वातावरण निर्माण गर्न पहल गरिने छ ।
- नीजि, सहकारी र सामूहिक तरिकाले नयाँ कृषि उत्पादनका लागि कृषकहरुलाई ऋण उपलब्ध गराउन स्थानीय सहकारीको मद्दत लिई कार्य सञ्चालन गरिने छ ।
- उत्पादित कृषि वस्तुलाई प्रशोधन, भण्डारण एवम् वितरण प्रणालीमा नयाँ प्रविधिको विकास, अनुसरण, अवलम्बन र आधुनिकीकरण गरि मूल्य श्रृङ्खला पद्धति अनुसार उत्पादनदेखि बजारीकरणसम्मका कार्यक्रमहरू एकीकृत रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
- कृषि-पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकता दिई ग्रामिण विकासका लागि स्थानीय उत्पादनलाई पर्यटन व्यवसायसँग जोडि वजारीकरणको सुनिश्चितता गरिने छ ।
- प्राङ्गारिक खेतीका सम्भावित वस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान एवम् उत्पादन वृद्धि गरी उत्पादित प्राङ्गारिक वस्तुको प्रयोग र बजारीकरण गरिने छ ।
- लोपोन्मुख बिउबिजन र बालीजन्य जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय समुदायको अग्रसरतालाई प्रोत्साहन प्रदान गर्नुका साथै उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आवश्यक प्रोत्साहन गरिने छ ।
- फलफूल उत्पादनलाई प्राथमिकतामा राखि कृषि ज्ञान केन्द्र, कृषि शाखा र स्थानीय कृषि सहकारी मार्फत आवश्यक तालिम, प्रविधि र वीउँ विजनका उपलब्ध गराउन पहल गरिने छ ।

४.१.८ प्रमुख कार्यक्रम

- कृषि व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्न चाहने युवा वर्ग, शिक्षक, बुद्धिजिवी लगायत अन्य विशेषज्ञ वर्गलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- स्थानीय शैक्षिक संस्थामा अध्ययनरत बालबालिकालाई कृषि ज्ञान र सीपमा दक्ष बनाउन व्यवसायिक तालिममा समावेश गर्ने ।
- स्थानीय विपन्न कृषकहरुलाई आर्थिक, प्राविधिक र अन्य आवश्यक जिन्सी सहयोग उपलब्ध गराउने नीति निर्माण गर्ने

४.१.९ अपेक्षित उपलब्धी

गाउँपालिकामा कृषि उत्पादन सामाग्रीहरुको सहज र पर्याप्त उपलव्धता, कृषि यान्त्रिकिकरण, कृषि पकेट क्षेत्रको विकास, सिंचाई सुविधाको विस्तार आदिका कारण कृषिजन्य वस्तुहरुक उत्पादन र उत्पादकत्वमा उल्लेखनिय वृद्धि भएको हुनेछ । कृषि व्यवसायीहरुलाई अनुदानको व्यवस्था, कृषि पकेट क्षेत्रको विकास, संङ्कलन केन्द्रहरू, हाट बजार, थोक बजारको निर्माण, र तालिमको व्यवस्था आदिका कारण गाउँपालिकामा कृषिजन्य वस्तुहरूको व्यवसायीकरण र बजारीकरणमा बृद्धि भै कृषकहरुका जीवनस्तरमा सुधार आउने छ ।

४.१.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषिक्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२०%	३५%	गा.पा. कृषि शाखा	कृषि शाखा	स्थानीय कृषिको प्रवर्द्धन हुने
२	**असर**						
२.१	कृषि क्षेत्रमा प्रत्यक्ष रोजगारी वृद्धि	संख्या	५	९००	गा.पा. कृषि शाखा	कृषि शाखा	युवा कृषिमा आकर्षित
२.२	खाद्य वस्तुमा आत्म निर्भर परिवार	प्रतिशत	२०%	६०%	गा.पा. कृषि शाखा	कृषि शाखा	सिचाईंमा सहजता
३	**प्रतिफल**						
३.१	उन्नत विउँविजन गाउँमा नै प्राप्त	संख्या	२	१०	गा.पा. कृषि शाखा	कृषि शाखा	
३.२	सिचाईंको सहज व्यवस्थापन	संख्या	१०	३०	गा.पा. कृषि शाखा	कृषि शाखा	
३.३	वजारीकरणका लागि व्यवस्थापन	संख्या	०	३	गा.पा. कृषि शाखा	कृषि शाखा	
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

४.२ सिंचाई विकास

४.२.१ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा उपलव्ध जलश्रोतलाई सिंचाइ आयोजना सञ्चालन गर्न सकिने अवस्था छ। यी उपलव्ध जलश्रोतहरुलाई व्यवस्थित गर्न सकिएको खण्डमा गाउँपालिकामा कृषि उत्पादकत्वमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्न सकिने ठूलो सम्भावना रहेको छ । दिगो, न्यायोचित र सन्तुलित स्थानिय विकासको लागि समावेसी तथा साझेदारी व्यवस्थापनको आधारमा गाउँपालिकामा विद्यमान जलस्रोतको अधिकतम् सदुपयोगबाट वर्षैभरि सिंचाइ सुविधा पुऱ्याउने किसिमका पूर्वाधार विकास गर्दै कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गरि गरीबी न्यूनीकरण गर्दै सम्वृद्धितर्फ अगाडि बढ्नु आजको आवश्यकता भएको छ ।

४.२.२ अवसर र चुनौती

उपलब्ध सिंचाईका स्रोतहरुलाई व्यवस्थित तरिकाले व्यवस्थापन गर्नका लागि परिणाममुखि योजनाहरु निर्माण गर्नु र सवै खेतीपाती गर्ने कृषकहरुका लागि सहज रुपमा सिंचाईं सुविधा उपलब्ध गराउनु चुनौतीपूर्ण काम भएको छ भने उचो भागबाट बग्ने पानीका मूलहरुलाई व्यवस्थित आयोजना निर्माण गर्न सकेको खण्डमा खेतीयोग्य जमिनको बढिजसो भागमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउन सकिने अवस्था हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन ।

४.२.३ दीर्घकालिन सोच

कृषियोग्य भूमिमा बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा ।

४.२.४ लक्ष्य

कृषियोग्य भूमिमा भरपर्दो र दिगो सिंचाइ सेवामार्फत कृषि उत्पादकत्व तथा उत्पादन वृद्धिमा सहयोग गर्ने ।

४.२.५ उद्देश्यहरु

- सिञ्चित क्षेत्र वृद्धि गर्नुका साथै यसको बहुउद्देश्यीय उपयोगमा जोड दिनु ।
- गाउँपालिकामा रहेको खेतीयोग्य जमिनमा दीगो सिंचाई व्यवस्थापनमा योगदान दिनु ।
- सिंचाइको आवश्यकता भएको स्थान र समयमा निर्वाध रूपमा पानीको उपलब्धता बढाउनु ।

४.२.६ रणनीति

- बाह्रै महिना सिँचाइ सेवा उपलब्ध गराउनका लागि सतह सिँचाइ आयोजनाहरूलाई अघि बढाउने ।
- निर्माण सम्पन्न भइसकेका सिँचाइ प्रणालीहरूको मर्मतसम्भार एवम् दिगो व्यवस्थापनका लागि उपभोक्ताहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- नयाँ सिंचाई आयोजनाहरुको निर्माणका लागि जनसहभागिताको आधारमा योजना निर्माण गरि उनिहरुकै संरक्षकत्वमा मर्मत एवम् सुरक्षाको जिम्मा दिने ।

४.२.७ कार्यनीति

- बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन आयोजनाहरुको प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- व्यवसायिक कृषिलाई प्रोत्साहन गर्नका लागि सौर्य ऊर्जा एवम् अन्य प्रविधिमा आधारित लिफ्ट सिँचाइ प्रणालीको विकासलाई जोड दिइनेछ ।
- आकाशे पानी सङ्कलन, भण्डारण तथा प्रभावकारी उपयोग प्रविधिको विस्तार गर्दै सीमान्त कृषिभूमि, पानीको न्यून स्रोत भएका क्षेत्रमा थोपा सिँचाई, फोहोराजस्ता प्रविधि उपयोग गरिनेछ ।
- जलस्रोतको अभाव भएका र सुख्खा खडेरीको प्रकोप बढी हुने स्थानमा आकाशे पानी सङ्कलन लगायत खुला र प्लास्टिक पोखरी, हिउँपोखरीको व्यवस्थापनका सुविधा पुऱ्याइनेछ ।

४.२.८ प्रमुख कार्यक्रम

- सिंचाईका आयोजनाहरु निर्माण एवम मर्मत गर्दै जाने ।

- लिफ्ट सिंचाइको निर्माण तथा सञ्चालनको लागि अनुदानको व्यवस्था ।
- आकासे पानी संकलनको लागि खुला तथा प्लाष्टिक पोखरीको निर्माणका लागि अनुदान तथा अन्य प्राविधिक सहयोग ।
- थोपा सिंचाईको स्थापना तथा संचालनको लागि अनुदान ।
- फोहोरा सिंचाईको लागि अनुदान प्रदान ।

४.२.९ अपेक्षित उपलब्धी

गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा यस आवधिक योजनाको अवधि भित्र खेती योग्य जमिनको ८० प्रतिशत जमिनमा सिंचाईं सुविधा हुने गरि कुलोहरु निर्माण गरि कृषि योग्य जमिनमा खेतीपातीका लागि सिंचाईको व्यवस्थापन गरिने छ भने उत्पादन क्षमतामा विस्तार भैसकेको हुने छ ।

४.२.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान	प्रतिशत	५%	२०%	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	स्थानिय स्रोत अनुकुल हुने
२	**असर**						
२.१	रोजगारी सृजनामा वृद्धि	प्रतिशत	०%	२०%	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	सरकारको सहयोग हुने
२.२	सिंचाईंयोग्य जग्गामा वृद्धि	प्रतिशत	१५%	५०%	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	सरकारको सहयोग हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	सिंचित क्षेत्रमा विस्तार	हेक्टर	४	१२	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	कृषक सक्रिय हुने
३.२	उत्पादनमा वृद्धि	प्रतिशत	१८%	५०%	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	रोग नियन्त्रण हुने
३.३	खाद्यान्न आयात कार्य घटाउने	प्रतिशत	७०%	१०%	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	मौसम अनुकुल रहने छ
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

४.३ पशुपन्छी विकास

४.३.१ विद्यमान अवस्था

विकासशील देशहरूमा हालको तुलनामा सन् २०२० सम्म पशुजन्य प्रोटिनको माग दोब्बरले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ भने पशुजन्य पदार्थको उपलब्धतामा आत्मनिर्भर बन्न पशुपालन क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उल्लेखनीय प्रगति हासिल गर्नका लागि उन्नत नस्ल, पशु आहार, पशु स्वास्थ्य र व्यवसायीकरणका क्षेत्रमा थप अनुसन्धान र विकास गर्न आवश्यक छ । त्यस्तै दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेखित भोकमरीको अन्त्य, खाद्य र पोषण सुरक्षाजस्ता लक्ष्य प्राप्त गर्न पशुपन्छी विकास कार्यक्रमको ठूलो भूमिका रहन्छ ।

४.३.२ अवसर र चुनौती

एकातिर पशु पालनका लागि आवश्यक पर्ने चरिचरणको व्यवस्थापन तथा विभिन्न प्रकारका पशुजन्य रोग लागेको अवस्थामा उचित उपचार सेवामा वृद्धि गर्न सक्नु पर्ने चुनौती रहेको छ भने अर्को तर्फ युवा वर्गलाई व्यवसायिक रुपमा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न गराउन सकेको अवस्थामा यसले ग्रामीण विकास र अर्थतन्त्र सुधारमा मनग्य योगदान दिने अवसर पनि उतिकै रहेको छ । स्थानीय स्तरमा गुणस्तरीय पशुजन्य उत्पादन एवम् उपभोगप्रति जनचेतना वृद्धि गर्नु र स्वदेशमै काम गर्न प्रोत्साहित गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन् । नेपालीको आय आर्जनमा भएको वृद्धि, खाद्य व्यवहार परिवर्तन आदिले गर्दा दूध, मासु तथा अन्डाको माग बढिरहेको सन्दर्भमा गाउँपालिकाको विद्यमान उत्पादन वृद्धिले धान्न सकेको छैन। पशुपन्छी उत्पादन प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन उच्च उत्पादन लागतका कारण समस्या परेको छ । पशुपन्छी विकास क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको बढ्दो आकर्षण हुनु, पशुपन्छी विकास गतिविधिप्रति कृषक तथा सर्वसाधारण जागरूक हुनु र प्रोटिनजन्य वस्तुको माग बढ्दै जानु यस क्षेत्रका अवसर हुन् भने विभिन्न कारणहरूले गर्दा मानिसहरुको क्रयशक्ति बढ्नु र खानपानको व्यवहारमा भएको परिवर्तनले पशुजन्य उत्पादनको माग तीव्र गतिमा बढ्दै जानुले यस क्षेत्रको विकासमा अवसरहरू प्रदान गरेको छ ।

४.३.३ दीर्घकालिन सोच

पशुपन्छीमा आत्मनिर्भर उन्मुख गाउँपालिका ।

४.३.४ लक्ष्य

व्यवसायिक पशुपालन र गुणस्तरीय पशुपन्छीजन्य उत्पादनका माध्यमबाट गाउँपालिकालाई प्रतिस्पर्धी र आत्मनिर्भर बनाउने ।

४.३.५ उद्देश्यहरु

- युवा तथा महिलाहरुलाई व्यवसायिक पशुपालनमा लाग्न प्रेरित गर्दै आवश्यक सहजीकरण गर्दै जानु,
- कृषकहरुलाई पशुपालनको क्षेत्रमा आईपर्ने विभिन्न व्यवहारिक कठिनाईमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनु,

- पशुपालनको माध्यमबाट उत्पादित वस्तुको उपभोग मार्फत पोषणयुक्त खानाको व्यवस्थापन र वजारीकरणका लागि आवश्यक संयन्त्र तयार गर्न सहयोग उपलब्ध गराउनु,

४.३.६ रणनीति

- गाउँपालिकामा पशुपन्छीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने खालका सेवाहरु उपलब्ध गराउने ।
- पशुपन्छीजन्य व्यवसायलाई लक्षित वर्गको स्वरोजगार तथा आयआर्जनको दिगो स्रोतको रूपमा विकास गर्ने
- पशुपन्छीजन्य उत्पादनको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय बजारमुखी पशुपन्छी पालन पद्धतिको विकास गर्ने ।
- पशुविमा जस्ता नयाँ अवधरणालाई समुदायस्तर सम्म पुऱ्याई कृषकहरुलाई व्यवसायिक पशुपालनमा टेवा दिने ।

४.३.७ कार्यनीति

- गाउँपालिकालाई अन्डा, मासु र दूधमा आत्मनिर्भर बनाउन दूध, मासु र अन्डा उत्पादन सम्बन्धि विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याउने ।
- पशुपन्छीको नश्ल सुधार, पौष्टिक दाना आहाराको व्यवस्था, पशुपन्छी स्वास्थ्य सेवा एवम् उत्पादित पशुजन्य पदार्थको बजारीकरण सम्बन्धि सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
- गुणस्तरीय पशुआहाराको उपलब्धता बढाउन चरन विकास, डालेघाँस, भुईघाँस उत्पादनमा कृषकलाई प्रोत्साहित गर्ने ।
- निजी व्यक्तिलाई एग्रोभेट सञ्चालनार्थ अनुदान सहयोगको व्यवस्था गर्ने ।

४.३.८ प्रमुख कार्यक्रम

- पशु नश्ल सुधार गरी उत्पादकत्व बृद्धि गर्न उन्नत जातको पशु खरिदमा अनुदानको उपलब्ध गराउने ।
- घाँसमा आधारित पशुपालन प्रवर्द्धन गर्न अभियानको रूपमा फोरेज मिसन कार्यक्रम सञ्चालनार्थ चरण क्षेत्र संरक्षण तथा विस्तार र भुँई घाँसको बीउ उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- बेरोजगार युवाहरुलाई लक्षित गरी गाई, भैसी, बाख्रा, बङगुर पालन कार्यक्रम सञ्चलनार्थ अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
- सामुदायिक वन, नीजि वन र कबुलियती वनमा पशु आहाराको व्यवस्थापन गर्न घाँसेवाली लगाउन प्रेरित गर्ने ।
- पशुपन्छीका वजारमा आधारित संकलन केन्द्रहरुका निर्माण र सञ्चालन गर्ने ।
- स्थानीयस्तरमा पशुरोग सम्बन्धि सेवा सुविधाहरुमा थप सहजता प्रदान गर्न नीजि एग्रोभेट, भेटनरी क्लिनिक सञ्चालन गर्न युवालाई तालिम तथा व्यवसाय स्थापनाका लागि सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- पशु विमा कार्यक्रमका लागि अभिमुखिकरण तथा कार्यक्रम सञ्चालन ।

- स्थानीयस्तरमा स्वस्थ एवम् सफा मासु पसल, डेरी उद्योग र भेडाबाट बन्ने ऊनी कपडा उद्योगको स्थापना गर्न सहजीकरण गर्ने ।

४.३.९ अपेक्षित उपलब्धी

गाउँपालिकामा उत्पादन हुने मासु र दूधजन्य वस्तुको सहज वजार व्यवस्थापन भई युवाहरुमा पशुपालन व्यवसाय प्रति मोह बढ्दै जाने छ भने उन्नत जातको पशुपालनमा गाउँपालिकाले सहयोग गर्दा पशुपालनमा लागेका कृषकहरुमा पनि नविनतम् प्रयोगले झन उत्साह थप्ने छ ।

४.३.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पशुपंछी उत्पादनको योगदान	प्रतिशत	१३%	२५%	पशुपंछी विकास शाखा	गा.पा. पशुपंछी विकास शाखा	उन्नत जात पशुपालन हुने
२	**असर**						
२.१	पशु उद्यमशिलता मार्फत रोजगारी वृद्धि	प्रतिशत	०	२५%	पशुपंछी विकास शाखा	गा.पा. पशुपंछी विकास शाखा	सरकारी लगानी वृद्धि
२.२	पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि	मे.ट.	१०	३०	पशुपंछी विकास शाखा	गा.पा. पशुपंछी विकास शाखा	पशु रोग नियन्त्रण
३	**प्रतिफल**						
३.१	पशुपालनमा युवा उद्यमशिलता	जना	५	९०	पशुपंछी विकास शाखा	गा.पा. पशुपंछी विकास शाखा	अनुदान उपलब्ध हुने
३.२	पशु आहारको उचित व्यवस्थापन हुने	हेक्टर	२	१०	पशुपंछी विकास शाखा	गा.पा. पशुपंछी विकास शाखा	
३.३	पशुपंछीमा आधारित उत्पादनको वजारीकरण	संख्या	०	१०	पशुपंछी विकास शाखा	गा.पा. पशुपंछी विकास शाखा	सरोकारवाला निकाय सक्रिय हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

४.४ घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशिलता मार्फत रोजगारी प्रवर्द्धन

४.४.१ विद्यमान अवस्था

औद्योगिक विकासले रोजगारी सिर्जना, वस्तु र सेवाको मूल्य अभिवृद्धि, आवश्यक वस्तु तथा सेवाको उपलब्धता गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ। मुलुकको आर्थिक विकासको दिगो र भरपर्दो आधारस्तम्भको रुपमा औद्योगिक विकास रहेको हुन्छ । तर यस गाउँपालिकाको हकमा उद्योग स्थापना एवम् व्यवस्थापनको क्षत्रमा उल्लेखनीय प्रगति भएको छैन । कृषि क्षेत्रमा रहेको निर्भरतालाई कम गर्दै विद्यमान् बेरोजगारी, अर्ध बेरोजगारी तथा गरीबी कम गर्न औद्योगीकरणको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि एवं स्थानीय साधन स्रोतमा आधारित उद्योग तथा शहरी क्षेत्रमा औद्योगिक क्षेत्रहरुको स्थापना र विकास गरी राष्ट्रको औद्योगिकरणमा टेवा पुऱ्याउनु आजको प्रमुख आवश्यकता रहेको छ। यसका लागि गाउँपालिकाले उद्यमशिलता विकास योजना तयार गरि लागू गरिरहेको छ ।

४.४.२ अवसर र चुनौती

आज हरेक युवाले आफ्नो ज्यानको जोखिमलाई कुनै पनि प्रवाह नगरि खाडी क्षेत्र वा अन्य देशहरुमा गएर श्रम वेचिरहेको छ । मासिक रुपमा प्राप्त गर्ने निश्चित रकमले घरपरिवारको जीविका चलाउने देखि राम्रो ठाउँमा घर जग्गाको व्यवस्थापन गर्न का लागि सुनौला योजना बनाएर विदेशिने गरेको छ । अर्को तर्फ नेपाल जस्तो स्रोत साधन र सम्भावनाले भरिपूर्ण देशमा औद्योगिक विकासका प्रशस्त सम्भावनाहरु हुँदा पनि परिणाममुखि कामहरु हुन सकिरहेका छैनन् । तसर्थ यदि स्थानीय सरकारले साना तथा मझौला उद्योगहरु स्थापना गर्ने कार्यमा शुरुवात गरेको खण्डमा युवाहरुले आफ्नै देशमा केहि गरेर आफ्नो लगायत देश विकासका लागि योगदान दिन सक्ने प्रशस्त समभावनाहरु रहेका छन् ।

४.४.३ दीर्घकालिन सोच

स्थानिय स्तरमा साना तथा घरेलु उद्योग क्षेत्रको योगदानमा वृद्धिगरी आर्थिक रूपान्तरण गर्ने ।

४.४.४ लक्ष्य

साना तथा घरेलु उद्योग क्षेत्रको विकास र विस्तारद्वारा रोजगारीमा वृद्धि, निर्यात प्रवर्द्धन र आयात प्रतिस्थापन गरी अर्थतन्त्रको अभिवृद्धि गर्ने ।

४.४.५ उद्देश्यहरु

- साना तथा मझौला उद्योग क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।
- औद्योगिक क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्नु ।
- उद्यमशिलता विकासका लागि स्थानीय युवाहरुलाई स्वरोजगारमुखि बनाउनु ।

४.४.६ रणनीति

- स्थानीय स्रोत एवम् सीपको उपयोग गरी लघु, घरेलु, साना, तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउने ।

- लगानीकर्ता तथा गैरआवासीय नेपालीलाई औद्योगिक लगानीमा प्रोत्साहन गर्न नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।
- नविनतम उद्यमशिलता स्थापना गर्ने युवाहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने कार्यक्रम ल्याइने ।

४.४.७ कार्यनीति

- गरिबी निवारणका लागि लघुउद्यम विकास कार्यक्रमलाई गाउँपालिकाभर विस्तार गर्दै जाने ।
- गाउँपालिकामा उपलब्ध बहुमूल्य जडीबुटीबाट अधिकतम फाइदा लिन जडीबुटी प्रशोधन र निकासीमा विशेष जोड दिइनेछ ।
- प्रत्येक वडामा उद्यमशिल युवाहरुको समूह निर्माण गरी परम्परागत सीप तथा प्रविधिको संरक्षण र विकास गरिनेछ ।
- उद्यमशिलताको विकासका लागि नविनतम प्रविधिमैत्री वातावरणको निर्माण गरिने छ ।

४.४.८ प्रमुख कार्यक्रम

- उद्यमीहरुका लागि उद्यम विकास सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने ।
- गाउँपालिकामा जडिबुटि खेती सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने ।
- जडिवुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापनार्थ अनुदान सहयोग प्रदान गर्ने ।
- महिला तथा दलित लक्षित सीपमूलक तालिम तथा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरुलाई उद्यमी वन्न उत्प्रेरित गर्ने खालका तालिमहरु संचालन गर्ने
- नेपाली कागज उत्पादनको लागि अनुदान सहयोग प्रदान गर्ने ।

४.४.९ अपेक्षित उपलब्धी

उद्यमिशलता, साना तथा मझौला उद्योगहरूको स्थापना तथा विस्तारमा वृद्धि र बजार सम्बन्धको विस्तार भएको हुनेछ । गाउँपालिकामा उद्यमीहरुको संख्यामा बृद्धि भएको हुनेछ । लघु, घरेलु, साना, तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालन मार्फत आयात प्रतिस्थापन भै निर्यात प्रवर्द्धन भएको हुने छ ।

४.४.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	०	१०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	उद्योग सञ्चालनमा वातावरण सहज हुने
२	**असर**						

२.१	रोजगारीका अवसरहरुमा वृद्धि	प्रतिशत	०	२०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	युवाको सोच सकारात्मक हुने
२.२	उत्पादित वस्तुको वजारीकरण हुने	प्रतिशत	०	३०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	यातायातको सुविधा थप हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	साना तथा मझौला उद्योग सञ्चालन हुने	संख्या	०	५	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	यातायातको सुविधा थप हुने
३.२	कच्चा पदार्थको रुपमा उत्पादित वस्तुले वजार पाउने	प्रतिशत	०	२०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	युवा कृषक व्यवसायी बन्ने
३.३	आयातमा ह्रास आई निर्यातमा वृद्धि हुने	प्रतिशत	०	३०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	भौतिक संरचनाको विकास हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

४.५ पर्यटन विकास

४.५.१ विद्यमान अवस्था

नेपाल असिमित पर्यटकीय संभावनाहरु भएको देश हो । पर्यटन व्यवसायलाई ग्रामीण तहसम्म विस्तार गरी यसका लाभहरुमा सबै क्षेत्र, वर्ग, जातजाति, गरीव, असहाय, निमुखा मानिसहरुको समावेशी पहुँचको विस्तार गर्नु नै आजको आवश्यकता हो । पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारका लागि यातायात सेवालाई सुरक्षित, सर्वसुलभ, विश्वसनीय तथा व्यवस्थित बनाउनु अपरिहार्य भएको छ । स्थानिय अर्थतन्त्रमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान वृद्धि गर्न पर्यटकीय संभावनाहरुको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन, पर्यटन सेवाहरुको विविधीकरण, सम्पदाहरुको संरक्षण, पर्यटकीय पूर्वाधारहरुको विकास र सौन्दर्यीकरण, पर्यटन क्षेत्रमा समावेशी पहुँच विस्तार, पर्यटन व्यवसायलाई ग्रामीण एवं समुदायसम्म विस्तार, रोजगार केन्द्रित समावेशी तथा समन्यायिक आर्थिक वृद्धि गर्न जरुरी भएता पनि यस क्षेत्रमा कामहरु हुन सकिरहेको छैन ।

४.५.२ अवसर र चुनौती

यो गाउँपालिका साँस्कृतिको धनी गाउँपालिकाको रुपमा परिचित छ । यदि यहाँका प्राकृतिक स्रोतहरुको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्दै पर्यटकिय गन्तव्यस्थलहरुको पहिचान र व्यवस्थापन गर्न सकेको खण्डमा पर्यटन क्षेत्रले कूल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा विशेष भूमिका खेल्ने छ । तर पर्यटन विकासको क्षेत्र पहिचान र सो क्षेत्रको विकासको लागि दिगो योजनाको तयारी नै आजको चुनौती रहेको छ ।

४.५.३ दीर्घकालिन सोच

आर्थिक समृद्धिका लागि पर्यटन विकास ।

४.५.४ लक्ष्य

पर्यटन क्षेत्रको विकास मार्फत आर्थिक वृद्धि र रोजगारीका अवसर अभिवृद्धि गर्ने ।

४.५.५ उद्देश्यहरु

- गाउँपालिकालाई आकर्षक तथा थप सुरक्षित गन्तव्यको रूपमा विकास गर्दै पर्यटन आगमनमा उल्लेखनीय वृद्धि गरी जनताको आयस्तरमा वृद्धि गर्नु ।
- पर्यटकीय गन्तव्य स्थल तथा उपजमा विविधीकरण र विकास गर्नु ।
- गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय उपजहरूको बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्नु ।

४.५.६ रणनीति

- गाउँपालिकामा पर्यटन प्रर्वद्धन र पर्यटन विकास गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रसँग साझेदारी एवम् सहकार्य गर्ने ।
- ग्रामीण पर्यटनमार्फत यस क्षेत्रका लाभलाई जनस्तरसम्म पुऱ्याउने ।
- सबै मौसममा पर्यटकीय क्रियाकलापहरू सञ्चालनका लागि आन्तरिक पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

४.५.७ कार्यनीति

- प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूसम्म सहज पहुँच बनाउन पर्यटन पदमार्ग मार्फत एकीकृत पर्यटकीय र मनोरञ्जन स्थल निर्माण तथा सञ्चालन गरिनेछ ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकासमा स्थानीय निकाय, स्थानीय समुदाय तथा निजी क्षेत्रको नेतृत्वदायी भूमिका र सहभागितालाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- पर्यटन-कृषि व्यवसाय तथा होम स्टे पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गरी पर्यटन क्षेत्रलाई थप वातावरणमैत्री बनाइनेछ ।
- प्रतिपर्यटक खर्च वृद्धिका लागि पर्यटकको बसाइ अवधि लम्ब्याउने र यसका लागि पर्यटकीय सेवा सुविधा तथा सुरक्षाको प्रत्याभूति बढाउने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
- पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न गाउँपालिकाका नयाँ पर्यटन गन्तव्यहरूको व्यापक रूपमा प्रचार एवम् प्रवर्द्धन गरिनेछ
- निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा पर्यटन प्रवर्द्धनसँग सम्बन्धीत कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

४.५.८ प्रमुख कार्यक्रम

- प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूसम्म पर्यटक पथ लगायत आवश्यक पूर्वधारहरू निर्माण तथा सञ्चालन ।
- पर्यटन प्रवर्द्धन सम्बन्धि गुरुयोजनाको तयारी तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
- पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना तथा संचालन ।
- होम स्टे सञ्चालनार्थ आर्थिक अनुदान प्रदान प्रदान गर्ने ।

- स्थानिय कृषि उपजको प्रवर्द्धन गर्न कोशेली घरको निर्माण तथा संचालन ।
- स्थानिय पर्यटन सम्बन्धि ब्रोसेर तथा अन्य प्रचारात्मक सामाग्रिको निर्माण तथा वितरण ।
- होटेल तथा पर्यटन व्यवसायीलाई तालिमको व्यवस्था ।

४.५.९ अपेक्षित उपलब्धी

योजनाको अन्त्यमा आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटन आगमन सङ्ख्या उल्लेख्य रुपमा वृद्धिहुनेछ । पर्यटन क्षेत्रबाट गाउँपालिकामा थप रोजगारी सिर्जना भएको हुनेछ ।

४.५.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को आन्तरिक आय वृद्धिमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२%	१०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	पर्यटकीय क्षेत्रको एकिकृत विकास
२	**असर**						
२.१	गा.पा.मा भएका पर्यटकीय क्षेत्रको एकिकृत विकास हुने	संख्या	०	५	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवै पक्षको सहयोग मिल्ने
२.२	पर्यटकीय क्षेत्रको व्यापक प्रचार प्रसार हुने	प्रतिशत	०%	२०%	पर्यटन विकास वोर्ड	गा.पा. प्रशासन	सवै पक्षको सहयोग मिल्ने
३	**प्रतिफल**						
३.१	भिडियो डकुमेन्टरी मार्फत प्रचार हुने	संख्या	०	५	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	नेट इन्टरनेटको सहज व्यवस्थापन हुने
३.२	अत्याधुनिक संरचनाको विकास हुने	संख्या	०	३	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	आवधिक योजनाको सहि कार्यान्वयन हुने
३.३	अतिथि सत्कारका लागि जनशक्ति व्यवस्थापन हुने	संख्या	०	५	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	जनशक्ति कन्भिन्स हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

४.६ बैंकिङ सेवा विस्तार तथा सहकारी विकास

४.६.१ विद्यमान अवस्था

नेपाल सरकारका तीन वटै तह मार्फत हुने विकासका गतिविधिहरुमा समुदाय, नीजि क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रको प्रत्यक्ष संलग्नता नभए सम्म दिगो विकासको कल्पना सम्म पनि गर्न सकिदैन । स्थानीय तह विकासको लागि नीजि क्षेत्रको भूमिका अग्रनी हुने कुरामा नेपालको संविधानले समेत स्वीकार गरिसकेको अवस्थामा नीजि क्षेत्रका समस्या, समाधानका उपाय र नीजि क्षेत्रको विकासमा स्थानीय सरकारले गर्नु पर्ने सहयोगको समेत विश्लेषण गरि कार्य गर्न सक्नु पर्दछ । अर्को तर्फ सहकारीको माध्यमबाट ग्रामिण विकासमा अतुलनीय योगदान बढ्दै गएको वर्तमान परिवेशमा समुदायमा छरिएर रहेको श्रम, सीप, प्रविधि र पूँजीलाई एकत्रित गरि उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारीका अवसरहरु वृद्धि गरि स्थानीय तहको आर्थिक वृद्धिमा सहकारी क्षेत्रको योगदान अतुलनीय रहेको छ ।

४.६.२ अवसर र चुनौती

नीजि क्षेत्रको विकासका लागि सरकारले गर्न सक्ने सहयोगको खोजी गर्ने र लगानीकर्तालाई पनि जिम्मेवार वनाउदै लगानीबाट अपेक्षाकृत प्रतिफल प्राप्त गर्न हरहमेसा तत्पर रहने किसिमको वातावरण निर्माण गर्नु, संख्यात्मक तरिकाले क्रमशः बढिरहेका सहकारीहरुलाई नियमन गर्दै सहकारीको गुणस्तरिय वृद्धि र विकासमा योगदान पुऱ्याउन सक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरु हुन ।

यदि नीजि क्षेत्रको विकासमा स्थानीय सरकारले पनि साझेदारी गर्दै अगाडि बढ्ने हो र उनिहरुलाई आइपरेका विभिन्न प्रकारका आरोहअवरोहहरु पार गर्न सहयोग पुऱ्याउने हो भने नीजि क्षेत्रले बुझाउने राजश्वले मात्र पनि स्थानीय तहको विकासमा योगदान पुग्ने प्रशस्त अवसर छ भने सहकारी तथा बैंकिङ् क्षेत्रलाई व्यवस्थित, मर्यादित, सुशासनयुक्त, र समुदाय विकासमुखि बनाई अगाडि बढ्ने हो भने सहकारीले उत्पादन, वजारीकरण र प्रविधिमैत्रि वातावरण निर्माण गर्ने कार्यमा योगदान पुऱ्याउने कुरामा दुईमत छैन ।

४.६.३ दीर्घकालिन सोच

स्थानीय तहको एकिकृत विकासका लागि सार्वजनिक, नीजि क्षेत्र र सहकारीको सह-प्रयास सहित गुणात्मक विकास ।

४.६.४ लक्ष्य

सहकारी र बैंकिङ्ग क्षेत्रलाई गुणात्मक तरिकाले विकास गरि समुदाय विकासमा दिगो तरिकाले योगदान दिन सक्ने बनाउने ।

४.६.५ उद्देश्यहरु

- सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादन र वजारीकरणमुखि बनाई स्थानीय तहको समग्र विकासमा योगदान दिनु ।

- सहकारीहरुलाई पारदर्शि, व्यवस्थित एवम लक्षित वर्ग उन्मुख भई कार्य गर्न प्रेरित गर्ने र उनिहरुलाई आवश्यक परेको सहयोग उपलब्ध गराउने ।

४.६.६ रणनीति

- सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनमुखि बनाइने छ ।
- सहकारीको विकासको माध्यमबाट अति विपन्न वर्गको आर्थिक अवस्था सुधारका लागि पहल गरिने छ ।
- सहकारी व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले सवैसँग समन्वयात्मक छलफल गरि नीति निर्देशिका तयार गरि गाउँपालिकावासीहरुलाई सशक्तिकरण गरिने छ ।
- सहकारीको व्यवस्थापन र सहकारीमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिका लागि गाउँपालिकाले कार्ययोजना तयार गर्ने छ ।

४.६.७ कार्यनीति

- कृषि आयोजनाहरुमा प्राविधिक आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने
- नमूना सहकारी निर्माणका लागि दस्तावेजीकरण, लेखा व्यवस्थापन, योजना निर्माण र सहकारी व्यवस्थापनका क्षेत्रमा सीपमुलक क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गर्ने
- सहकारी भित्रको सुशासन, जवाफदेहिता, पारदर्शिता कायम गर्नका लागि गाउँपालिका र सहकारी वीच नियमित अन्तरक्रियात्मक छलफलको आयोजना गर्ने
- नियमित सहकारी अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको व्यवस्था गर्ने
- राम्रो र प्रभावकारी सेवा व्यवस्थापनको क्षेत्रमा सफल कार्य गर्ने सहकारीलाई पुरस्कृत गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने

४.६.८ प्रमुख कार्यक्रम

- सहकारी व्यवस्थापन योजना सञ्चालनका लागि नीति नियम बनाउने
- सहकारी विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने
- लगानीकर्ताहरुको लगानीमा सुरक्षा दिन सुविधा उपलब्ध गराउने
- सार्वजनिक निजी आयोजना सञ्चालनका लागि ऋण तथा अनुदानका आयोजनाहरु ल्याउन सहजीकरणको कार्य गर्ने

४.६.९ अपेक्षित उपलब्धी

औपचारिक शिक्षा क्षेत्रमा सहकारी र नीजि क्षेत्रको विकासका लागि सामान्य नागरिकका जिम्मेवारी, काम कर्तव्य र अधिकारका विषयमा स्पष्टता आएको हुने छ । नीजि क्षेत्रमा गरिएको लगानीलाई सुरक्षित गर्नका लागि सवै प्रकारका नीति नियम तयार गर्नुका साथै प्रभावकारी तरिकाले लागू भएका हुनेछन् ।

४.६.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	विकासमा सार्वजनिक-नीजि-सहकारी क्षेत्रको संयुक्त योगदान रहने छ						
२	**असर**						
२.१	सहकारी र नीजि क्षेत्रको आफ्नो व्यवस्थापन हुने	संख्या	०	५	गा.पा. प्रशासन	गाउँपालिका	सहकारी सक्रिय हुने
२.२	समुदाय विकासमा लागत बाँडफाँड हुने	प्रतिशत	०	२०%	गा.पा. प्रशासन	गाउँपालिका	साझेदार विकास नीति
३	**प्रतिफल**						
३.१	प्रविधियुक्त सहकारी	संख्या	०	५	सहकारी	गाउँपालिका	सहकारी इच्छुक हुने
३.२	सहकारी, नीजि क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति व्यवस्था	प्रतिशत	०	४०%	नीजि क्षेत्र, सहकारी	गाउँपालिका	जनशक्ति इच्छुक हुने
३.३	सहकारीद्वारा उत्पादनको वजारीकरण	संख्या	०	५	गा.पा. प्रशासन	गाउँपालिका	सहकारी उपभोक्ता समन्वय हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

परिच्छेद ५ सामाजिक विकास

५.१ शिक्षा

५.१.१ विद्यमान अवस्था

शिक्षा मानव सभ्यताको अत्यन्त सुन्दर पक्ष मानिदै आएको छ । मानवीय सभ्यताको विकास क्रममा विभिन्न युगहरु पार गर्दै जाने क्रममा आजको युग सम्म आई पुग्दा मानव जातीले कैयन चरणहरु पार गरेको छ । अघिल्लो चरण भन्दा पछिल्लो चरण क्रमैसँग तुलनात्मकरुपमा विकसित वन्दै जानुको एउटा मात्र मुल कारण शिक्षामा आएको परिवर्तनले गर्दा नै हो भन्ने विषयमा सवैको साझा बुझाइ रहेको छ । तर पनि साधारण शिक्षाले सामान्य साक्षरता मात्र बृद्धि गर्ने भएको कारण ठाउँ सुहाउँदो व्यवहारिक शिक्षा लागू गर्न सकेको अवस्थामा मात्र त्यसले बदलिदो बजार माग सँग प्रतिष्पर्धा गर्न सक्ने भएको हुँदा सम्भव भए सम्म आधुनिक समयको मागको आधारमा कृषि, स्वास्थ्य, पशुपालन, प्रविधि लगायतका क्षेत्रमा व्यवहारिक शिक्षा प्रदान गर्ने गरि शिक्षा योजना बनाउनु जरुरी रहेको छ । त्यसरी दिगो विकासको लक्ष्य नं. ४ ले समावेशी तथा समतामुलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने र सवैका लागि आजीवन सिकाईका अवसर प्रदान गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

५.१.२ अवसर र चुनौती

गाउँपालिकामा अहिले पनि परम्परागत शिक्षण पद्धतिलाई अँगालेर ने पठनपाठन हुने भएको हुँदा बालबालिकाहरुको सिकाइमा गुणस्तरता भएन भन्ने आम अभिभावकका गुनासाहरु रहदै आइरहेका छन् भने अर्को तर्फ सम्पन्न वर्गले बालबालिकाहरुलाई सुगम क्षेत्रमा लिएर पठनपाठन गराउने र विपन्न वर्गका लागि स्थानीय शैक्षिक संस्थाहरुमा त्यति राम्रो वातावरण निर्माण नहुने भएको हुँदा समान शिक्षा समान अवसरको नीतिमा कार्य हुन जरुरी छ भन्ने आवाज पनि उठ्दै आएको छ । शिक्षा सुधारका लागि स्थानीय सरकार कटिबद्ध भइ लागिरहेको वर्तमान परिपेक्षमा स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण देखि शिक्षक व्यवस्थापनको जिम्मा समेत स्थानीय सरकारकै भएको हुँदा अव शिक्षामा आमूल परिवर्तन आउने कुरालाई अवसरको रुपमा लिइएको छ ।

५.१.३ दीर्घकालिन सोच

व्यवसायिक शिक्षामा जोड मार्फत दक्ष नागरिक उत्पादन भएको हुने ।

५.१.४ लक्ष्य

ग्रामिण समुदायमा वसोवास गर्ने सवै वर्गको शिक्षामा समान पहुँच वृद्धि गरि व्यवहारिक शिक्षामा जोड दिनु ।

५.१.५ उद्देश्यहरु

- सबैलाई जीवनोपयोगी शिक्षाका अवसरहरू प्रदान गर्दै जीवनपर्यन्त सिकाइ उन्मुख तथा नवप्रवर्तनशील शैक्षिक प्रणाली विकास गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरूप गुणस्तरीय, व्यावसायिक र सीपयुक्त शिक्षा प्रदान गर्ने ।
- रोजगारी एवम् स्वरोजगारीका लागि सीपमूलक शिक्षाको विस्तार गर्ने ।

५.१.६ रणनीति

- जीवनपर्यन्त शिक्षा, अनिवार्य आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा पद्धतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- रोजगारी र उद्यमशीलता विकास गर्न प्राविधिक र आर्थिक रूपले विपन्न, लोपोन्मुख र सीमान्तकृत समुदाय र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- सार्वजनिक र निजी तहबाट प्रदानगरिने शिक्षाबीचको गुणस्तरमा रहेको अन्तरघटाउने ।

५.१.७ कार्यनीति

- शिक्षक दरबन्दी मिलान कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा अघि बढाई विद्यालयहरूमा शिक्षकहरूको समतामूलक वितरण सुनिश्चित गरिनेछ ।
- शिक्षा क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको सहभागितालाई थप व्यवस्थित र नियमन गर्ने तथा निजी र सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षाको गुणस्तरको अन्तरलाई कम गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- व्यवसायिक सीपमुलक कक्षा सञ्चालन गर्ने माध्यमिक विद्यालयहरूलाई आवश्यक स्रोत व्यवस्था गरी थप सुदृढीकरणका लागि कार्यविधि, प्रक्रिया र संयन्त्रहरूलाई सुदृढ गरिनेछ ।
- व्यवसायिक विद्यालय र पोलिटेक्निक संस्थाहरू स्थापना गरी शिक्षालाई रोजगारीमूलक बनाउने कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, स्थानीय निकाय र विकासका साझेदारहरूसँगको सहकार्यबाट प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका अवसरहरू विस्तार गरिनेछ ।
- पूर्वप्राथमिक कक्षा र प्रारम्भिक बालविकाससँग सम्बन्धित सिकाइ सामग्रीहरूको स्तर तथा सान्दर्भिकता सुनिश्चित गरी तिनलाई बालविकास केन्द्रका बालबालिकाको स्तरअनुरूप बनाइनेछ ।
- विद्यार्थीको सिकाइ अभिवृद्धिका लागि निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धति तथा प्रारम्भिक बाल कक्षामा पढाई सीप विकास विधिहरूको प्रभावकारी उपयोग गर्दै लगिनेछ ।
- माध्यमिक तह सञ्चालन गर्ने सामुदायिक तथा संस्थागत दुवै प्रकारका विद्यालयहरूमा उपलब्ध हुनुपर्ने न्यूनतम आधारभूत सुविधाहरूको सूची निर्धारण गरेर विद्यालयहरूमा गुणस्तरको मानक तयार गरी लागु गरिनेछ ।

- शिक्षकहरूको प्राज्ञिक उन्नयन एवम् पेशागत विकासका लागि माग तथा आवश्यकताका आधारमा छोटा तथा मध्यम अवधिका तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
- विद्यालयहरूको व्यवस्थापन सुधार तथा शैक्षिक उपलब्धि अभिवृद्धिका लागि प्रधानाध्यापकहरूसँग कार्यसम्पादन करारको व्यवस्था लागु गरिनेछ ।
- शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यालयका हरेक कक्षाका विद्यार्थीले हासिल गरेको नतिजासँग आबद्ध गरी पुरस्कार तथा दण्डको व्यवस्था गरिनेछ ।
- सबै प्रकारका शैक्षिक संस्थाहरूको भौतिक अवस्थामा सुधार गरी विपद् प्रतिरोधी बनाइनेछ ।
- चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको शिक्षाको लागि एकवर्षे प्रारम्भिक बाल शिक्षा र पूर्वप्राथमिक विद्यालयको नक्साङ्कनका आधारमा अत्यन्त दुर्गम बस्ती वा समुदाय र भौगोलिक विकटतालाई लक्षित गरी पुनर्वितरण र विस्तार गरिनेछ ।
- दलित, छात्रा, जनजाति, लोपोन्मुख जातजाति, गरिब तथा जेहेन्दार विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यकताका आधारमा छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।
- नयाँ विद्यालय भवन निर्माणका नमुना डिजाइनहरू बहु प्रकारका विपद्प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री हुने गरी बनाइनेछ ।
- कार्यमूलक एवम् रोजगार उन्मुख उच्च शिक्षाको विकास र विस्तारलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

५.१.८ प्रमुख कार्यक्रम

- बालशिक्षा सञ्चालन तथा शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापन, बालमैत्री सिकाइ प्रणाली लागू गर्ने ।
- दुर्गम तथा अति पिछडिएको क्षेत्र एवम् समुदाय केन्द्रित गरी नयाँ पूर्व-प्राथमिक विद्यालय विस्तार ।
- आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि विभिन्न प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन ।
- शिक्षक व्यवस्थापन, पद तथा दरबन्दी मिलान, शिक्षक तालिम ।
- पुस्तकालय तथा सिकाइ कुना स्थापना ।
- माध्यमिक शिक्षामा पहुँच तथा टिकाउ दर बढाउन न्यूनतम सिकाइ वातावरण तयार
- छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन ।
- माध्यमिक शिक्षामा गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि नमूना विद्यालयको विकास तथा सञ्चालन ।
- शिक्षक तालिम, विज्ञान प्रयोगशाला तथा पुस्तकालय स्थापना ।

५.१.९ अपेक्षित उपलब्धी

गाउँपालिकाको १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहकाको साक्षरता दर १००% पुग्ने छ । विद्यार्थीहरुको भर्ना तथा टिकाउ दरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।सबै वडाहरूमा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र स्थापना भएको हुनेछ । गाउँपालिकामा सिपयुक्त जनशक्तिको संख्यामा वृद्धि भएको हुनेछ ।

५.१.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	मानव विकास सूचाङ्कमा शिक्षाको योगदान	सूचाङ्क	०.५७		शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षा विषयगत शाखा	राजनैतिक स्थिरता कायम रहने छ
२	**असर**						
२.१	साक्षरता दरमा वृद्धी भएको हुने छ	प्रतिशत	६१%	९८%	शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षामा लगानी वृद्धि हुने छ
२.२	व्यवसायिक शिक्षा प्राप्त जनशक्तिमा वृद्धि	जना	१०	४५	शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षा विषयगत शाखा	व्यवसायिक पाठशालामा वृद्धि हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	भौतिक संरचना सम्पन्न शिक्षालयहरुको व्यवस्था हुने	प्रतिशत	५%	९५%	शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षा विषयगत शाखा	दैविप्रकोप प्रभाव पर्ने छैन
३.२	शिक्षण पेशामा संलग्न जनशक्तिको दक्षतामा वृद्धि हुने	प्रतिशत	३०%	९५%	शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षा विषयगत शाखा	व्यवसायिकतामा कुशलता आउने
३.३	विद्यालय उमेरका सबै वालवालिकाहरु औपचारिक शिक्षामा नियमित हुने	प्रतिशत	९०%	१००%	शिक्षा विषयगत शाखा	शिक्षा विषयगत शाखा	अभिभावकमा सचेतना वृद्धि हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.२.१ विद्यमान अवस्था

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने एवम् स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच प्राप्त हुने विषयलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । नागरिकलाई स्वस्थ बनाउन राज्यले स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने एवम् गुणस्तरीय, सहज, सुलभ स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै सबैको स्वस्थ जीवन प्रत्याभूत गरी दिगो विकास सुनिश्चित गर्नुपर्ने दायित्व पनि संविधानबाटै निर्देशित छ । त्यसरी नै दिगो विकासको लक्ष्य नं. ३ ले सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने भन्ने उल्लेख गरेको छ । स्वास्थ्य सम्बन्धी उपरोक्त संवैधानिक व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न योगदान गर्ने सोचका साथ स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक भएको छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न कारणले गर्दा स्वास्थ्य सेवा भरपर्दो र सर्वसुलभ हुन सकेको छैन । विगत केहि वर्षदेखि रोगहरुको संरचना बदलिएको छ । पहिले झाडापखला र सरुवा रोगवाट मृत्यु हुनेको संख्या बढी थियो भने हाल निको हुन गाह्रो हुने रोगहरु जस्तै क्यान्सर, श्वासप्रश्वास, मुटु रोग र मृगौला सम्बन्धी समस्याबाट मृत्यु हुनेको संख्या बढ्दै गएको पाइन्छ । हालको कोभिडले निम्त्याएका असरहरुका कारण स्वास्थ्य क्षेत्रलाई झन वर्वाद गरेको छ ।

५.२.२ अवसर र चुनौती

स्थानीय तहले तीव्र गतिमा समुदाय स्तर सम्म कच्ची सडक निर्माण, भौतिक संरचना निर्माणको योजना बनाई कार्य गरिरहेको हुँदा समयमा नै सम्पन्न गर्न सकेमा सेवालाई प्रभावकारी वनाउन सकिने अवसर पनि उतिकै मात्रामा रहेको छ । निःशुल्क वितरण गरिने औषधी आवश्यकताका आधारमा उपलब्ध गराउनुका साथै त्यसको गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु, स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको नियमित नियमन र अनुगमन गर्नु, सबैको लागि स्वास्थ्य बिमा लागु गर्नु, वैदेशिक सहयोगको परिचालन तथा उपयोगलाई प्रभावकारी बनाउन समन्वय कायम गर्नु, आदि स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

५.२.३ दीर्घकालिन सोच

हरेक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच र स्वस्थ नागरिक मार्फत समुन्नत विकास ।

५.२.४ लक्ष्य

स्वास्थ्यका हरेक क्षेत्रमा आवश्यक विकास र सेवामा गुणस्तर वृद्धि गरि निःशुल्क रुपमा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु ।

५.२.५ उद्देश्यहरु

- गाउँपालिकाभरिका मानिसहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु

- स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्नु, रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउनु तथा गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु ।
- स्थानीय स्तरमा नै स्वास्थ्य सेवा विस्तार गरि सबै वर्गको स्वस्थ भई बाँच्न पाउने अधिकारको संरक्षण गर्नु

५.२.६ रणनीति

- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज पहुँच हुने गरी प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध गराउने ।
- पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना बढाउँदै यस सम्बन्धी सेवाको पहुँच आम नागरिकसम्म पुऱ्याउने ।
- शिशु तथा मातृमृत्यूदर घटाई नागरिकको औषत आयुमा वृद्धि गर्ने केन्द्रिय नीतिमा योगदान पुऱ्याउने ।

५.२.७ कार्यनीति

- आवश्यक औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको प्रभावकारी एवम् जवाफदेहीपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच पुऱ्याउन स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी क्रमशः सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै लगिनेछ ।
- स्वास्थ्य तथा पोषणबारे व्यापक जनचेतना जागृत हुने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा आधुनिक सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवाप्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही एवम् जनउत्तरदायी बनाउन सुशासनमा जोड दिइनेछ ।
- गुणस्तरीय एवम् स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको प्रयोग बढाउँदै कुपोषण न्यूनीकरण गरिनेछ ।
- सुनौला हजार दिन सम्बन्धी जनजागरण अभियान संचालन गरिने छ ।
- नागरिक स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने खाद्यपदार्थको विज्ञापन र बजार प्रवर्द्धन मा बन्देज लगाइनेछ ।
- प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व एवम् बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवा बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ

५.२.८ प्रमुख कार्यक्रम

- गाउँपालिकास्तरिय अस्पत्ताल निर्माण ।
- बाल स्वास्थ्यमा सुधार तथा पोषणयुक्त खानाको सुनिश्चितता ।
- परिवार स्वास्थ्य तथा सुरक्षित मातृत्व ।
- यौनरोग तथा एच.आई.भी. र एड्स नियन्त्रण ।
- सुरक्षित संरचनाहरूको निर्माण, पुनर्निर्माण तथा मर्मतसम्भार ।
- फोहोर मैलाको व्यवस्थापनको लागि सामुदायिक सरसफाई अभियान ।
- सुनौला हजार दिन अभियान ।
- गाउँपालिकामा आकस्मिक स्वास्थ्य कोषको स्थापना ।
- घुम्ति स्वास्थ्य शिविरहरु सञ्चालन ।
- घरायसी चर्पि निर्माणमा अनुदान ।
- स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रमको थालनी र विस्तार ।
- स्वास्थ्य शाखा मार्फत बहुबर्षिय सम्झौताका आधारमा औषधी खरिद् ।
- औषधीको गुणस्तर, आपूर्ति तथा भण्डारणमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग, निःशुल्क औषधीको व्यवस्थापन

- दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि जिल्ला, प्रदेश र केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य ।
- गाउँपालिकाद्वारा एम्बुलेन्स सञ्चालन,
- स्थानीय जडिबुटीको अध्ययन अनुसन्धान एवम् बैद्यको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- स्वास्थ्य विमाको व्यवस्था एवम् अभिलेखिकरण ।

५.२.९ अपेक्षित उपलब्धी

योजना अवधिमा पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदर, मातृ मृत्युदर, नवजात शिशु मृत्युदर, कुल प्रजनन दर आदि उल्लेख्य रुपमा घटेको हुनेछ भने स्थानीय तहमा नै सुविधा सम्पन्न स्वास्थ्य संरचनाको निर्माण भई सर्वसाधारणले स्वास्थ्यको क्षेत्रमा सहज सेवा प्राप्त गरेका हुने छन् ।

५.२.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	स्वस्थ नागरिक विकासमा स्वास्थ्य क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२०%	८०%	गा.पा.को स्वास्थ्य शाखा	गा.पा.को स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास हुने
२	**असर**						
२.१	अपेक्षित औषत आयुमा वृद्धि	प्रतिशत	६५%	७०%	स्वास्थ्य शाखा	गा.पा.को स्वास्थ्य शाखा	खानपानमा सुधार हुने
२.२	मातृ-शिशु मृत्यूदरमा ह्रास	प्रतिशत			स्वास्थ्य शाखा	गा.पा.को स्वास्थ्य शाखा	सचेतनामा वृद्धि हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने महिलाको संख्यामा वृद्धि हुने	प्रतिशत	२०%	९०%	स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य शाखा	यातायातको सुविधामा वृद्धि हुने छ
३.२	कुपोषित बालबालिकाको संख्या न्यून हुने	संख्या	३०	०	स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य शाखा	सचेतनामा वृद्धि हुने छ
३.३	स्थानीयस्तरमा नै स्वास्थ्य सेवा वृद्धि हुने	प्रतिशत	५%	८५%	स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य शाखा	संरचनामा विकास हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

५.३.१ विद्यमान अवस्था

खानेपानी तथा सरसफाई सेवा आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा स्थापित छ । खानेपानीको पहुँचलाई नेपालको संविधानमा मौलिक हकको रूपमा नै व्याख्या गरिएको छ भने दिगो विकासको लक्ष्य नं. ६ मा सवैको निम्ति पानी तथा सरसफाईको उपलब्धताका साथै यसको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । अर्को तर्फ शुद्ध खानेपानीको पहुँचमा रहेको जनसंख्या ज्यादै न्यून छ भने नेपालमा विकासको अन्य लहर सँगै खुल्ला दिशमुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने कार्यक्रमले पाएको तिव्रतासँगै सरसफाईको क्षेत्रमा पनि उल्लेख्य प्रगति भएको मानिन्छ ।

५.३.२ अवसर र चुनौती

नेपालको संविधानले व्यवस्था गरे अनुरुप सवैलाई स्वच्छ तथा सफा खानेपानीको व्यवस्थापन गर्न सक्नु, वातावरणीय प्रभाव, जलवायु परिवर्तन, अव्यवस्थित बस्ती विकासका कारण खानेपानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु र स्रोत प्रदूषित हुनु, स्वास्थ्यलाई खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको अभिन्न अङ्गका रूपमा लैजान नसक्नु, निर्माणाधीन आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्न नसकिनु, पोखरी आदिको संरक्षण र स्वच्छता कायम गर्न कठिनाइ हुनु एवम् खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा संलग्न सरोकारवालाहरू बीच प्रभावकारी समन्वय हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् भने स्थानीय सरकारले खानेपानी तथा सरसफाईलाई एउटा विकासको प्रमुख एजेण्डाको रुपमा विकास गर्ने गरि योजना निर्माण गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा एवम् संरचनाको विकास तथा विस्तारमा स्थानीय तह, विकास साझेदार, अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था, गैरसरकारी संस्था तथा उपभोक्ता समितिहरू र नागरिकको सहभागिता बढ्दै जानु, विभिन्न तहमा खानेपानी तथा सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरू क्रियाशील रहनु र सरसफाइ कार्यक्रमले सामाजिक अभियानको रूप लिनु आदि कारणहरूले गर्दा यस क्षेत्रमा आशातीत सुधार गर्न सकिने अवस्था सिर्जना हुन गएको छ ।

५.३.३ दीर्घकालिन सोच

स्वच्छ, सुरक्षित एवम् सर्वसुलभ खानेपानीको व्यवस्थापन तथा परिणाममुखि सरसफाई मार्फत सुन्दर गाउँपालिका निर्माण ।

५.३.४ लक्ष्य

गाउँपालिकाका सबै जनसङ्ख्यालाई आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउने ।

५.३.५ उद्देश्यहरु

- खानेपानी तथा सरसफाइको विकासका लागि परिणाममुखि विकासमूलक गतिविधि तय गर्नु ।
- मध्यम तथा उच्च स्तरको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा विस्तार गर्नु ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा विपद् व्यवस्थापनमैत्री खानेपानी तथा सरसफाई सेवा सुनिश्चित गर्नु ।

५.३.६ रणनीति

- आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा सबै जनसङ्ख्यालाई उपलब्ध गराउने ।
- सबै जनसङ्ख्यालाई आधारभूत स्तरको सरसफाइ तथा शौचालयको सुविधा पुऱ्याउने ।
- जलवायु अनुकूलन आयोजनाको निर्माण, जलाधार क्षेत्र तथा परम्परागत स्रोतको संरक्षण र भूमिगत पानीको पुनर्भरणको व्यवस्था गर्ने ।
- व्यवहार परिवर्तनका लागि विभिन्न सचेतीकरणमा जोड दिने ।

५.३.७ कार्यनीति

- गाउँपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी नीति तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरिनेछ ।
- खानेपानी आयोजनाहरूको मर्मत तथा पुनर्स्थापना गरिनेछ ।
- एक घर एक शौचालय को व्यवस्थालाई पूर्णरुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- सञ्चालनमा रहेका सबै खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू सम्पन्न गरिनेछ ।
- खानेपानीका स्रोतहरूको संरक्षण तथा वातावरणीय व्यवस्थापन गर्ने कार्य सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।
- सार्वजनिक स्थल, संस्था र मानिसको आवागमन बढी हुने स्थानहरूमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गरिनेछ

५.३.८ प्रमुख कार्यक्रम

- एक घर एक धारा अवधारणामा आधारित भई खानेपानी योजना तथा धाराको निर्माण एवम् विस्तार ।
- सुख्खाग्रस्त क्षेत्रमा खानेपानी आयोजनाहरू निर्माण ।
- खानेपानी गुणस्तर सुधारका लागि खानेपानी सुरक्षा योजना तयारपारी यसको कार्यान्वयन गर्ने ।
- बढी जनघनत्व भएका क्षेत्रहरुमा ठूला तथा साना ग्रामिण खानेपानी आयोजनाहरू सञ्चालन ।
- विगतमा सम्पन्न भई हाल आंशिक वा पूर्ण रूपमा क्षतिग्रस्त आयोजनाहरू मर्मतसुधार ।
- खानेपानी आयोजनाहरू दिगो रूपमा सञ्चालन हुने गरी पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन
- जलाधार तथा पानीको स्रोत संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन ।
- खानेपानी आयोजनामा आबद्ध सरसफाइ कार्यक्रम तथा पानीका स्रोतहरूको वातावरणीय व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन ।
- प्रत्येक वडामा पलम्विङ्ग सम्बन्धि ३ महिने सीपमुलक तालिम प्रदान गरी प्रशिक्षार्थीहरुलाई परिचालन गर्ने
- खानेपानी सेवा नपुगेको क्षेत्रहरूका पहिचान गरी सेवा पहुँच विस्तार ।
- खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको लागि क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा पछिको अवस्थालाई प्रभावकारी कार्यान्वयनमा लैजाने ।

५.३.९ अपेक्षित उपलब्धी

नयाँ योजनाहरु निर्माण र निर्माण भएर पनि सञ्चालनमा नरहेका खानेपानी आयोजनाहरूको मर्मतसम्भार सञ्चालनमा आएका हुनेछन् । आवधिक योजनाको अवधिको अन्त्य सम्ममा ९०% घरधुरीहरुमा सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधा पुगिसकेको हुने छ ।

५.३.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	स्वस्थ नागरिक विकासमा खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	५%	१५%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सहयोगी निकायहरुको सहयोग निरन्तर रहने
२	**असर**						
२.१	खानेपानीको सहज व्यवस्थापनले जीविकोपार्जनमा सुधार	घरधुरी प्रतिशत	१०%	४०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	खेतीयोग्य जमिन प्रयोगमा आउने
२.२	स्वास्थ्य सुधारमा योगदान पुग्ने छ	प्रतिशत	५%	२५%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	स्वच्छ पानी प्रयोगमा वृद्धि
३	**प्रतिफल**						
३.१	एक घर एक धारा कार्यक्रम लागू हुने	घरधुरी प्रतिशत	५%	९०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सबै पक्षको सहयोग रहने
३.२	खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा पछीको अवस्थामा सुधार आउने	प्रतिशत	३०%	१००%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सबै पक्षको सहयोग रहने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.४ युवा तथा खेलकुद्

५.४.१ विद्यमान अवस्था

विश्वमा कस्लाई युवा भन्ने बारेमा आ-आफ्नै विचारहरु रहेका छन् । तर नेपालमा भने १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहलाइ युवा भन्ने गरिन्छ । कुल जनसङ्ख्याको ४०.३ प्रतिशत रहेको यो युवा जनशक्ति देश विकासको खम्वाको रुपमा रहेको हुन्छ । शिक्षित, सीपयुक्त, अनुशासित र उद्यमशील युवाशक्ति विकास गरी यो जनसाङ्ख्यिक प्रवृत्तिलाई पुँजीकृत गर्दै राष्ट्र निर्माणमा लगाउन सकिएमा युवाहरूले देशको सामाजिक एवम् आर्थिक विकासमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्न सक्दछन् । यसलाई मध्यनजर गरी राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ एवम् राष्ट्रिय युवा परिषद्को गठन गरिएको छ । राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै युवाशक्तिले विकासका लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय अनुभवहरूबाट सिकेका पाठहरूलाई समेत मनन गर्दै उनीहरूलाई देशको सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्ने आजको आवश्यकता भएको छ । युवा र खेलकुद एक अर्काका परिपूरक हुन्छन । खुलकुद विकासको माध्यमबाट पनि देशको पहिचानलाई विश्वसामु पुऱ्याउन मद्दत मिलेको हुन्छ ।

५.४.२ अवसर र चुनौती

स्वदेशमा मध्यम र उच्च शिक्षा प्राप्त युवा विदेश पलायन हुने प्रवृति रोक्नु, सामाजिक र आर्थिक सेवाहरूमा युवाको पहुँच वृद्धि गर्नु, व्यावहारिक र व्यावसायिक शिक्षा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु र युवाको क्षमता अभिवृद्धिसम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्नका लागि तालिम प्रदायक निकायहरूबीच समन्वय सुदृढ गर्नु, युवाहरुको समग्र विकास हुने गरि खेलकुदको विकास गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका चुनौती हुन् । बढ्दो युवा जनसङ्ख्यालाई सीप र उद्यमशीलतायुक्त बनाई जनसाङ्ख्यिक लाभांश हासिल गर्ने पर्याप्त सम्भावना रहनु, लोकतन्त्रको पुनर्स्थापना पछिका सरकारहरूमा युवालाई राष्ट्र निर्माणमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने राजनीतिक सोच र इच्छाशक्ति देखिनु, युवामा आफ्नो शक्ति र भूमिकाप्रति जागरूकता आउनु, युवा लक्षित कार्यक्रमहरूलाई विस्तार गर्नका लागि आधार तयार हुनु, राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै उनीहरूका अधिकारहरूको उपयोग गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने संवैधानिक प्रतिबद्धता र खेलकुदमा स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा संघिय सरकारले विभिन्न किसिमका पहलहरु गर्दै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

५.४.३ दीर्घकालिन सोच

राष्ट्र निर्माणमा युवाको सक्रिय सहभागिता र खेलकुद मार्फत युवा विकासको सुनिश्चितता ।

५.४.४ लक्ष्य

खेलकुदमा युवा सहभागितमा वृद्धि, सकारात्मक सोचको विकास, उद्यमशिलतामा सहभागिता र दक्षता हासिल गर्ने कार्यमा युवाको सक्रियता बढाई समुदाय विकासमा युवाको सहभागिताको वृद्धि गर्ने ।

५.४.५ उद्देश्यहरु

- युवाको दक्षता, उद्यमशीलता र अन्वेषणात्मक क्षमताको विकास गर्दै आर्थिक-सामाजिक विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु ।
- युवालाई सर्वाङ्गीण गाउँपालिका निर्माणको संवाहक बनाउनु ।
- युवालाई स्वाबलम्वी, आत्मनिर्भर, र चरित्रवान बन्न प्रेरणा प्रदान गर्नु ।

५.४.६ रणनीति

- युवालाई प्राविधिक शिक्षा तथा सीपमूलक तालिम मार्फत दक्ष, उद्यमशील र आत्मनिर्भर बनाउने ।
- गाउँपालिकाका सबै तहको नीति तथा निर्णय प्रक्रियामा युवा सहभागिता बढाउने ।
- युवालाई विपद् व्यवस्थापन, सामाजिक विकास, वातावरण संरक्षण, खेलकुद लगायतका क्षेत्रमा स्वयंसेवकको रूपमा परिचालन गर्ने ।
- खेलकुद, योगाभ्यास र सामाजिक क्रियाकलापमा युवाहरूको संलग्नता बढाउने ।

५.४.७ कार्यनीति

- युवामा प्राविधिक शिक्षा र क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रममार्फत उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा उदाहरणीय तथा अन्वेषणात्मक कार्य गरी समाजमा योगदान पुऱ्याएका युवालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- स्वदेशमा नै रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गरी युवा बेरोजगारका समस्यालाई क्रमिक रूपमा समाधान गरिनेछ
- स्थानीय तहमा खेलकुदको विकासका लागि हरेक विद्यालयलाइ खेलकुदको युनिटको रुपमा लिइने छ ।
- वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाका लागि स्वरोजगार तथा उद्यमशील बन्न आवश्यक तालिम तथा परामर्श कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- परम्परागत पेशालाई प्रवर्द्धन गरी आधुनिकीकरण गर्दै उत्पादनलाई बजारसम्म सहज पहुँचको व्यवस्था गरी त्यस क्षेत्रमा संलग्न युवालाई प्रोत्साहन र सम्मान गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- सबै तहका विकास निर्माण क्रियाकलापको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा युवाको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

५.४.८ प्रमुख कार्यक्रम

- कृषि, पशुपालन, उद्योग लगायत क्षेत्रमा स्वरोजगारमूलक तालिम, सीप तथा नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिम
- गाउँपालिकामा ग्रामीण युवा उद्यम कार्यक्रम अन्तर्गत १० युवा एक उद्यम कार्यक्रम ।
- युवा सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रको गौरव बढाउन योगदान पुऱ्याउने युवा र युवाको क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने संस्थालाई सम्मान र पुरस्कार प्रदान ।
- प्रकोप व्यवस्थापनमा युवाहरुको परिचालन ।
- युवाहरुको नेतृत्वमा खेलकुद तथा योग शिविर जस्ता कार्यक्रमहरुको सञ्चालन ।
- युवाहरुलाई परिचालन गरी स्वास्थ्य सचेतना, रक्तदान, सरसफाइ, वृक्षरोपण तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रम
- हरेक विद्यालयमा खेलकुद विकासको लागि भौतिक संरचनाको विकास गरिने छ ।
- राष्ट्रियस्तरमा खेलकुद प्रतियोगिताहरुमा युवाहरुको सहभागिता जुटाउन पालिकाले पहल गर्ने ।

५.४.९ अपेक्षित उपलब्धी

युवाहरूमा सकारात्मक सोचको विकास भई स्वयंसेवामा संलग्न भएका हुनेछन् । युवाको क्षमता अभिवृद्धि भई स्वरोजगार र उद्यमशील भएको, युवा प्रतिभाहरू सम्मानित भएको र स्वयंसेवा गर्न इच्छुक युवाहरू स्वयंसेवा

अभियानमा संलग्न भएका हुनेछन् । पालिकामा खेलकुदमा इच्छा राख्ने ६०% युवाहरुलाई खेलकुदमा अगाडि बढाइने छ ।

५.४.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को एकिकृत विकासमा युवा तथा खेलकुदको योगदान रहने	प्रतिशत	१०%	५०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	युवामा विदेश मोह घट्ने
२	**असर**						
२.१	उद्यमशिलता मार्फत युवा रोजगारीमा वृद्धि	संख्या	५	२००	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	युवामा विदेश मोह घट्ने
२.२	समुदाय विकासका क्षेत्रमा युवा स्वयमसेवकको वृद्धि	संख्या	०	१५०	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	युवामा विदेश मोह घट्ने
२.३	विभिन्न खेलकुद प्रतियोगितामा युवा सहभागिता	प्रतिशत	५	२५	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	खेलकुदमा युवाको सहभागिता बढ्ने
३	**प्रतिफल**						
३.१	युवाहरु व्यवसायिकरुपमा खेलकुदमा सफल हुने	संख्या	१०	५०	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवै पक्षको सहयोग रहने
३.२	स्थानीयस्तरमा युवाहरु व्यवसायी हुने	संख्या	०	१५०	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवै पक्षको सहयोग रहने
३.३	किशोरीहरुको आर्थिक पक्षमा संलग्नता	संख्या		५००	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवै पक्षको सहयोग रहने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.५ महिला विकास

५.५.१ विद्यमान अवस्था

हिजोको भन्दा हाल महिलाको अवस्थामा केहि मात्रमा भए पनि सुधारात्मक पक्षहरु देखिन थालेका छन् । पैतृक सम्पत्तिमा समान हक, सामाजिक सुरक्षा र सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा भएका प्रयासबाट केही सुधार देखिन थालेका छन्। राज्यले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा जनाएका प्रतिबद्धताहरूलाई कार्यान्वयनमा लैजान मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार एवं घरेलु हिंसा नियन्त्रण गर्न कानुनहरू कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । मानव बेचबिखन तथा लैङ्गिक हिंसाबाट पीडितहरूको तत्काल उद्धार तथा सहयोगका लागि कोषहरूको स्थापना गरी व्यवस्थापन रपरिचालन गरिनुका साथै एकल महिलाहरूको हीत संरक्षणको कार्य गर्नका लागि एकल महिला सुरक्षा कोष कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

५.५.२ अवसर र चुनौती

महिला तथा पुरुषबीच समानता कायम गर्न नीतिगत, संस्थागत तथा कार्यक्रमगत प्रयास हुँदाहुँदै पनि समाजमा रहेको पितृसत्तात्मक सोच अझै कायम रहनु, महिलालाई विकासका सबै चरणहरूमा सारभूत सहभागिता गराउन नसक्नु, महिला विकासका लागि गरिएका संस्थागत तथा कार्यक्रमगत प्रयासहरू अपर्याप्त हुनु, महिला विकास कार्यक्रमहरूले लक्षित सबै क्षेत्र र बर्गलाई समेटन नसक्नु, लैङ्गिक हिंसा तथा गरिबीको प्रभाव महिलाहरूमा बढी पर्नु, महिलाका क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरूबीच प्रभावकारी समन्वयको कमी रहनु, महिला विकास कार्यक्रमको क्षेत्र विस्तार भएपनि सोही अनुपातमा मानवीय, आर्थिक तथा भौतिक साधनहरूको उपलब्धता नहुनु, महिलाको श्रमलाई आर्थिक उपार्जनयुक्त क्रियाकलापमा परिणत गर्न नसक्नु, एकीकृत लैंगिक तथ्यांक राख्ने पद्धतिको विकास हुन नसक्नु, लैङ्गिक हिंसाको अन्त्यका लागि आर्थिक सशक्तीकरण र जनचेतनाको पाटो प्रभावकारी नहुनु, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्दा लैङ्गिक दृष्टिकोणले समेत हेरिने पद्धतिको विकास हुन नसक्नु जस्ता समस्या तथा चुनौतीहरू विद्यमान छन् ।

५.५.३ दीर्घकालिन सोच

महिलाको मुलभूत तथा समान अधिकार सुनिश्चित गर्दै लैङ्गिक रूपले समावेशी र समतामूलक राष्ट्र निर्माण गर्ने ।

५.५.४ लक्ष्य

लैंगिक समानताका पक्षमा समुदाय सशक्तिकरण भएको हुने ।

५.५.५ उद्देश्यहरु

- सबै सामाजिक समूह, वर्ग र क्षेत्रका महिलाहरूको आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक सशक्तीकरणका लागि लैङ्गिक भूमिकालाई सशक्त बनाउने ।
- महिला भएकै कारणबाट हुने लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा एवं विभेद र बहिष्करणको अन्त्य गर्ने ।

५.५.६ रणनीति

- लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई सुदृढ गर्दै शासन प्रणालीको प्रत्येक चरण र विकास प्रक्रियाको सबै चक्रमा महिलाहरूको उल्लेखनीय र सार्थक सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
- महिलाविरुद्ध हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र बहिष्करण अन्त्यका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- ग्रामीण क्षेत्रका सीमान्तकृत महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवं जीवनस्तर सुधारका लागि लक्षित संरक्षणात्मक, सेवामूलक तथा सशक्तीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

५.५.७ कार्यनीति

- आयोजनाहरूलाई बढीभन्दा बढी रोजगारीमूलक र लैङ्गिक दृष्टिले उत्तरदायी बनाउन आयोजना तर्जुमाको क्रममा लैङ्गिक पद्धतिहरूको विकास, कार्यान्वयन र अनुगमन गरिनेछ ।
- लैङ्गिक बजेट प्रणालीलाई संस्थागत बनाउँदै यसको विस्तार गरिनेछ ।
- स्रोत र साधनमा महिलाहरूको पहुँच, स्वामित्व र नियन्त्रण बढाउने कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ
- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण तथा बिभेद र बहिष्करणको रोकथाम एवं नियन्त्रणका लागि कानुनी उपचार प्रणालीलाई सहज र सबैको लागि पहुँचयोग्य बनाइने छ ।
- लैङ्गिक हिंसासम्बन्धी कार्यलाई समाजमा नै दबाबपूर्वक मिलाउने कार्यलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
- एकल महिलाको लागि आय आर्जन, क्षमता विकास र सशक्तीकरण गर्ने कार्यक्रमहरूको पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- अपाङ्गता भएका महिलाहरूको हिंसाको अन्त्य गर्दै रोजगारी र स्वरोजगारीका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- महिला विकास कार्यक्रमको क्षेत्र विस्तार गर्नुका साथै प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।
- महिलाहरूलाई व्यवसाय सञ्चालन तथा आयमूलक कार्य गरी स्वरोजगारी सृजना गर्न वित्तीय पहुँचको व्यवस्था मिलाइनेछ र सहुलियतमा सेवा प्रदान गरिनेछ ।

५.५.८ प्रमुख कार्यक्रम

- महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम ।
- महिला विकास कार्यक्रम ।
- लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि एकीकृत विकास कार्यक्रम ।
- आयमूलक कार्यक्रममा सहभागिता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।

५.५.९ अपेक्षित उपलब्धी

प्रत्यक्षरूपले लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजनको अनुपात कम्तीमा २५ प्रतिशत पुगेको हुने, महिला विकास कार्यक्रम सबै वडामा विस्तार हुने, लैंगिक हिंसा घट्ने र पीडकलाई अनिवार्य सजाय हुने संयन्त्रसमेत बनेको हुनेछ ।

५.५.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को एकिकृत विकासमा महिलाहरुको योगदान रहने	प्रतिशत	२५%	५०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
२	**असर**						
२.१	महिलाहरुको आर्थिक सशक्तिकरण हुने	प्रतिशत	५%	५०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
२.२	सामाजिकरुपमा सक्षम महिलाहरुको विकास	प्रतिशत	१०%	६०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	महिला समूहहरुको उचित व्यवस्थापन	संख्या	५	२०	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	क्षमता अभिवृद्धि हुने
३.२	महिलाहरुमा नेतृत्वदायी क्षमताको विकास हुने	प्रतिशत	२०%	५०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	
३.३	विकासमा महिलाहरुले पनि साझेदारी गर्ने	प्रतिशत	२०%	६०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.६ बाल विकास

५.६.१ विद्यमान अवस्था

नेपालको कुल जनसङ्ख्यामध्ये ३९.८ प्रतिशत १६ वर्षसम्मका बालबालिका रहेका छन् । त्यसैगरी १०-१९ वर्ष समूहका बालबालिका तथा किशोरकिशोरी २४.२ प्रतिशत रहेका छन् । बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको लागि बाल बचावट, संरक्षण, सहभागिता र विकाससम्बन्धी रणनीति लिई विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् । देशभरी २२,४५७ बालक्लब गठन तथा सञ्चालन, मुलुकभर ३५,१७४ प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको सञ्चालन, सडक बालबालिकाको उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन मार्गदर्शन, २०७२ को कार्यान्वयन, नेपालद्वारा बालअधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय महासन्धि, १९८९ को अनुमोदन र अन्य बाल अधिकारसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि र इच्छाधीन आलेखहरूमा गरेको प्रतिबद्धताअनुसारका कार्यक्रमसमेत सञ्चालन गरिएका छन् ।

५.६.२ अवसर र चुनौती

बालबालिका र किशोरकिशोरीहरूले आधारभूत अधिकार उपभोग गर्न सक्ने वातावरण तयार गर्नु, सम्बन्धित निकाय तथा मन्त्रालयहरूबीच बालबालिका र किशोरकिशोरीसम्बन्धी कार्यक्रमहरूमा समन्वय ल्याउनु, बाल न्यायप्रणाली तथा बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिलाई व्यवहारमा पूर्ण रूपमा उतार्नु र बालिका तथा किशोरीमाथि हुने हिंसा एवम् परम्परागत हानिकारक प्रचलनलाई पूर्ण रूपमा नियन्त्रण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूको शिक्षामा उल्लेख्य सहभागिता हुनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधार हुनु, बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा संवैधानिक प्रत्याभूति हुनु, स्थानीय निकायबाट बालहित कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, बालअधिकारप्रतिको सचेतनामा वृद्धि हुनु, बालहितको लागि सरकारी निकायहरूबीच समन्वय हुनु, बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा हुनु, सडक बालबालिकाको उद्धार, राहत तथा मनोविमर्श र पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्एकीकरण तथा पुनर्स्थापनाको लागि बाल हेल्पलाइन सुरु हुनु, हराएका बालबालिकाको खोजतलास गर्न बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्रको निःशुल्क टेलिफोन सेवा निरन्तर सञ्चालन हुनु र बाल इजलास गठन हुनुजस्ता विषयहरू यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.६.३ दीर्घकालिन सोच

बालबालिकाको हक अधिकार संरक्षण गर्दै उनीहरूलाई सक्षम र योग्य नागरिक बन्ने वातावरण निर्माण ।

५.६.४ लक्ष्य

बालबालिका विरूद्ध हुने सबै प्रकारका शारीरिक तथा मानसिक हिंसा, क्षति वा दुर्व्यवहारबाट बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने ।

५.६.५ उद्देश्यहरु

- बालबालिका र किशोरकिशोरीको समग्र अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु ।
- बालबालिका र किशोरकिशोरीउपर हुने सबै प्रकारका भेदभाव, शोषण, हिंसा, उपेक्षा र दुर्व्यवहारको अन्त्य गर्नु ।

५.६.६ रणनीति

- बालबालिकालाई गर्भावस्थादेखि नै आवश्यक स्वास्थ्य र पोषण सेवा सुनिश्चित गर्ने ।
- बालबालिका र किशोरकिशोरीको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा जोड दिने ।
- बालबालिका र किशोरकिशोरी विरूद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा अन्त्यका लागि निरोधात्मक, उपचारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक उपाय अवलम्बन गर्ने ।
- सबै प्रकारका बालश्रम न्यूनीकरण तथा निषेध गर्ने ।

५.६.७ कार्यनीति

- गर्भावस्थामा आमा र शिशुको सुरक्षाका लागि पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- गर्भावस्थादेखि जन्मपश्चात् उपलब्ध गराइने खोप, भिटामिन ए, पोलियोजस्ता आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गरिनेछ ।
- बालबालिकाको लागि निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराइने स्वास्थ्य सुविधाको विस्तार र गुणस्तरमा वृद्धि गरिनेछ ।
- बालबालिकाहरूको जन्मदर्तालाई अनिवार्य गरी प्रारम्भिक बालविकास प्रणालीलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
- आफ्नो धारणा बनाउन सक्षम बालबालिकालाई आफूसँग सम्बद्ध सबै विषयहरूमा आफ्नो विचार अभिव्यक्त गर्न पाउने अवसर दिई विभिन्न तहको निर्णय प्रक्रियामा बाल सहभागिता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- बालसंरक्षण समिति र बालक्लब सञ्चालन र परिचालनमा गाउँपालिकाबाट सहयोग पुऱ्याइनेछ ।
- समाजमा प्रचलनमा रहेका विभिन्न हानिकारक अभ्यासका साथै बालबालिका उपर हुने हिंसालाई रोकथाम गर्न कारण पहिचान गरी आवश्यक निरोधात्मक उपायको अवलम्बन गरिनेछ ।
- हिंसाबाट प्रभावित बालबालिकाको उपयुक्त संरक्षणका साथै उनीहरूलाई कानुनी सहायता तथा आवश्यक उपचारात्मक सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।
- बेचबिखन, बालश्रमलगायत अन्य हिंसामा परेका बालबालिका तथा किशोरकिशोरीका लागि राहत, पुनर्स्थापना, पारिवारिक पुनर्मिलन र कानुनी तथा मनोवैज्ञानिक परामर्श सेवाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- सबै प्रकारका बालश्रमलाई न्यूनीकरण गर्दै यसलाई निषेध गरिनेछ ।
-

५.६.८ प्रमुख कार्यक्रम

- गाउँपालिका तहमा बालअधिकार प्रवर्द्धन को दृष्टिकोणबाट योजना तर्जुमामा समन्वय र सहजीकरण ।
- बालबालिका सम्बन्धी स्थानिय स्रोतकेन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन ।
- अभिभावक नभएका बेसहारा बालबालिकाको संरक्षण, आश्रय, शिक्षा तथा पुनर्स्थापनाको व्यवस्था गर्न गाउँपालिकामा बालबालिका संरक्षण केन्द्र स्थापना ।

- बालबालिकाहरूको लागि विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन तथा विस्तार ।
- बाल संवेदनशीलता अभिवृद्धि गर्न क्षमता विकास तथा अभिमुखीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन ।
- बालबालिका उपर हुने हिंसा विरुद्धको सचेतना कार्यक्रम ।
- बालअधिकार प्रवर्द्धनका निम्ति आम सचेतना अभिवृद्धि तथा प्रचार-प्रसार ।

५.६.९ अपेक्षित उपलब्धी

बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालन भइ गाउँपालिकामा बाल अधिकारका विषयहरूसंग सम्बन्धित निकायहरूलाई आवश्यक बजेट तथा कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ व्यवस्था भएको हुनेछ । बालबालिका तथा किशोरकिशोरीसम्बन्धी सेवा प्रवाह गर्ने निकाय सुदृढ भएको, उनीहरूउपर हुने सबै प्रकारका भेदभाव, शोषण, हिंसा, उपेक्षा र दुर्व्यवहारमा कमी आएको र अभिभावकबिहीन, बेसहारा, गरिब परिवारका बालबालिका तथा दुर्व्यवहारमा परेका बालबालिकाको संरक्षण भएको हुनेछ ।

५.६.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	वालवालिकाहरुका हक अधिकार सुनिश्चत हुने	प्रतिशत	१०%	५०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
२	**असर**						
२.१	बालमैत्री स्थानीय शासन कायम हुने	प्रतिशत	५%	४०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
२.२	हिंसामुक्त वातावरणमा बालबालिकाको विकास हुने	प्रतिशत	५०%	९०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	बाल विकासको पक्षमा वजेट परिचालन	प्रतिशत	०%	३%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
३.२	बालबालिकाहरुको पढाइमा गुणस्तरता	प्रतिशत	५०%	९०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सरोकारवाला पक्षको सहयोग हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.७ जेष्ठ नागरिक

५.७.१ विद्यमान अवस्था

ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि विशेष संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षाको हक संविधानले प्रत्याभूत गरेको छ । त्यसैगरी ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन, नियमावली तथा राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनमा रहेका छन् । नेपालमा कुल जनसङ्ख्याको ८.१३ प्रतिशत ज्येष्ठ नागरिक रहेका छन् । नेपाल सरकारले ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई मासिक रूपमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ । यस गाउँपालिकामा ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धि विशेष प्रकारका कुनै कार्यक्रम संचालन विगतमा नभएका कारण ज्येष्ठ नागरिकका सहायताको लागि यस योजनाको तर्जूमा गरिएको छ ।

५.७.२ अवसर र चुनौती

ज्येष्ठ नागरिकहरूमा रहेका विषयगत ज्ञान, सीप, क्षमता र अनुभवको अधिकतम सदुपयोग गर्नु, सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूको नियमन र समन्वय गर्नु, वृद्धाश्रम तथा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र व्यवस्थित गर्नु, ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि काम गर्ने संस्थाहरूलाई प्रदान गरिने अनुदानको मापदण्डलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु आदि चुनौतीहरू रहेका छन् । संविधानमा ज्येष्ठ नागरिकको हकसम्बन्धी व्यवस्थालाई मौलिक हकको रूपमा राखिएको, सार्वजनिक यातायातमा सहुलियत, सरकारी अस्पतालहरूमा बेड छुट्याउने, सेवा प्रदायक निकायहरूबाट विशेष सुविधा दिने व्यवस्थाहरू गरिएको, केन्द्रीय ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोषको स्थापना गरी असहाय, दुर्व्यवहारबाट पीडित ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई राहत, सुरक्षा र स्वास्थ्य उपचार प्रदान गरिएको, पुनर्स्थापनाका लागि महिला तथा बालबालिका कार्यालयहरूमार्फत सेवा प्रदान गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको, गैरसरकारी संस्था तथा सामुदायिक क्षेत्रबाट ज्येष्ठ नागरिकको हितको क्षेत्रमा क्रियाशीलता बढ्दै गएकोलाई यस क्षेत्रको अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ ।

५.७.३ दीर्घकालिन सोच

ज्येष्ठ नागरिकहरूको आधारभूत हक अधिकारको संरक्षण एवम् सम्मानजनक र सन्तुष्टिपूर्ण जीवनयापन ।

५.७.४ लक्ष्य

ज्येष्ठ नागरिकहरूका सेवा सुविधाहरूको पहुँचलाई सहज बनाई उनीहरूलाई सुरक्षित र सम्मानित तुल्याउने ।

५.७.५ उद्देश्यहरु

- ज्येष्ठ नागरिकहरूको सम्मानजनक जीवनयापनका लागि आवश्यक सेवा सुविधा विस्तार गर्नु ।
- ज्येष्ठ नागरिकप्रति परिवार, समुदाय र राज्यको दायित्वबोध गराउनु ।

५.७.६ रणनीति

- ज्येष्ठ नागरिकप्रति हुने हिंसा तथा दुर्व्यवहार हटाई उनीहरूको अधिकारको संरक्षणगर्ने ।
- विशेष जोखिममा रहेका ज्येष्ठ नागरिकलाई लक्षित गरी पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- सबैबाट ज्येष्ठ नागरिकलाई संरक्षण गर्ने कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

५.७.७ कार्यनीति

- हिंसा तथा दुर्व्यवहारमा परेका ज्येष्ठ नागरिकलाई संरक्षण, उपचार र मनोविमर्श तथा कानुनी सहायता
- ज्येष्ठ नागरिकलाई दुर्व्यवहार गर्नेलाई कानुनी दायरामा ल्याउन आवश्यक नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि राज्यबाट प्रदान गरिने सार्वजनिक सेवा सुविधाको मापदण्ड निर्धारण गरी त्यस्तो सुविधा प्राथमिकताका साथ उपलब्ध गराउन निजी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- हिंसापीडित, परित्यक्त, शारीरिक एवम् मानसिक रूपले अशक्त भएका विशेष जोखिममा रहेका ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि लक्षित गरी विशेष राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- ज्येष्ठ नागरिकप्रति सम्मान अभिवृद्धि गर्न समुदाय स्तरसम्म सचेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- पूर्वीय दर्शन अनुसार बाबुआमा लगायत ज्येष्ठ सदस्यहरूको हेरचाह तथा पालनपोषण गर्ने परिवारका सदस्यहरूलाई साथै सङ्घसंस्थाहरूलाई सम्मान गरिनेछ ।

५.७.८ प्रमुख कार्यक्रम

- हिंसा तथा दुर्व्यवहारमा परेका ज्येष्ठ नागरिकलाई संरक्षण, उपचार र मनोविमर्श तथा कानुनी सहायता ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि प्रदान गरिने सेवा सुविधाको मापदण्ड निर्धारण गरी प्राथमिकताका साथ उपलब्धता ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान, सीप, अनुभवसम्बन्धी अन्तरपुस्ता सीप हस्तान्तरण ।
- ज्येष्ठ नागरिकप्रति सम्मान अभिवृद्धि गर्न समुदाय स्तरसम्म सचेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन ।
- संभव भएसम्म ज्येष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने गरी गाउँपालिकामा एउटा सुविधा सम्पन्न वृद्धाश्रम (आश्रम स्थल) निर्माण तथा सञ्चालन ।
- हिंसापीडित, शारीरिक एवम् मानसिक रूपले अशक्त भएका विशेष विपद् जोखिममा रहेका ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि लक्षित गरी विशेष राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन ।

५.७.९ अपेक्षित उपलब्धी

ज्येष्ठ नागरिकहरूको पालनपोषण तथा हेरचाहका साथै सम्मानपूर्ण जीवनयापन गर्नका लागि स्थानिय सरकार, परोपकारी सामाजिक सङ्घसंस्थाहरू र परिवारबाट सहयोग पुगेको हुनेछ ।

५.७.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	जेष्ठ नागरिकहरुले सम्मानजनक जीवन जिउने	प्रतिशत	२०%	९०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
२	**असर**						
२.१	सवै क्षेत्रमा सर्वशुलभ सेवा प्राप्त गर्ने	प्रतिशत	५%	८०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
३	**प्रतिफल**						
३.१	वृद्ध भत्ताको सहि सदुपयोग हुने	प्रतिशत	७०%	१००%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
३.२	जेष्ठ नागरिकले सवैको माया पाउने	प्रतिशत	३०%	१००%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.८ अपाङ्गता भएका व्यक्ति विकास कार्यक्रम

५.८.१ विद्यमान अवस्था

नेपालमा कुल जनसङ्ख्याको १.९४ प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्ति रहेका छन् । अपाङ्गता भएका व्यक्तिमध्ये सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता भएका ३६.३ प्रतिशत रहेका छन् । नेपालको संविधानले अपाङ्गता भएका नागरिकलाई विविधताको पहिचानसहित मर्यादा र आत्मसम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्न पाउने र सार्वजनिक सेवा तथा सुविधामा समान पहुँचको हक स्थापित गरेको छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय महासन्धि र यसको इच्छाधीन आलेख, २००६, इन्चोन रणनीति (२०१३-२०२२) लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि नेपाल सरकारले समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम, आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक समावेशीकरण, सकारात्मक विभेद तथा निजामती सेवामा आरक्षण, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूद्वारा सञ्चालित संस्थाहरूमार्फत अपाङ्गता क्षेत्रका कार्यक्रमहरू सञ्चालन, पूर्ण अशक्त र अति अशक्तहरूका लागि सामाजिक सुरक्षा भत्ता एवम् व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ ।

५.८.२ अवसर र चुनौती

सम्पूर्ण भौतिक संरचनालाई अपाङ्गमैत्री बनाउनु, अपाङ्गतासम्बन्धी काम गर्ने संस्थाहरूलाई दुर्गम क्षेत्रमा परिचालन गर्नु र मानसिक एवम् बौद्धिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि उपयुक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु जस्ता कार्यहरू चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । त्यस्तै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सीपमूलक तालिम सञ्चालन र अपाङ्गताप्रतिको सामाजिक दृष्टिकोणमा परिवर्तन ल्याउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार संरक्षणका लागि ऐन र आवासीय पुनर्स्थापना सेवा सञ्चालन विधि, २०७२ तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि पहुँचयुक्त भौतिक संरचना तथा सञ्चार सेवा निर्देशिका, २०६९ कार्यान्वयन हुनु, महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा बहिरा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका निम्ति दोभाषे सहयोगीको लागि बजेट विनियोजन हुनु, अपाङ्गता सम्बन्धी सहायक सामग्री उत्पादन तथा वितरणको व्यवस्था हुनु, राज्यको प्रशासनिक तथा राजनीतिक तहमा प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता हुनु, समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन र सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरू अपाङ्गमैत्री बनाउने पद्धतिको विकास हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

५.८.३ दीर्घकालिन सोच

सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सक्षम, स्वावलम्बी र आत्मनिर्भर ।

५.८.४ लक्ष्य

अपाङ्गताको आधारमा हुने सम्पूर्ण भेदभावहरूको अन्त्यका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारीका अवसरहरूमा सहज पहुँच बढाई अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।

५.८.५ उद्देश्यहरु

- सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सम्मानपूर्ण र अवरोधमुक्त वातावरणमा जीवनयापनका लागि अवसर उपलब्ध गराउनु तथा सेवा सुविधाहरूमा उनीहरूको समतामूलक पहुँच बढाउनु ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक, सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु ।

५.८.६ रणनीति

- पूर्वाधार एवम् सेवा प्रवाह गर्ने निकायहरूलाई अपाङ्गमैत्री बनाई पहुँच बढाउने ।
- पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि रोजगारी, उद्यमशीलता तथा स्वरोजगारका अवसर प्राप्त हुने वातावरण सिर्जना गर्ने ।
-

५.८.७ कार्यनीति

- सार्वजनिक भौतिक संरचना तथा सञ्चार सेवालाई पहुचयुक्त र अपाङ्गतामैत्री बनाइनेछ ।

- मौजुदा सार्वजनिक संरचना, नयाँ निर्माण तथा पुनः निर्माण हुने सार्वजनिक सरोकारका निकाय, सरकारी भवन, सार्वजनिक स्थलका सेवा, सडक यातायात, शिक्षा लगायतका पूर्वाधार संरचना तथा सुविधालाई अपाङ्गतामैत्री बनाउँदै लगिनेछ ।
- समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रमलाई स्थानीय निकायहरू तथा सरोकारवाला निकायको समन्वयमा थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको हेरचाह तथा पालनपोषण गर्न परिवारका सदस्यहरूलाई अभिप्रेरित गरिनेछ
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवाहरूको व्यवस्थापन गर्न परोपकारी सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको परिचयपत्र वितरण प्रणालीलाई डिजिटाइज्ड गरिनेछ ।
- पूर्ण अशक्त अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सहयोगी सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।
- अपाङ्गताको प्रकृतिअनुसार सीपमूलक र व्यावसायिक तालिम प्रदान गरी रोजगारीका अवसरहरूमा पहुँच विस्तार तथा स्वरोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गरिनेछ ।
-

५.८.८ प्रमुख कार्यक्रम

- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई रेफरल सर्भिस लगायत आवश्यक सूचना तथा जानकारीहरू उपलब्ध गराउन सशक्तीकरण एवम् सूचना केन्द्र (हेल्पडेस्क) सञ्चालन ।
- सबै विकास क्षेत्रमा स्थानीय निकाय र संस्थाको साझेदारीमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई उपयोगी हुने सहायता सामग्रीको उत्पादन तथा वितरणको प्रभावकारी व्यवस्थापन ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आधारभूत आवश्यकता सुनिश्चित गर्नको लागि शिक्षा, रोजगार, स्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रमा अपाङ्गताको प्रकार र संवेदनशीलता हेरी सहुलियत वा निःशुल्क सेवा सञ्चालन ।
- विपन्न बेसहारा तथा पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि गाउँपालिकामा दीर्घकालीन पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन ।
- आवश्यकतानुसार विपद् जोखिम प्रतिरोधी अपाङ्ग पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन ।

५.८.९ अपेक्षित उपलब्धी

गाउँपालिकामा कानुनी, संस्थागत तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको विस्तार भई अपाङ्गतामैत्री र अवरोधमुक्त वातावरण निर्माण भएको हुनेछ । मनोसामाजिक अपाङ्गता, अटिज्म भएका, पूर्ण र अति अशक्त अपाङ्गता भएका बेवारिसे महिला तथा पुरुषका लागि निजी तथा गैरसरकारी संस्था समेतको साझेदारीमा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।

५.८.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुले आत्मसम्मानको जीवनयापन गर्ने	प्रतिशत	१५%	१००%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
२	**असर**						
२.१	अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक सशक्तिकरण हुने	प्रतिशत	५०%	१००%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
३	**प्रतिफल**						
३.१	अपाङ्गताका प्रकार अनुसार स्वास्थ्य सेवा पाउने	प्रतिशत	१०%	८०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
३.२	क्षमता अनुसारको दक्षता अभिवृद्धि हुने	प्रतिशत	५%	७०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.९ दलित, आदिवासी, जनजाती लगायत उत्पिडित वर्ग उत्थान

५.९.१ विद्यमान अवस्था

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा लैंगिक, जातीय विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था उल्लेख भएको छ । संविधानको धारा ३८लेमहिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धी अधिकार, राज्यका सवै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुनेसबै प्रकारकाहिंसाजन्य कार्यहरुलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ ।

संविधानको धारा १८ को समानताको हकमा सबै नागरिकहरु तथा सामाजिक र सांस्कृकितरुपले पछाडि परेका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासको लागि राज्यले कानुन बनाई विशेष व्यवस्था गर्न सक्ने

उल्लेख छ। सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक तहमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकार स्थापना गरेको छ ।

५.९.२ अवसर र चुनौती

सैद्धान्तीकरुपमा समाजमा जातीय एवम् वर्गिय कुनै प्रकारको असमानता छैन भन्ने कुरा उल्लेख भएको भएता पनि व्यवहारिकरुपमा केहि अवशेषहरु अहिले पनि जीवितै हुनु प्रमुख चुनौतीहरु रहेका छन भने नेपालको संविधानले नै त्यस प्रकारका कुनै पनि विभेदलाई निरुत्साहित गर्ने किसिमले नीति निर्माण हुन एक अवसर हो । अवको मुख्य काम भनेको नीतिगत व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्नु रहेको छ ।

५.९.३ दीर्घकालिन सोच

समानताको हकको प्रयोग गर्दै छुवाछुत तथा भेदभावमुक्त समाजको निर्माण ।

५.९.४ लक्ष्य

जातीय तथा वर्गियरुपमा पछाडि परेको वर्गलाई विकासको मूलधारमा ल्याउने ।

५.९.५ उद्देश्यहरु

- छुवाछुतमुक्त समाजको निर्माण गर्नु ।
- विभिन्न पछाडि पारिएको वर्गलाई No One Left Behind को सिद्धान्तमा मूलधारमा ल्याउनु ।
-

५.९.६ रणनीति

- पछाडि पारिएको वर्गको पहिचान गरि उनीहरुका समस्याहरुको समाधानका लागि पहल गर्ने
- आवश्यकताको आधारलाई सीपमुलक व्यवसायमा अगाडि बढाउने ।
-

५.९.७ कार्यनीति

- पारिवारिक अवस्थाको आधारमा उनिहरुका प्राथमिकताको पहिचान गरि अनुदान उपलब्ध गराइ सीपमूलक आयआर्जनमा सहयोग गर्ने ।
- लागत साझेदारिमा आवास व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
- विपन्न वर्गलाई शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीमा समावेश गराउने ।
-

५.९.८ प्रमुख कार्यक्रम

- पिछडिएको वर्गको तथ्याङ्क व्यवस्थापन
- सीपमूलक तालिम सञ्चालन

- व्यवसाय स्थापनाका लागि वीउँपूजी सहयोग
- अति विपन्न वर्ग आवास कार्यक्रम
- विपन्न समुदायमा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम
-

५.९.९ अपेक्षित उपलब्धी

यो आवधिक योजना अवधिभरमा दलित, आदिवासी तथा अन्य विपन्न वर्गहरुको जीवनस्तर उकास्ने किसिमका कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका हुने छन भने उनिहरुले पनि यो देशको नागरिक भएको महसुस गरेका हुने छन्

५.९.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	सवैखाले पिछडिएको वर्गले समुन्नत जीवन जिउने	प्रतिशत	१५%	८०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
२	**असर**						
२.१	विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार	प्रतिशत	२०%	६०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
३	**प्रतिफल**						
३.१	सवै विपन्न वर्गले उद्यमशिलता स्थापना	प्रतिशत	२%	४०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
३.२	क्षमता अनुसारको दक्षता अभिवृद्धि हुने	प्रतिशत	५%	६०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	सवैको सहयोग रहने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

५.१० साँस्कृतिक, धार्मिक सम्पदा संरक्षण तथा प्रवर्द्धन

५.१०.१ विद्यमान अवस्था

नेपाल विभिन्न प्रकारका अन्तरद्धन्द र वैमनस्यताका चरणहरु पार गर्दै आजको लोकतान्त्रिक प्रणालीमा आई पुगेको हो । विभिन्न कालखण्डमा भएका आन्तरिक सामाजिक द्धन्द र यसका परिघटनाहरुले देश परिवर्तनको सवालमा योगदान दिएको भएता पनि यसका दीर्घकालिन असरहरुको प्रभाव अति भयावह नै रहेको छ । यहि परिस्थितीका कारण आम मानिसहरुमा अहिले पनि साना साना कुराहरुमा आन्दोलन, द्धन्द सृजना गर्ने किसिमका व्यवहारहरु प्रदर्शन हुने गर्दछन् । आम समुदायमा हिजोको भन्दा आज समाज जात, धर्म लिङ्गको नाममा विभिन्न प्रकारका वैमनस्यता देखा पर्ने गरेका छन् भने बाह्य छिमेकी देशहरुले सिमानामा पुऱ्याउने अवरोधहरुलाई एकताबद्ध भएर सामना गर्नु पर्दछ भन्ने भावनाको कमि भएको महसुस गर्न थालिएको छ ।

५.१०.२ अवसर र चुनौती

एकातिर आम मानिसहरु मर्दापर्दा, धार्मिक, सामाजिक साँस्कृतिक कार्यहरुमा एकले अर्कोलाई सहयोग गर्ने, समस्या परेको वेला सघाउने कार्य विस्तारै घट्दै गइरहेका छन् । बरु सामाजिक सञ्जाल मार्फत सफलताको कामना गर्ने र बधाई दिने कार्य गरि आफनो कर्तव्य पूरा गरेको ठान्ने प्रवृति मौलाउँदै गएको छ भने जो जस्लाई समस्या पर्दछ उस्ले नै समस्या व्यहोर्नु पर्ने अवस्थाको सृजना हुँदा आगामी पुस्ताले एकल समाजको निर्माण गर्ने त हैनन् भन्ने गम्भिर प्रशन उव्जीएको छ । अर्को तर्फ यस आधुनिक युगका असल पक्षहरुलाई अङ्गिकार गर्दै यी सामाजिक सञ्जालहरुको सदुपयोग मार्फत सामाजिक एकतामा आम समुदायलाई एकतावद्ध गर्न सकेको खण्डमा यसले सामाजिक एकता र भाईचाराको सम्बन्धलाई झन बलियो बनाउँदै लिने अवसर पनि त्यतिकै मात्रामा कायम रहेको छ । यसका लागि धार्मिक, साँस्कृतिक एकताको लागि गाउँपालिका तथा अन्य सरोकारवाला निकायले काम गर्न जरुरी छ ।

५.१०.३ दीर्घकालिन सोच

धार्मिक, साँस्कृतिक एवम् परम्परागतरुपमा एकतावद्ध समाजको निर्माण

५.१०.४ लक्ष्य

समुदायका सवै वर्ग, जातजाती र लिङ्गिय विविधतामा भाइचाराको सम्बन्ध स्थापना गरि एकता कायम गर्नु

५.१०.५ उद्देश्यहरु

- सवै भाषा, साँस्कृति, भेषभूषाको सम्मान र प्रवर्द्धन गर्नु ।
- समुदायमा एकता कायम गर्दै सामूहिक कार्यमा सवैको चासो समान तरिकाले हुने वातावरणको निर्माण गर्नु
-

५.१०.६ रणनीति

- विविधतायुक्त समाजमा एक नागरिकले अर्कोप्रति सहयोगी भावनाको विकास गर्न सचेतना फैलाउने,
- आपसी सदभावना र समझदारीको विकासका लागि सामाजिक मेलमिलापका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने
- समाजमा अन्तरद्धन्द र द्धेष फैलाउने किसिमका गतिविधि र तत्वहरुलाई निरुत्साहित गर्न विभिन्न समुदाय साँस्कृति एवम धार्मिक एकताका कार्यक्रमहरु परिचालन गर्ने ।
-

५.१०.७ कार्यनीति

- सामाजिक सदभाव र भाईचाराको सम्बन्ध स्थापना गर्ने किसिमका विभिन्न समुदाय परिचालनका कार्यहरु गरिने छ
- सामाजिक एकता र समझदारीको भावनाको विकास गर्ने किसिमका गतिविधिहरुको बढावा दिन साँस्कृतिक, धार्मिक एकताका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ ।

५.१०.८ प्रमुख कार्यक्रम

- समुदायस्तरमा मेलमिलाप केन्द्रहरु सञ्चालन गरि युवा क्लव, बालक्लवहरु, आमा समूह, किशोरी समूहरु परिचालन गर्ने ।
- सामुदायिक कामहरुमा समुदायका सदस्यहरु एकले अर्कोलाई सहयोग गर्ने किसिमका क्रियाकलापहरुमा बढावा दिन सचेतनामुलक कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्ने ।
- अन्तरजातीय विवाह, भोजभतेर, सामाजिक कार्यहरुमा एकताको कायम गर्न सहजीकरण गर्ने किसिमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- स्थानीय तह, लगायत अन्य विभिन्न सिमानासँग सम्बन्धी विवाद आएको अवस्थामा सहभागितामुलक तरिकाले समझदारीका माध्यमबाट समाधान निकाल्ने किसिमका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने ।
-

५.१०.९ अपेक्षित उपलब्धी

यस आवधिक योजना अवधिमा समुदायमा सामाजिक एकता र भातृत्वको भावनाको विकास हुने किसिमका साँस्कृतिक एवम् धार्मिक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छन जस्ले समुदायमा सामाजिक सेवा भावले सञ्चालन गरिएका महिला समूह, युवा क्लवहरु आदिले सामाजिक परिवर्तनको सम्बाहकको रुपमा कार्य गर्ने छन् ।

५.१०.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	प्रभाव						

	गा.पा.को एकिकृत विकासमा धार्मिक साँस्कृतिक पक्षको योगदान	प्रतिशत	०%	२%	गा.पा.	गा.पा.	सहयोगी निकायको सहयोग निरन्तर हुने
२	**असर**						
२.१	सवै वर्गका समुदायहरुले आ-आफ्ना रितिरिवाज सेयर गर्ने	वटा	२	७	गा.पा.	गा.पा.	समुदाय सचेत हुदै जाने
३	**प्रतिफल**						
३.१	सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन मार्फत धार्मिक कार्यक्रमहरुमा सामाजिक एकता कायम गर्ने	वटा	०	४५	गा.पा.	गा.पा.	सवैको सहयोग रहने छ
३.२	साँस्कृतिक प्रवर्द्धनका लागि विविध कार्यक्रमहरु	वटा		४५	गा.पा.	गा.पा.	सवैको सहयोग रहने छ
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

परिच्छेद ६ भौतिक पूर्वाधार विकास

६.१ विद्युत/जल विद्युत तथा उर्जा विकास

६.१.१ विद्यमान अवस्था

नेपालको लागि जलविद्युत नै ऊर्जाको महत्वपूर्ण एवम् भरपर्दो स्रोत हो । नेपालको संविधानले जनसहभागितामा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिंदै जलस्रोतको बहुउपयोगी विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । सरकारी, निजी र सामुदायिक लगानीका साथसाथै विदेशी लगानीमार्फत जलविद्युत क्षेत्रको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास भइरहेको छ । समसामयिक ऐन, नियम, नीतिहरूको निर्माण तथा तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि संस्थागत व्यवस्थाका बाबजुद सम्भावित क्षमताको न्यून मात्रामा मात्र उत्पादन सम्भव हुनसकेको छ । राष्ट्रियस्तरमा कुल जलविद्युत जडान क्षमता ८५१ मेगावाट पुगेको छ भने विद्युतमा जनसङ्ख्याको पहुँच ७४ प्रतिशत छ । विद्युत प्रसारण लाइनको ६६ के.भी. वा सोभन्दा माथिको कुल लम्बाइ २,९७० किलोमिटर पुगेको छ । अर्को तर्फ नेपालका दूर्गम वस्तीहरुमा अहिले पनि उर्जाको रुपमा सोलार र जल विद्युत आयोजनाहरुबाट नै काम सञ्चालन हुने गरेको छ ।

६.१.२ अवसर र चुनौती

मुलुकको आधुनिकीकरण र औद्योगिकीकरणसँगै तीव्र वृद्धि हुन थालेको जलविद्युतको माग पूरा गर्नु, आयोजनाहरू निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न गर्नु, आयोजना सञ्चालनका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच समन्वय गर्नु, नियामक तथा वितरण निकायको वितरण प्रणाली विस्तार र सुदृढीकरण गर्नु एवम् जलविद्युत उत्पादनमा निजी क्षेत्रको योगदान सीमित रहनु जलविद्युत विकासका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । ऊर्जालाई आर्थिक विकासको मेरूदण्डका रूपमा अङ्गीकार गरी आर्थिक समृद्धिको माध्ममका रूपमा पहिचान हुनु, ऊर्जा क्षेत्र प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहनु, लगानीका प्रशस्त अवसर देखिनु, वैदेशिक लगानीको लागि पर्याप्त सम्भावना रहनु, निजी क्षेत्र तथा स्थानीय जनताको सेयर लगानी बढ्दै गई जनताको स्वामित्व कायम हुनु जलविद्युत क्षेत्रका अवसरहरु हुन ।

६.१.३ दीर्घकालिन सोच

राष्ट्रिय तथा स्थानीय स्रोतका परिचालन गरि जलविद्युतमा आत्मनिर्भर गाउँपालिका बन्ने ।

६.१.४ लक्ष्य

ऊर्जा सुरक्षासहितको जलविद्युत विकासबाट विद्युत्मा आत्मनिर्भरता हासिल गरी आर्थिक तथा सामाजिक समुन्नतिमा योगदान पुऱ्याउने ।

६.१.५ उद्देश्यहरु

- जलविद्युत सेवाको विस्तार गरी सबै घरपरिवार र क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।
- जलविद्युतमा आधारित साना तथा मझौला उद्योगहरु सञ्चालनमा ल्याउनु

६.१.६ रणनीति

- जलविद्युतमा लगानी बढाई विद्युत उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।
- विद्युतको प्रसारण व्यवस्थालाई थप सुदृढ तथा विस्तार गर्ने ।
- वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाई विद्युत्को पहुँच सर्वसुलभ बनाउने ।

६.१.७ कार्यनीति

- जलाशययुक्त जलविद्युत उत्पादनलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम/आयोजना सञ्चालन गरिनेछ ।
- विद्युत उत्पादन, प्रसारण तथा वितरण आयोजनाहरूलाई समयमा नै सम्पन्न गरिनेछ ।
- जलविद्युत परियोजनाहरूमा समेत स्थानीय समुदायहरूलाई सेयर लगानी गर्ने अवसर उपलब्ध गराउने व्यवस्था अवलम्बन गरिनेछ ।
- निजी क्षेत्रलाई सहजीकरण गर्न र सरकारी सेवा छिटो छरितो रूपमा उपलब्ध गराउन संयन्त्र निर्माण गरिनेछ ।
- प्रसारण लाइन निर्माणमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न आवश्यक विधि तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ

६.१.८ प्रमुख कार्यक्रम

- जल विद्युत विकासको लागि आयोजनाहरूको गुरु योजना विकास ।
- निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजनाहरूको अनुगमन तथा आवश्यक निर्णय प्रक्रियामा तदारुकता अपनाई निर्धारित समयमै निर्माण सम्पन्न ।
- विद्युत प्रसारण लाइनको व्यववहारिक गुरुयोजना तयार र कार्यान्वयन ।
- विद्युत प्रसारण लाइनहरूको निर्माण तथा मर्मत ।
- नदी बेसिनमा आधारित उच्च क्षमताका विद्युत प्रसारण लाइनहरूको सम्भाव्यता अध्ययन ।
- विद्युत उत्पादन आयोजनाहरूको छनौट, क्षेत्रगतमागको आधार एवम् प्रसारण र वितरणमा समन्वय ।
- ऊर्जा सङ्कट न्यूनीकरण गर्न अन्य वैकल्पिक ऊर्जास्रोतको सम्भाव्यता अध्ययन एवम् उत्पादन ।
- विद्युत चुहावट न्यूनीकरण र नियन्त्रणका लागि आवश्यक प्राविधिक एवम् व्यवस्थापकीय कार्ययोजनाको कार्यान्वयन ।

६.१.९ अपेक्षित उपलब्धी

ग्रामिण विद्युतिकरणमा बढोत्तरी, नयाँ प्रसारण लाइन निर्माण भएको, विद्युत चुहावटमा कमि भएको, विद्युत प्रसारण लाइन विस्तार गरिएको, राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट थप घरधुरीमा विद्युत सेवा पुगेको र प्रतिव्यक्ति विद्युत खपतमा बढोत्तरी भएको हुनेछ ।

६.१.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा विद्युत क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	०%	३०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन विस्तार हुने छ ।
२	**असर**						
२.१	विद्युतमा आधारित साना उद्योगहरु मार्फत आम्दानीमा वृद्धि हुने	प्रतिशत	०%	६५%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन विस्तार हुने छ ।
२.२	स्वास्थ्य, शिक्षा सुधारमा योगदान पुग्ने	प्रतिशत	०%	५५%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन विस्तार हुने छ ।
३	**प्रतिफल**						
३.१	वैकल्पिक र अन्य विद्युत प्रयोग गर्ने घरधुरीहरुमा वृद्धि	प्रतिशत	१०%	९०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	विद्युत खपत गर्ने क्षमताको विकास हुने
३.२	विद्युतमा आधारित रोजगारीका अवसरमा वृद्धि	प्रतिशत	०%	२०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	यातायातको सहज सुविधा भएको ह
३.३	स्वास्थ्य, शिक्षा क्षेत्रमा विद्युतीय उपकरणको प्रयोग	प्रतिशत	०%	५०%	गा.पा. प्रशासन	गा.पा. प्रशासन	शिक्षा, स्वास्थ्य संस्थामा संरचनाको विकास भएको हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

६.२ सडक तथा यातायात विकास कार्यक्रम

६.२.१ विद्यमान अवस्था

मुलुकको आर्थिक-सामाजिक विकासलाई गतिशील पार्न, सर्वसाधारणलाई पुऱ्याइने सेवालाई सहज तथा सरल पार्न र आर्थिक सामाजिक एकीकरण एवम् प्रादेशिक तथा भौगोलिक सन्तुलन कायम गरी सर्वाङ्गिण विकासमा टेवा पुऱ्याउन सडक तथा यातायात विकासको महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । नेपालले आर्थिक-सामाजिक विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने रणनीतिक महत्वका सडकहरूलाई विशेष जोड दिइँदै आएको छ । यस गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा आएका सडकहरुको स्तरोन्नती गर्ने र गुणस्तर विस्तार गर्ने कार्यमा गाउँपालिकाले ठोस योजनाहरु तयार गर्न जरुरी रहेको छ ।

६.२.२ अवसर र चुनौती

कठिन भौगौलिक अवस्थाका कारण खर्चिलो भएको निर्माण कार्यको व्यवस्थापन गर्नु, निर्मित संरचनाहरूको मर्मत सम्भार र सम्पत्ति सुरक्षाका लागि स्रोत-साधनको पर्याप्त व्यवस्था गर्नु, अत्यधिक मागका कारण स्रोत साधनको प्राथमिकीकरण गर्नु, छरिएर रहेका बस्तीहरूमा सडक विस्तार गर्नु, बाह्रै महिना भरपर्दो र सुरक्षित सडक संरचना निर्माण गर्नु, प्राकृतिक प्रकोप एवम् जलवायु परिवर्तनको पक्षलाई समेत ध्यानमा राखी सडक निर्माण गर्नु, विभिन्न निकायबीच समन्वय कायम गरी प्रभावकारिता वृद्धि गर्नु र निजी क्षेत्रको क्षमता, सम्भावना तथा लगानी आकर्षण गर्नु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । देश विकासको लागि सडक सञ्जालको विकास एवम् सुदृढीकरणको रणनीति तयार हुनु, स्थानीय स्तरबाट सडक विकासको लागि अत्यधिक उत्साह र माग रहनु, सडक उपक्षेत्रलाई राष्ट्रिय विकासको उच्च प्राथमिकतामा राखिनु र विकास साझेदारहरूको उल्लेख्य सहयोग रहनु सडक क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

६.२.३ दीर्घकालिन सोच

सडक यातायातको विकास मार्फत आर्थिक सामाजिक एकीकरण, स्थानिय सन्तुलन र आर्थिक सम्मृद्धि ।

६.२.४ लक्ष्य

सडक सञ्जालको विस्तार गरी आर्थिक-सामाजिक विकास, व्यापार विस्तार एवम् विविधीकरण गर्दै गाउँपालिकालाई समुन्नत रुपमा विकास गर्ने ।

६.२.५ उद्देश्यहरु

- प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो, सुरक्षित, वातावरणमैत्री र कम खर्चिलो यातायात सेवामार्फत आर्थिक क्रियाकलाप विस्तार र सेवा प्रवाहको प्रभावकारिता बढाउनु ।

- स्थानीय वडाहरु बीच तथा छिमेकी स्थानीय तह र अन्य जिल्लाहरुसंगको व्यापारिक सम्बन्ध विस्तार गर्नु ।

६.२.६ रणनीति

- स्थानिय पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी सुरक्षित यातायात पहुँच र सुविधा विस्तार गर्ने ।
- कृषि, उद्योग, व्यापार, जलविद्युत्, पर्यटन, शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउने गरी यातायात विस्तार गर्ने
- अन्तर वडा नाका र यातायात सञ्जाल जोड्ने सडकहरूको विकास, विस्तार र सुदृढीकरण गर्ने ।

६.२.७ कार्यनीति

- रणनीतिक सडकहरूको सुदृढीकरण एवम् स्तरोन्नति कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- गापाको प्रत्येक वडामा सडक सञ्जाल विस्तार गरिनेछ ।
- रणनीतिक तथा स्थानीय सडकहरूका पुलहरू निर्माण गर्नुका साथै जीर्ण अवस्थामा रहेका पुलहरूको मर्मत कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- सडकको दायाँबायाँ हरियाली कायम गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, ऊर्जा, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुनेगरी गरिनेछ ।
- सडक तथा पुलहरूको निर्माण तथा मर्मतसम्भारमा सामाजिक एवम् वातावरणीय पक्षको नकारात्मक असर न्यूनीकरणको लागि आवश्यक उपायहरूको अवलम्बन गरिनेछ ।
- सडक सम्पत्ति संरक्षण, मर्मत सम्भार, पुनर्निर्माण एवम् व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।

६.२.८ प्रमुख कार्यक्रम

- सडक संजालले नछोएका वडाहरुमा ग्रामिण सडकको निर्माण ।
- सञ्चालित सडकहरुको स्तरोन्नती गर्ने ।
- अन्य सम्भावित सडक खण्डहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी निर्माण प्रारम्भ ।
- रणनीतिक सडकहरू र स्थानीय सडकहरूमा पुलहरू निर्माण सम्पन्न ।
- निर्माण सम्पन्न भएका पुलहरूको मर्मतसम्भार र जीर्ण भएका पुलहरूको ठाउँमा नयाँ पुल निर्माण ।
- सडक सम्पत्तिको प्रभावकारी संरक्षण, मर्मत सम्भार एवम् व्यवस्थापन ।
- यातायात सञ्चालन लागत न्यूनतम रहने गरी सडक मर्मत सम्भार ।
- सडकको सेवा स्तरको आधारमा सडक मर्मत सम्भार ।
- सडक सुरक्षासम्बन्धी कार्ययोजनाको कार्यान्वयन ।
- सडक तथा पुलहरूको निर्माण तथा मर्मत सम्भारबाट सामाजिक एवम् वातावरणीय पक्षमा पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण ।

६.२.९ अपेक्षित उपलब्धी

गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा सडक सञ्जाल पुगि १००% जनताहरुको सडक तथा यातायातमा सहज पहुँच पुगेको हुने छ। सडक संरचनाहरूको मर्मत सम्भार तथा पुनर्निर्माण र पुलहरू मर्मत सम्भार भएको हुनेछ ।

६.२.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को एकिकृत विकासमा सडक सञ्जाजलको योगदान	प्रतिशत	१०%	८०%	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	वातावरणीय मापनको आधारमा विकास हुने छ
२	**असर**						
२.१	ग्रामिण समुदायले सडक सञ्जाल मार्फत आयआर्जनमा वृद्धि गर्ने	प्रतिशत	५%	६०%	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदायको साथ रहने छ
२.२	सडक सञ्जालका कारण स्वास्थ्य, शिक्षा,जीविकोपार्जनका अवसहरुमा वृद्धि हुने	प्रतिशत	१०%	८०%	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदायको साथ रहने छ
३	**प्रतिफल**						
३.१	वातावरणीय संरक्षण र गुणस्तरता सहित सडक सञ्जाल विस्तार हुने	संख्या	०	१०	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदायको सहयोग रहने छ
३.२	निर्मित सडकहरुमा गुणस्तरता वृद्धि हुने	संख्या	०	५	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदायको सहयोग रहने छ
३.३	सडक निर्माणसँगै ट्राफिक सचेतनामा वृद्धि हुने छ	जनसंख्या प्रतिशत	१५%	६५%	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदायको सहयोग रहने छ
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको विकास

६.३.१ विद्यमान अवस्था

आजको युगमा सूचना प्रविधिले विश्वलाई एउटा सानो कोठा भित्र सिमित गरिदिएको छ । विकासले मुलुकको शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पर्यटन, व्यापार लगायतका आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको दिगो र तीव्र विकास गर्ने अवसरहरू प्रदान गरेको छ । सार्वजनिक सेवाहरूको प्रवाहमा प्रभावकारिता हासिल गरी सेवाग्राहीहरूको पहुँचलाई सहज तुल्याई सुशासन कायम गर्न सूचना प्रविधिको उपयोगलाई बढाउनु आवश्यक छ । सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्र दुवैको कार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्न सूचना प्रविधिको महत्तम उपयोग अपरिहार्य भइसकेको छ । खुला अर्थतन्त्रले निम्त्याएको प्रतिस्पर्धात्मकतालाई सामना गर्न सूचना प्रविधिको उपयोग सशक्त माध्यम हुन सक्दछ । निजी क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोगलाई विश्वसनीय तुल्याउन नियमनको प्रभावकारी व्यवस्था भने हुनसकेको छैन ।

६.३.२ अवसर र चुनौती

सूचना प्रविधिको विकास र सुशासनका सबै अङ्गहरूमा अधिकतम उपयोग गर्नु, निकायगत सहमति र सहकार्य गर्नु, दक्ष जनशक्ति पलायन हुनबाट रोक्नु, सूचना प्रविधिको विकासबाट आउनसक्ने विकृति र विसङ्गति नियन्त्रणका निम्ति पर्याप्त उपायहरू गर्नु चुनौतीपूर्ण छ । सूचना प्रविधिको पूर्वाधार विकास हुनु, यस क्षेत्रमा संलग्न जनशक्तिको मात्रात्मक र गुणात्मक सुधार हुँदै जानु, भरपर्दो र सुरक्षित सूचना प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि हुनु र यसको प्रयोगलाई अझ भरपर्दो र सुरक्षित बनाउनेतर्फ सजग हुनु, निजी क्षेत्रबाट सूचना प्रविधिको विकास र विस्तारमा महत्वपूर्ण योगदान रहनु यस क्षेत्रको विकासका लागि अवसर रहेका छन् ।

६.३.३ दीर्घकालिन सोच

प्रभावकारी एवम् सर्वसुलभ सूचना प्रणालीको विकास मार्फत सूचना प्रविधिमैत्री समाजको निर्माण ।

६.३.४ लक्ष्य

सूचना र प्रविधिको विकासका लागि समुदायको साथ लिई विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।

६.३.५ उद्देश्यहरु

सूचना प्रविधिको माध्यमबाट सार्वजनिक सेवा तथा आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरूको विकास गर्नु

६.३.६ रणनीति

- सूचना प्रविधिको माध्यमबाट सुशासनमा टेवा पुऱ्याउने ।

- आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिमा डिजिटल नेपालको अवधारणा कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा योगदान पुऱ्याउने ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई सुरक्षित, भरपर्दो र सर्वसुलभ बनाउने ।

६.३.७ कार्यनीति

- गाउँपालिकाको सूचना प्रविधिक्षेत्रको विकासको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा पूर्वाधारको विकास गरिनेछ ।
- विद्युतीय शासनको लागि सूचना प्रविधि सम्बन्धी साझा पूर्वाधारको विकास गरिनेछ ।
- विद्युतीय शासनको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा सञ्चालनका लागि विभिन्न स्तरको दक्षता सहितको मानवीय संसाधन तयार पारिनेछ ।
- सूचना प्रविधि उद्योगको विकासका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्था र संयन्त्रको विकास, कृषि, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य एवम् कतिपय पूर्वाधार क्षेत्रको विकासमा सूचना प्रविधिलाई अधिकतम उपयोग गरिनेछ ।
- विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय बढाउँदै सूचना प्रविधि प्रणालीहरूमा एकरूपता ल्याइनेछ ।
- समुदायसँगको सहकार्यमा ग्रामीण स्तरमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास गरिनेछ ।
- गाउँपालिकामा साना तथा मझौला उद्योग, स्थानीय उत्पादन तथा व्यापारका लागि सूचना प्रविधि प्रयोग गर्ने वातावरण तयार गरिनेछ ।
- सूचना प्रविधि प्रणालीहरूको सुरक्षा, विश्वसनीयता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट हुनसक्ने अपराधलाई न्यूनीकरण गर्दै साइबर सुरक्षालाई विशेष ध्यान दिइनेछ

६.३.८ प्रमुख कार्यक्रम

- सम्बन्धीत पक्षसँग सहकार्य गरि ग्रामीण समुदायमा फोनटावर तथा इन्टरनेटको सुविधा विस्तार गर्ने ।
- सूचना प्रविधिबाट प्राप्त हुने लाभांशको पहुँच ग्रामीण स्तरमा पुऱ्याउन ई-भिलेज सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन
- सरकारी कामकाज र सेवामा प्रयोग हुने सूचना प्रविधि संरचनालाई विस्तार गर्ने ।
- विभिन्न निकायहरूले सञ्चालनमा ल्याएका सूचना प्रविधि प्रणालीहरूमा एकरूपता ।

६.३.९ अपेक्षित उपलब्धी

हरेक वार्डमा सञ्चारको सहज सुविधा विस्तार भएको हुने छ । विद्युतीय शासनको लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा नीतिगत व्यवस्था भएको र सूचना प्रविधि क्षेत्रको आवश्यक जनशक्तिको माग पूरा भएको हुनेछ ।

६.३.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सञ्चार क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	०	३%	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	सरोकारवालाको सहयोग हुने
२	**असर**						
२.१	समुदायमा सञ्चार सुविधामा गुणस्तरता आउने छ	प्रतिशत	५%	२०%	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदाय सचेत भएको हुने छ
३	**प्रतिफल**						
३.१	सञ्चार सेवा प्रदायक कम्पनीले सेवा विस्तार गर्ने	संख्या	१	२	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदाय सचेत भएको हुने छ
३.२	नयाँ प्रविधियुक्त सेवा जडान हुने	संख्या	१	२	पूर्वाधार विकास समिति	गाउँपालिका	समुदाय सचेत भएको हुने छ
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

६.४ भवन तथा वस्ती विकास

६.४.१ विद्यमान अवस्था

सामाजिक आर्थिक रूपान्तरण एवम् सर्वाङ्गीण विकासका लागि गरिने सबै किसिमका भौतिक पूर्वाधार विकासका कार्यहरूमा प्रत्यक्ष रूपमा भूमि वा भूमिस्रोतको परिचालन हुने भएकोले यस्ता स्रोतको सदुपयोग गरी दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ। परिवर्तित सन्दर्भमा समग्र भूमिको सदुपयोग गरी दिगो व्यवस्थापन तथा सुशासन कायम गर्न जरुरी देखिएको छ। यसैगरी भूमि तथा भूमिस्रोतको दिगो सदुपयोग गर्न परिमार्जित भू-उपयोग नीति, २०७२ अनुरूप भवन तथा वस्ती विकास सम्बन्धी कानुन तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक देखिएको छ। तसर्थ योजना अवधिमा आधुनिक प्रविधि अपनाई जनतालाई पुऱ्याउनु पर्ने सेवाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्दै उपयोगको आधारमा वैज्ञानिक भूमिसुधारमा जोड दिइनेछ ।

६.४.२ अवसर र चुनौती

विस्तारै बढ्दै गइरहेको ग्रामीण शहरीकरणका कारण खेती योग्य जमिन टुक्रिई घडेरीको रुपमा विकसित भैरहकोले भू-उपयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समस्या उत्पन्न भएको छ । सरकारी र सार्वजनिक जग्गाको वास्तविक लगत तयार हुन नसक्दा उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । वैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यान्वयन गरी कृषकको भूमिमाथिको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु, सुकुम्वासी समस्या समाधान गर्नु, भू-उपयोग नीति कार्यान्वयन गरी भूमिको उपयुक्त ढङ्गले उपयोग गर्नु, भूमि प्रशासनलाई मानव संशाधन समयानुकूल र प्रविधियुक्त बनाई स्तरीय सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन गर्नु, भूमिसम्बन्धी अभिलेखहरूलाई व्यवस्थित गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौती रहेका छन् ।

६.४.३ दीर्घकालिन सोच

भूमिको उचित व्यवस्थापन र सामाजिक न्यायमा आधारित भूस्वामित्वको सुनिश्चितता ।

६.४.४ लक्ष्य

वैज्ञानिक भू-स्वामित्वको व्यवस्थापन मार्फत विपन्न वर्गको लागि वस्ति विकासमा सहयोग गर्ने ।

६.४.५ उद्देश्यहरु

- भूमिको न्यायोचित वितरण र विवेकशील प्रयोगको वातावरण सृजना गर्नु ।
- विकास निर्माणका लागि आवश्यक नापनक्शा तथा भौगोलिक सूचना सर्वसुलभ बनाउनु ।
- भूमि व्यवस्थापन मार्फत भवन तथा वस्ती विकास सेवालाई सरल, सहज, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।

६.४.६ रणनीति

- भूमिसुधार कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी र समन्वयात्मक तवरबाट सञ्चालन गरी आर्थिक-सामाजिक रूपले पछाडि परेका गरिब भूमिहीन वर्गको भूमिमा पहुँच बढाउने ।
- भू-उपयोग नीति तथा योजनाको आधारमा उपलब्ध भूमिको समुचित उपयोग गरी खाद्य सुरक्षा, सुरक्षित आवास, दिगो पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षण तथा विपद् जोखिम संवेदनशीलता निश्चित गर्ने ।

६.४.७ कार्यनीति

- जमिनमा विपन्न भूमिहीनहरूको पहुँच पुऱ्याइनेछ ।
- अनाधिकृत, अनियन्त्रित तथा अव्यस्थित बस्ती विकासमा रोक लगाइनेछ र असुरक्षित बस्तीलाई सुरक्षित बसोवास हुने गरी बस्ती विकासलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
- भूमिको अभिलेखलाई समय सापेक्ष, व्यवस्थित र वैज्ञानिक बनाउँदै लिइनेछ ।

६.४.८ प्रमुख कार्यक्रम

- सुकुम्वासीहरुको पुनर्स्थापनाको लागि अनुदानको व्यवस्था ।
- भुमिहिन घरपरिवारको लागि सार्वजनिक जग्गा वितरण गर्ने ।
- सुरक्षित बस्ती बिकास कार्यक्रम सञ्चालन ।
- भिरालो जमीनमा गह्रासुधार कार्यक्रम ।

६.४.९ अपेक्षित उपलब्धी

वैज्ञानिक भूवर्गिकरण हुँदा हालको चार प्रकारको जग्गाको किसिम जस्तै सिम, अवल, दोयम र चाहारलाई खेती तथा सिचाई योग्य, आकाशे खेती, बाँझो र आवास लगायत विभिन्न तरिकाले वर्गिकरण भई कहाँ वस्ती व्यवस्थापन गर्ने, कहाँ खेतीपाती गर्ने भन्ने विषयमा सहि योजना निर्माण हुने छ ।

६.४.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	वैज्ञानिक प्रणाली मार्फत वस्ति विकास	प्रतिशत	०	२५%	गाउँपालिका प्रशासन	गाउँपालिका प्रशासन	सरकारको सहयोग हुने
२	**असर**						
२.१	भूमिहिनहरुको अधिकार सुरक्षित हुने	घरधुरी संख्या	०	१०	गाउँपालिका प्रशासन	गाउँपालिका प्रशासन	सवैको सहयोग हुने
२.२	सवै खेतीयोग्य जमिनमा खेती हुने	हेक्टर	५	१०	गा.पा. कृषि शाखा	गा.पा. कृषि शाखा	कृषकको साथ रहने
३	**प्रतिफल**						
३.१	जग्गा खण्डीकरणमा रोकिने	प्रतिशत	०%	३०%	गाउँपालिका प्रशासन	गाउँपालिका प्रशासन	जनताको साथ रहने
३.२	सुरक्षित आवास क्षेत्रको व्यवस्थापन	संख्या	०	५	वार्ड कार्यालय	गाउँपालिका प्रशासन	सरोकारवाला को साथ
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

परिच्छेद ७ वन, वातावरण संरक्षण एवम् विपद व्यवस्थापन

७.१ वन विकास तथा वातावरण संरक्षण

७.१.१ विद्यमान अवस्था

नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाच्न पाउने मौलिक हकको व्यवस्था गरिएको छ । वन तथा वातावरण व्यवस्थापन प्रत्यक्ष मानव स्वास्थ्यसँग जोडिएको विषय हो भने यसको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्नु राज्यका तीन वटै तह संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको जिम्मेवारी हो । वन तथा वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन भन्नाले वृक्षा रोपन, वन संरक्षण र ध्वनी, जल, जमिन र वायुसँग सम्बन्धित प्रदुषणको रोकथामलाई बुझिन्छ । स्थानीय स्तरमा वातावरणको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्नु भन्नाले वातावरणीय विषयमा सचेतनामुलक क्रियाकलाप संचालन गर्नु, सरसफाई एवम् फोहरमैला व्यवस्थापन, प्रदुषण नियन्त्रण, नदी/तलाउको किनार सफा, जङ्गलमा आगलागीबाट रोकथाम जस्ता कुराहरु बुझिन्छ । दिगो विकासको लक्ष्य नं. १५ मा भू-सतहि भुपरिधिस्तरीय पारिस्थितीकीय प्रणालीको दिगो उपयोग, रक्षा र पुनस्थापना गर्ने, वनको दिगोरुपमा व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमिकरण विरुद्ध लड्ने र जमिनको क्षयीकरण रोक्नुका साथै यसलाई उल्टयाउने तथा जैविक विविधताको क्षति रोक्ने गरि कार्ययोजना बनाउन सुझाव दिइएको छ ।

७.१.२ अवसर र चुनौती

संविधानमा प्रदत्त हक अधिकारलाई संरक्षण गर्ने गरि स्थानीय तहमा नै कानुन निर्माण गरि लागू गर्न, समुदायलाई वन तथा वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी सहि तरिकाले सचेतीकरण गर्न, विस्तारै भइरहेको शहरीकरणमा वातावरण संरक्षणको पक्षलाई समेत ध्यान दिई विकासमुलक कार्य अगाडि बढाउन, र कृषि तथा अन्य व्यवसाय सञ्चालनको क्रममा हुने अधिक रासायनिक प्रयोगलाई रोक्न गाउँपालिकालाई चुनौती रहेको छ भने हाल युवा वर्गमा वन तथा वातावरण संरक्षण प्रति बढेको सचेतता, विकास कार्यमा वातावरणमैत्री संरचना निर्माणका लागि संघिय सरकारबाट नै नीति नियम लागू गर्ने प्रयास हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन ।

७.१.३ दीर्घकालिन सोच

समुदायको प्रत्यक्ष निगरानीमा हराभरा वन तथा वातावरणको निर्माण ।

७.१.४ लक्ष्य

वन तथा वातावरण संरक्षणमा समुदायको सक्रिय सहभागिता वृद्धि गरि स्वस्थ र स्वच्छ वातावरणको निर्माण गर्ने ।

७.१.५ उद्देश्यहरु

- वातावरणीय संरक्षणका लागि समुदायलाई सशक्तिकरण गर्नु
- वातावरणीय संरक्षण र प्रदुषण नियन्त्रणका लागि स्थानीय तहमा कानुन निर्माण र लागू गर्न नीतिगत व्यवस्थापन गर्नु
- वन तथा वातावरण संरक्षणमा वृक्षारोपन, आगलागी नियन्त्रण तथा जलस्रोत व्यवस्थापनको पक्षमा योजना निर्माण गर्नु
-

७.१.६ रणनीति

- जल, वायु, प्रदुषण, माटो, ध्वनी नियन्त्रणका लागि सरोकारवाला निकायसँग मिलेर योजना निर्माण गर्ने ।
- भौतिक निर्माण लगायत अन्य विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणमैत्री डिजाइन र इष्टिमेट अनुसार कार्ययोजना निर्माण गर्ने ।
- वृक्षारोपन, जलस्रोत व्यवस्थापन, लगायत वातावरणको क्षेत्रमा नीति निर्माण गर्ने ।

७.१.७ कार्यनीति

- खाली ठाउँमा वृक्षा रोपन, नदी खोलामा हुने मानवीय अतिक्रमण तथा नदी किनारमा संरक्षण गर्ने गरि कार्ययोजना तयार गरिने छ ।
- कृषि फर्म, फलफूल खेती गरिने क्षेत्रमा अति विषादीको प्रयोग नियन्त्रणका लागि ठोस कार्यनीति बनाईने छ ।
- वातावरणमैत्री तरिकाले विकास योजना निर्माण गर्नका लागि जैविक उर्जा, प्राङगारिक मल उत्पादन, फोहरमैला व्यवस्थापनमा कार्ययोजना तयार गरिने छ ।
- नदी खोला किनारमा अतिक्रमणलाई नियन्त्रण गरि सो खालीठाउँमा वृक्षा रोपन तथा तारवार गरिने छ ।
- वातावरण संरक्षण सम्बन्धि अध्ययन अनुसन्धान गरि निश्कर्षको आधारमा ठोस योजना निर्माण गरिने छ
-

७.१.८ प्रमुख कार्यक्रम

- वृक्षा रोपन गर्ने
- विषादी नियन्त्रण सम्बन्धि नीति तयार गरि लागू गर्ने
- अतिक्रमित क्षेत्र व्यवस्थापन गरि वातावरण संरक्षण गर्ने
- नदी जलाधार संरक्षण तथा प्रवर्द्धनको योजना निर्माण गर्ने
- वातावरण संरक्षण सम्बन्धि अध्ययन अनुसनधान गरि ठोस कार्यको पहिचान गर्ने

७.१.९ अपेक्षित उपलब्धी

स्थानीय सरोकारवाला निकायको सहयोगमा समुदायलाई नै सक्रिय बनाई वन तथा वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गरि स्वस्थ र स्वच्छ वातावरणमा जीवनयापन गर्ने अधिकारको सुनिश्चितता हुने छ ।

७.१.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को एकिकृत विकासमा वन तथा वातावरण क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	५%	२०%	गा.पा.	गा.पा.	सवैको सहयोग रहेमा
२	**असर**						
२.१	वन तथा वातावरण संरक्षणमा सवै प्रकारका वन व्यवस्थापन हुने छन	संख्या	५	४०	गा.पा.	गा.पा.	वनहरुले सकारात्मक भूमिका निभाएमा ।
३	**प्रतिफल**						
३.१	वन सुरक्षित वन्दै हरियाली वातावरणको निर्माण हुने ।	प्रतिशत	३०%	६०%	गा.पा.	गा.पा.	समुदायको सहयोग भएमा
३.२	वन्यजन्तु तथा जलचर प्राणी संरक्षणमा परिणाम आउने	प्रतिशत	५%	१५%	गा.पा.	गा.पा.	समुदायको सहयोग भएमा
३.३	सामुदायिक वन पैदावारमा विपन्न वर्गको पहुँच	प्रतिशत	५%	४५%	गा.पा.	गा.पा.	समुदायको सहयोग भएमा
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

७.२ विपद व्यवस्थापन

७.२.१ विद्यमान अवस्था

नेपाल प्राकृतिक विपद्का हिसावले उच्च जोखिममा रहेको मानिन्छ । मुख्यतः भूकम्प, अतिवृष्टि, बाढी, पहिरो, हावाहुरी, चट्याङ्, आगलागी, खडेरी, महामारी, शीतलहर र हिमताल विष्फोटन हुनसक्ने कारण विपद्को जोखिम उच्च रहेको छ । यसैगरी हैजा, बर्डफ्लु, स्वाइन फ्लु जस्ता रोगहरू पनि विपद्को कारकका रूपमा देखिएका छन् । अर्को तर्फ विभिन्न प्रकारका विपदहरुका विरुद्धमा समुदायलाई कसरी व्यवस्थित तरिकाले सुरक्षित गर्ने भन्ने विषयमा स्थानीय तहले बनाएको योजना आकस्मिक समस्या परेको समयमा काम नलाग्न सक्छ । तथापी आपत्कालीन अवस्थामा केन्द्रीय, क्षेत्रीय, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिहरू सक्रिय हुने गरेको अवस्था छ । विपद्को समयमा मानवीय सहायताका कार्य गर्ने विभिन्न सङ्ग संस्थाहरूको सहयोग लिने गरिएको छ ।

७.२.२ अवसर र चुनौती

हाम्रो देशमा हुने विपद्का सबै कारणहरूको असर तथा प्रभावको वैज्ञानिक अनुसन्धान गरी क्षेत्रगत विकास योजना तर्जुमा गर्ने, भौतिक विकासको स्वरूपलाई भविष्यको आर्थिक विकासको बाधक बन्न नदिन स्थानीय तहका सेवाकेन्द्र तथा बस्तीहरूको आर्थिक-सामाजिक तथा भौतिक सम्पर्कलाई आर्थिक उत्पादनसँग जोड्ने, सुरक्षित बस्ती विकासको अवधारणाभित्र सहर तथा बस्ती विकासको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने र सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधारसहितको विपद् उत्थानशील एकीकृत बस्ती विकास गर्ने कार्य नै प्रमुख चुनौती रूपमा रहेका छन् भने आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणका लागि जनजीविकामा सुधार भएको विपद् प्रतिरोधी गुणस्तरीय पूर्वाधार सहित विपद् उत्थानशिल सहर तथा बस्ती विकास गर्ने, सबै प्रकारका विपद्को सामना गर्न आधुनिक प्रविधियुक्त संरचना र दक्ष जनशक्तिको विकास गने तथा विकास साझेदारहरूबाट प्राप्त सहयोगलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी आत्मनिर्भर बन्नेजस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

७.२.३ दीर्घकालिन सोच

समुदायमा हुने विभिन्न प्रकारका विपद् व्यवस्थापन मार्फत आम नागरिकलाई सुरक्षित महसुस हुने वातावरणको निर्माण ।

७.२.४ लक्ष्य

विपद् बाट हुने मानवीय, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यावरणीय क्षतिमा कमी ल्याउन समुदायलाई सचेतीकरण गर्दै जाने ।

७.२.५ उद्देश्यहरु

- विपद् जोखिमको न्यूनीकरण गर्दै समुदायलाई सुरक्षित गर्न विपद् नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन समिति व्यवस्थापन तथा विकास गर्नु ।

- विपद् व्यवस्थापनका लागि तत्पर रहन अत्यन्त क्षमतावान मानवीय जनशक्ति र आधुनिक औजारको व्यवस्थापन गर्नु ।

७.२.६ रणनीति

- स्थानीय तहका विकास प्रक्रियामा विपद् व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- प्रकोप आंकलन, तथ्याङ्क व्यवस्थापन र पूर्व तयारीको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।

७.२.७ कार्यनीति

- विपद् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्ग—संस्था तथा दातृ निकायसँगको समन्वय र सहकार्यका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रक्रियामा समाहित गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइनेछ ।
- बस्ती/समुदाय स्तरसम्म विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता विकास व्यवस्थापन गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणको क्षेत्रमा जनसचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- विपद् व्यवस्थापनलाई दिगो बनाउन विभिन्न प्रकारका प्रकोपका विषयमा अध्ययन तथा अनुसन्धान गरिनेछ

७.२.८ प्रमुख कार्यक्रम

- जनचेतना अभिवृद्धि र आपत्कालीन खोज तथा उद्धारको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको विकास र औजार उपकरणको व्यवस्था ।
- विपद्को पूर्वानुमान, अनुगमन र तत्कालीन उद्धारसम्बन्धी कार्यलाई चुस्त र संस्थागत बनाउन विपद् व्यवस्थापनको लागि आवश्यक सबै सरकारी निकाय, निजी तथा सामुदायिक क्षेत्र र नागरिक समाजसमेत सम्मिलित केन्द्रीय समन्वय तथा उद्धार निकायको व्यवस्था ।
- विपद् व्यवस्थापन, आपत्कालीन उद्धार तथा खोज र मौसम पूर्वानुमान, जलसतह मापन प्रणाली सहितको सूचना प्रवाहसम्बन्धी केन्द्रको स्थापना
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी जनचेतना, सार्वजनिक जानकारी र सुरक्षित आवास व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम

७.२.९ अपेक्षित उपलब्धी

सवै खाले प्रकोप तथा विपद्हरुको व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक अभियन्ताहरुलाई आवश्यक क्षमता अभिवृद्धि तालिम, उपकरण र उद्दार कौशलमा निपुण बनाई राखिने छ र आवश्यकता अनुसार परिचालन गर्दा विपद्बाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्यूनीकरण गरिने छ ।

७.२.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा. विकासमा विपद् व्यवस्थापनको योगदान	प्रतिशत	०%	१०%	गा.पा.	गा.पा.	सवैको सहयोग रहेमा
२	**असर**						
२.१	विपद्का असरहरु न्यूनीकरण भई समुदाय सशक्त वन्ने	संख्या	५	१५	गा.पा.	गा.पा.	समुदायले सहयोग गरेमा ।
३	**प्रतिफल**						
३.१	विपद्का सम्भावित दूर्घटनाको पूर्व सचेतता हुने	संख्या	६	३०	गा.पा.	गा.पा.	समुदायले सहयोग गरेमा ।
३.२	जलवायु परिवर्तनका असरबाट बच्ने योजनाहरु तयार हुने	संख्या	१०	९०	गा.पा.	गा.पा.	समुदायले सहयोग गरेमा ।
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

परिच्छेद् ८ संस्थागत विकास तथा सुशासन

८.१ संस्थागत सुशासन तथा क्षमता विकास

८.१.१ विद्यमान अवस्था

नेपालको संविधानमा राज्यका नीति अन्तर्गत सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्तहुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने कुरा उल्लेख छ । राष्ट्रियस्तरबाट सार्वजनिक प्रशासनमा सुशासन कायम गर्ने सम्बन्धमा विभिन्न प्रयास भइरहेका छन् । यस गाउँपालिकाको सन्दर्भमा कार्यालयहरूमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गरिदै गएको छ । गाउँपालिकाको आफ्नै भवन रहेको छ जहाँबाट प्रशासनिक सेवा प्रवाहका कार्यहरु भइ रहेका छन । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले गरेका क्रियाकलापहरुको वारेमा सार्वजनिक सुनुवाई मार्फत सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने कार्य भईरहेको छ । यस आवधिक योजनाको अवधि भित्र प्रशासकीय सुशासन तथा संस्थागत विकासका लागि कर्मचारीलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गर्ने, सर्वसाधारण जनतालाई सेवाका विषयमा जानकारी गराउन सचेतनामुलक कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्ने जस्ता क्रियाकलापहरु प्राथमिकतामा परेका छन् ।

८.१.२ अवसर र चुनौती

संविधानले व्यवस्था गरेका प्रशासनिक पुनर्संरचनाका कार्यहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्दै जनताका घरदैलोमा सार्वजनिक सेवाप्रवाहको सुनिश्चितता प्रदान गर्नु, अन्तर निकाय समन्वय गर्नु र आवश्यक साधन स्रोतको व्यवस्था गर्नु, जनसहभागिता, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता बढाउनु, समग्र सार्वजनिक प्रशासनको नैतिकताको अभिवृद्धि गरी उत्प्रेरणा बढाउनु, सरकारी सेवाको प्रवाहलाई सहज र प्रभावकारी बनाउनु, सार्वजनिक सेवामा रहेका राष्ट्रसेवकहरूमा राष्ट्रप्रति समर्पण र जनताप्रतिको सेवाभावको भावना जगाउनु जस्ता चुनौती रहेका छन् ।

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको व्यवस्था गर्ने भन्ने संविधानको व्यवस्था, सार्वजनिक सेवामा सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने विभिन्न ऐन/नियमहरूको व्यवस्था तथा सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोग अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

८.१.३ दीर्घकालिन सोच

जनमुखी, स्वच्छ, जवाफदेही र उत्तरदायी शासन व्यवस्था ।

८.१.४ लक्ष्य

सम्पूर्ण सार्वजनिक प्रशासनलाई जनताप्रति उत्तरदायी र सेवामूलक तथा विकासमैत्री बनाउदै सहज सेवा प्रवाहको व्यवस्थापन गर्ने ।

८.१.५ उद्देश्यहरु

- सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, परिणाममुखी, जवाफदेही र पारदर्शी बनाई सार्वजनिक सेवाप्रवाह र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- आम सर्वसाधारणलाई सार्वजनिक सेवाका विषयमा स्पष्ट जानकारी दिनका लागि सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरि समुदायलाई सशक्त गराउनु।
- जनप्रतिनिधि एवम् कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि र संस्थागत भौतिक संरचना, प्रविधिको विकास मार्फत जनमुखि सेवा प्रवाह गर्नु ।

८.१.६ रणनीति

- सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय र सर्वसाधारणको पहुँचयोग्य बनाउन सङ्घीय प्रणाली अनुरूप प्रशासन संयन्त्रको व्यवस्थापन गर्ने ।
- सार्वजनिक निकायका काम कारबाही सम्बन्धी सूचनामा नागरिकको पहुँच बढाउने ।
- सहज तरिकाले सेवा लिने तरिका र व्यवहारका विषयमा सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने ।

८.१.७ कार्यनीति

- संविधानले व्यवस्था गरे अनुरुप स्थानीय तहले दिने सेवालाई प्रभावकारी वनाउन विभिन्न संस्थागत संरचनाको निर्माण गरिने छ ।
- सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई गुणस्तरीय, समावेशी एवम् सहज बनाउन विद्युतीय शासन प्रणालीको अवलम्बन गरी प्रशासनिक कार्यविधिलाई सरलीकरण र सङ्क्षेपीकरण गरिनेछ
- जनताका अत्यावश्यक स्थानीय सेवाहरू स्थानीय तहबाट व्यवस्थित रूपमा प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ
- जनगुनासोलाई प्रत्यक्ष रूपमा अनुभूत गर्ने गरी व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- कर्मचारी वर्गमा उचित कामको उचित मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको विकास गरिने छ ।

८.१.८ प्रमुख कार्यक्रम

- प्रदेश सरकार र केन्द्र सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरि कर्मचारी व्यवस्थापनलाई चुस्तदुरुस्त बनाउने
- सर्वसाधारणले अनुभुति गर्ने गरि सेवा प्रवाहका लागि विभिन्न किसिमका भौतिक संरचनाको विकास गर्ने किसिमका योजनाहरु कार्यान्वयन गर्ने ।

- सेवा प्रवाहका विषयमा सर्वसाधारणलाई जानकारी दिनका लागि नागरिक बडापत्र, डिजिटल प्रविधि, विषयगत ब्रोसरहरु तयार गरि वितरण गर्ने
- कर्मचारीहरुलाई उचित कामको कदर गर्न र उनिहरुको मनोवल बढाउन, तालिम, विमा, सुरक्षा व्यवस्थामा व्यवहारिक तरिकाले कार्ययोजना निर्माण गर्ने ।
- सेवा निवृत्तहरूको ज्ञान, सीप, दक्षता र अनुभवको उपयोग गर्न सेवानिवृत्त कर्मचारी परिषद्को व्यवस्था ।

८.१.९ अपेक्षित उपलब्धी

कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा आवश्यक सुधार गरि प्रशासनिक सेवा प्रवाहलाई चुस्तदुरुस्त बनाई जनअपेक्षा अनुसार कार्य सम्पादन भएको हुने छ ।

८.१.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को समग्र विकासमा प्रशासन सुधारको योगदान	प्रतिशत	५%	१०%	गा.पा.	गा.पा.	कर्मचारी वर्गको क्षमता अभिवृद्धि हुने
२	**असर**						
२.१	सेवा प्रवाहका लागि सहज व्यवस्थापन भएको हुने छ ।	प्रतिशत	५%	८५%	गा.पा.	गा.पा.	कर्मचारी वर्गको क्षमता अभिवृद्धि हुने
३	**प्रतिफल**						
३.१	गा.पा.मा संरचनामा विकास भएको हुने छ	संख्या	५	६०	गा.पा.	गा.पा.	आवधिक योजनाको सहि कार्यान्वयन हुने
३.२	गापामा भएको जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने	प्रतिशत	३०	१००	गा.पा.	गा.पा.	आवधिक योजनाको सहि कार्यान्वयन हुने
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

८.२ सामुदायिक साझेदारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरु

८.२.१ विद्यमान अवस्था

नेपाल सरकार एक्लैले समुदाय विकासको क्षेत्रमा जतिसुकै योगदान दिएता पनि समुदायको प्रत्यक्ष सहयोग विना पूर्ण विकासको सम्भावना छैन । यस परिस्थितीमा नागरिक समाज, विभिन्न गैरसरकारी संघसंस्था, सहकारी, महिला समूह, युवा क्लव, बाल क्लव, लगायत विभिन्न किसिमका सामुदायिक संरचनाहरुले सामाजिक परिचालनको काम गरेर समुदाय र सरकार दुवैलाई सघाउने काम गर्दछन् । नेपालको संविधानले पनि सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरुको लगानी र भूमिकालाई जवाफदेहि र पारदर्शी बनाउँदै त्यस्ता संस्थाहरुको स्थापना, स्वीकृति, सञ्चालन, नियम र व्यवस्थापनका लागि एकद्वार प्रणाली अपनाउने र राष्ट्रिय आवश्यकता र प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा संलग्न गराउने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

८.२.२ अवसर र चुनौती

विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायद्वारा सञ्चालन गरिने सवै प्रकारका कार्यक्रमलाई एकद्वार प्रणालीको माध्यमबाट समुदायमा विकास गर्नु, मासिक रुपमा सामाजिक सेवा भावले सरकारका विभिन्न निकायमा संघसंस्था दर्ता हुँदै जानु र कुन सक्रिय कार्य गरिरहेका छन् कस्ले निष्क्रिय बसिरहेका छन् भन्ने कुराको टुङ्गो लाग्न नसक्नु, सामाजिक सेवा भावले खोलिएका भएता पनि संघसंस्थाको कार्य र वजेट परिचालनलाई त्यति पारदर्शी बनाउन नसकिनु, सामाजिक विकासको क्षेत्रमा कुन संस्थाले असल काम र कुन संस्थाले ठगी खाने बाटो गरिरहेको छ भन्ने कुराको टुङ्गो लगाउन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन भने स्थानीय तहमा जनप्रतिनिधि आइसके पश्चात समुदायमा केन्द्रित सवै प्रकारका संघसंस्थाले नेपाल सरकारको एकद्वार प्रणालीलाई स्वीकार गरि कार्य गर्न मञ्जुर हुनु, नेपाल सरकारले नै केन्द्र तह देखि स्थानीय तह सम्म सवै किसिमका सामुदायिक तथा गैरसरकारी संघसंस्थासँग सहकार्य गरि जाने नीति तय गर्नु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु रहेका छन् ।

८.२.३ दीर्घकालिन सोच

सवै किसिमका गैर सरकारी संघसंस्था र नेपाल सरकारको संयुक्त पहलमा दीगो विकासमा सहकार्य ।

८.२.४ लक्ष्य

राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थालाई जवाफदेहि र जिम्मेवार बनाउँदै समुदाय विकासमा हातेमालो गर्ने ।

८.२.५ उद्देश्यहरु

- सामुदायिक विकासका कामहरुमा सवै प्रकारका गैर सरकारी संघसंस्थालाई एकद्वार प्रणालीबाट परिचालित गर्नु

- समुदाय विकासको क्षेत्रमा सम्बन्धित संघसंस्थाको कार्यक्षेत्र हेरि सहकार्यका लागि हातेमालो गर्नु ।

८.२.६ रणनीति

- राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थालाई जवाफदेहि र जिम्मेवार बनाउने
- राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थाहरुको पारदर्शीता, जवाफदेहिता र सुशासनको क्षेत्रमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।
- समुदायमा कार्यरत सवै प्रकारका संघसंस्थाहरुलाई सक्रियरुपमा कार्य गर्न सक्ने वातावरणको निर्माण गर्ने

८.२.७ कार्यनीति

- सहकार्यमा विकासमुलक योजनाहरु सञ्चालन गर्न समन्वयात्मक छलफललाई तिव्रता दिइने छ ।
- उनिहरुका क्रियाकलापहरुको नियमित समिक्षा गरि योगदानमा आधारित कार्यक्रमहरुलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
- विभिन्न क्षेत्रगत योजनाहरुमा उनिहरुका लगानी के कति हुन सक्छ भन्ने विषयमा निर्धारण गरि गाउँपालिकाले पनि लगानीको आधारहरु तय गरि कार्ययोजना निर्माण गरिने छ ।
-

८.२.८ प्रमुख कार्यक्रम

- गाउँपालिकाले सवै प्रकारका सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थालाई एकद्वार प्रणालीबाट गाउँपालिकामा भित्रिने नीति तयार गर्ने ।
- गाउँपालिकामा आउन चाहने विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थालाई यस गाउँपालिकाको लागि छुट्टयाइएको रकम माग गरि आफ्नो वजेटमा समायोजन गर्ने
- गाउँपालिकाका विभिन्न चुनौतीहरुलाई समाधान गर्नका लागि कार्ययोजना बनाई योजना बैंक तयार गर्ने र सो योजना बैंक कुनै पनि राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थाहरुलाई उपलब्ध गराउने

८.२.९ अपेक्षित उपलब्धी

राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघसंस्थासँगको सहकार्यमा सामाजिक विकृति र विसंगती, कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका चुनातीमा कार्य गर्दा सामुदायिक दिगो विकासको क्षेत्रमा प्रयाप्त योगदान पुगेको हुने छ ।

८.२.१० नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	एकाई	आधार वर्ष २०७७/०७८ को अनुमान	आ.व. २०८२/०८३ को लक्ष्य	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१	**प्रभाव**						
	गा.पा.को एकिकृत विकासमा गैह्र सरकारी निकायको योगदान	प्रतिशत	५%	१५%	गा.पा.	गा.पा.	वैदेशिक दातृ निकायको सहयोग रहेमा
२	**असर**						
२.१	गा.पा. र गैह्र सरकारी निकाय मिलेर विकास प्रतिफल प्राप्त गर्ने	संख्या	५	२२	गा.पा.	गा.पा.	समुदाय र सहयोगी निकायको सहयोगी निकायको सहयोग रहेमा
३	**प्रतिफल**						
३.१	सहकार्यमा गर्न सकिने कार्यक्रमको पहिचान गरि नियमित कार्यक्रम सञ्चालन हुने	संख्या	३	३३	गा.पा.	गा.पा.	समुदाय र सहयोगी निकायको सहयोगी निकायको सहयोग रहेमा
३.२	पालिकाले तयार गरेका योजनाहरु संघसंस्थाको सहयोगमा सञ्चालन	संख्या	५	२५	गा.पा.	गा.पा.	समुदाय र सहयोगी निकायको सहयोगी निकायको सहयोग रहेमा
४	**कार्यक्रम तथा योजना**						
	कार्यक्रमको सूची विस्तृत वजेटमा राखिएको छ ।						

परिच्छेद् ९ वित्तिय विश्लेषण

९.१ पालिकाको विगत ३ वर्षको वजेट विश्लेषण

तालिका २ विगत ३ वर्षको वजेट विश्लेषण

शिर्षक	आ.व.२०७५/०७६	आ.व.२०७६/०७७	आ.व.२०७७/०७८
राजश्व	४२५६०००	६३१९००००	६९६३००००
संघिय सरकारबाट प्राप्त	२५८०४४०००	४१४६६७०००	३१६१०००००
प्रदेश सरकारबाट प्राप्त	०	३२३४३०००	४०९५१०००
आन्तर स्थानिय तहबाट प्राप्त	०	०	०
अन्य संस्थाबाट ऋण प्राप्ति	०	०	५००००००
आन्य आय	५९३०२६०	०	७५९५६२००
जनसहभिता	२१८८६२६०	८२०००००	५०३६८००
जम्मा	**२९०११६५२०**	**५१८४००००० ०**	**५१२६७४०००**
चालु	१२५२९६०००	१५७७०६८००	३०७२०३०००
पूजीगत	१६४८२०५२०	१०१९५९९९२	२०५४७१०००
जम्मा	**२९०११६५२०**	**२५९६६६७९२**	**५१२६७४०००**

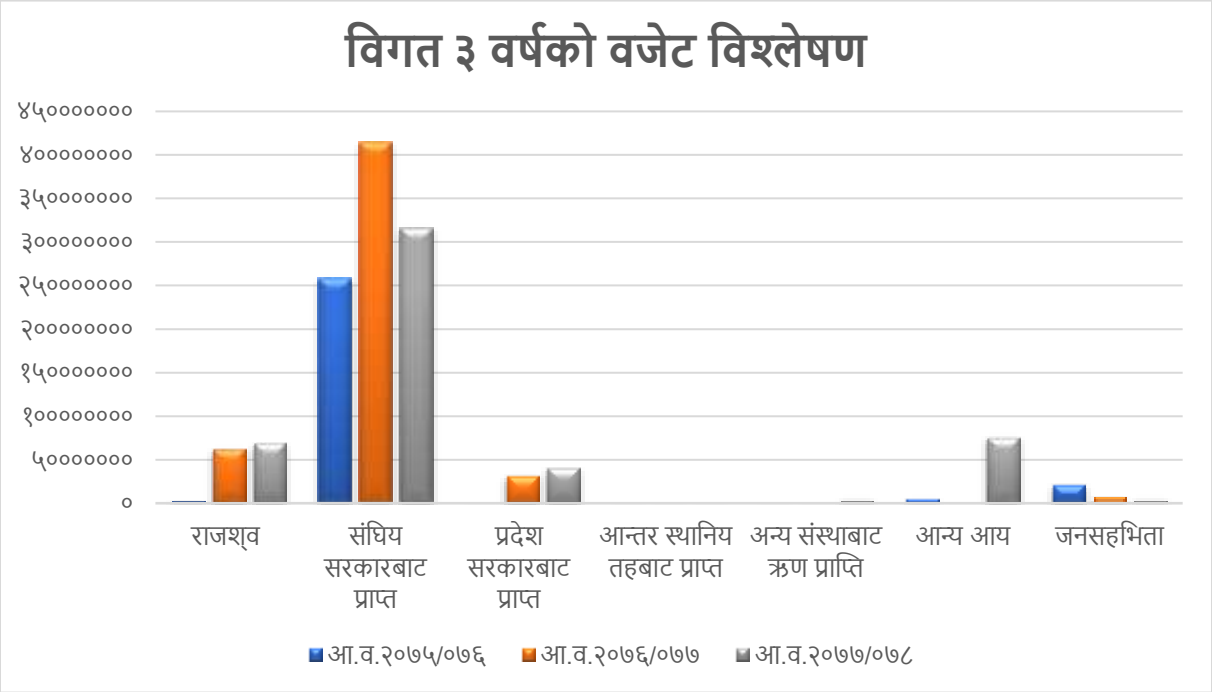

९.२ विषयगत क्षेत्रको बजेट अनुमान

तालिका ३ विषयगत विकासका क्षेत्रमा वार्षिक वजेट अनुमान

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	वजेट विवरण रु हजारमा						वजेट प्रतिशत
		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट	
	समग्र क्षेत्रको जम्मा वजेट	**३८६४९८**	**३९०७३८**	**४७६४६८**	**४४७०८८**	**३८०९९८**	**२०८१७९०**	
१	आर्थिक विकास	५८९७५	६२०६५	५८९४५	६००६५	५९१७५	२९९२२५	१४.३७
२	सामाजिक विकास	८५३६८	८६५१८	१७७३६८	८५३६८	८५६६८	५२०२९०	२४.९९
३	भौतिक पूर्वाधार विकास	१८४७४५	१८४७४५	१८८२४५	२०१७४५	१८४७४५	९४४२२५	४५.३६
४	वन वातावरण संरक्षण एवम् विपद् व्यवस्थापन	५२४००	५२४००	४६९००	९४९००	४६४००	२९३०००	१४.०७
५	संस्थागत विकास सुशासन	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	२५०५०	१.२०

स्रोत : विषयगत समितिहरुमा गरिएको छलफल अनुसार

९.३ विषयत क्षत्रका उपक्षेत्रको बजेट अनुमान

तालिका ४ विषयगत क्षेत्रका उपक्षेत्र अनुसार वजेट अनुमान

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	वजेट विवरण रु हजारमा					
		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
	समग्र क्षेत्रको जम्मा वजेट	३८६४९८	३९०७३८	४७६४६८	४४७०८८	३८०९९८	२०८१७९०
	आर्थिक विकास	५८९७५	६२०६५	५८९४५	६००६५	५९१७५	२९९२२५
१	कृषि विकास	३४४०६	३५९०६	३४४०६	३४४०६	३४४०६	१७३५३०
२	पशुपन्छी विकास	१४८३०	१५०२०	१४६३०	१५०२०	१४६३०	७४१३०
३	सिंचाई	२५५०	२५५०	२५५०	२५५०	२५५०	१२७५०
४	घरेलु तथा साना उद्योग	१०४९	१५४९	११४९	१०४९	१५४९	६३४५
५	पर्यटन विकास	१८७०	१८७०	२०४०	१८७०	१८७०	९५२०
६	बैंकिङ्ग सेवा विस्तार तथा शहरी विकास	४२७०	५१७०	४१७०	५१७०	४१७०	२२९५०
	सामाजिक विकास	८५३६८	८६५१८	१७७३६८	८५३६८	८५६६८	५२०२९०
१	शिक्षा	२०८४०	२१३४०	२१८४०	२०८४०	२०८४०	१०५७००
२	स्वास्थ्य तथा पोषण	२०८८८	२१०८८	१०८८८८	२०८८८	२०८८८	१९२६४०
३	खानेपानी तथा सरसफाइ	१५६४०	१५६४०	१५६४०	१५६४०	१५६४०	७८२००
४	युवा तथा खेलकुद विकास	६२६०	६७१०	६७६०	६२६०	६५६०	३२५५०
५	महिला विकास	५७५०	५७५०	६७५०	५७५०	५७५०	२९७५०
६	बाल विकास कार्यक्रम	२९५०	२९५०	३९५०	२९५०	२९५०	१५७५०
७	जेष्ठ नागरिक सहायता कार्यक्रम	३५९०	३५९०	३५९०	३५९०	३५९०	१७९५०
८	अपाङ्गता भएका व्यक्ति सहयोग कार्यक्रम	३५५०	३५५०	३५५०	३५५०	३५५०	१७७५०
९	दलित आदिवासी जनजाती तथा उत्पिडित वर्ग सहयोग	१९००	१९००	१९००	१९००	१९००	९५००
१०	साँस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा संरक्षण कार्यक्रम	४०००	४०००	४५००	४०००	४०००	२०५००
	भौतिक पूर्वाधार विकास	१८४७४५	१८४७४५	१८८२४५	२०१७४५	१८४७४५	९४४२२५
१	विद्युत/जल विद्युत तथा उर्जा विकास	१७७४०	१७७४०	१९७४०	२५७४०	१७७४०	९८७००
२	सडक तथा यातायात विकास कार्यक्रम	१५९७६०	१५९७६०	१५९७६०	१५९७६०	१५९७६०	७९८८००
३	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	७४५	७४५	७४५	५७४५	७४५	८७२५
४	भवन तथा वस्ती विकास कार्यक्रम	६५००	६५००	८०००	१०५००	६५००	३८०००
	वन वातावरण संरक्षण एवम् विपद् व्यवस्थापन	**५२४००**	**५२४००**	**४६९००**	**९४९००**	**४६४००**	**२९३०००**
१	वन विकास तथा वातावरण संरक्षण	११४००	११४००	९९००	९९००	९९००	५२५००
२	विपद् व्यवस्थापन	४१०००	४१०००	३७०००	८५०००	३६५००	२४०५००
	संस्थागत विकास सुशासन	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	२५०५०
१	संस्थागत सुशासन तथा क्षमता विकास	८३०	८३०	८३०	८३०	८३०	४१५०
२	सामुदायिक साझेदारी तथा गैह्र सरकारी संस्था विकास	४१८०	४१८०	४१८०	४१८०	४१८०	२०९००

९.४ आवधिक योजनाको बार्षिक लक्ष्य र बजेट अनुमान

तालिका ५ आवधिक योजनाको बार्षिक लक्ष्य र बजेट अनुमान

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
	आर्थिक विकास								५८९७५	६२०६५	५८९४५	६००६५	५९१७५	२९९२२५
१	**कृषि विकास**								**३४४०६**	**३५९०६**	**३४४०६**	**३४४०६**	**३४४०६**	**१७३५३०**
१.१	कृषि उद्यमीलाई अनुदान उपलब्ध गराउने	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
१.२	नीजि सार्वजनिक साझेदारितामा कृषि उपकरण खरिद	स्थान	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.३	नीजि सार्वजनिक साझेदारितामा टनेलमा खेती	संख्या	३०	६	६	६	६	६	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१.४	तरकारी तथा फलफूलका विरुवा वितरण कार्यक्रम	परिवार	२००	४०	४०	४०	४०	४०	१२	१२	१२	१२	१२	६०
१.६	च्याउ खेतीमा उद्यमीलाई अनुदान सहयोग कार्यक्रम	ईभेन्ट	५	१	१	१	१	१	६०	६०	६०	६०	६०	३००
१.७	उन्नत जातको वीउँ वितरण कार्यक्रम	परिवार	१०	२	२	२	२	२	४	४	४	४	४	२०
१.८	एक वडा एक कृषि कार्यक्रम सञ्चालन पूर्वाधार विकास	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.९	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्रहरु निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.१०	प्राङ्गारिक तरकारी खेती व्यवसाय सञ्चालन	संख्या	४५	९	९	९	९	९	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	६७५०
१.११	ग्रीन हाउसमा बेमौषमी तरकारी तथा फलफूल खेती	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१.१२	माटो परिक्षण र पकेट क्षेत्र घोषणा कार्यक्रम	क्षेत्र	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
१.१३	कृषि विकासका लागि अनुसन्धान तथा प्रकाशन	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.१४	उत्पादित वस्तुको मूल्यश्रृंखला विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.१५	शित भण्डार निर्माणका लागि सहयोग उपलब्ध	संख्या	२	०	१	०	०	०	०	१५००	०	०	०	१५००
१.१६	कोभिडबाट प्रभावित घरपरिवारलाई कृषि अनुदान	संख्या	६२५	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	२५०००	२५०००	२५०००	२५०००	२५०००	१२५०००
१.१७	खाद्य असुरक्षित घरधुरीको तथ्याङ्क व्यवस्थापन	पटक	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.१८	खाद्य सुरक्षाका लागि समुदाय अभिमुखिकरण कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.१९	कृषि उपज वस्तुको सङ्कलन प्रशोधन र वजारीकरण सहयोग	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.२०	पांगारिक मल बिकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.२१	कृषि प्रदर्शनी मेलाको आयोजना	संख्या	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१.२२	कृषि समुह गठन तथा परिचालन	संख्या	४५	९	९	९	९	९	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००
१.२३	मागमा आधारित कृषि तालिम	संख्या	४५	९	९	९	९	९	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०
१.२४	अध्ययन अवलोकन भ्रमण कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.२५	एक गाउ एक पकेट कार्यक्रम	संख्या	४५	९	९	९	९	९	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००
१.२६	कृषि बिमा कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१.२७	तरकारी तथा खाद्यान्न वाली संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.२८	रैथाने बिउबिजनको उत्पादन र संरक्षण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.२९	पर्यायवरणीय संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
२	**पशुपन्छी विकास**								**१४८३०**	**१५०२०**	**१४६३०**	**१५०२०**	**१४६३०**	**७४१३०**
२.१	पशुपन्छीका लागि औषधी खरिद	एकमुष्ट	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२.२	चरण क्षेत्र संरक्षण तथा भुँई घाँसको बीउ वितरण कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२.३	भकारो सुधार कार्यक्रम	घरपरिवार	५००	१००	१००	१००	१००	१००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
२.४	पशुपन्छी पालन कार्यक्रममा अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।	घरपरिवार	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००
२.५	पशुपन्छीमा आधारित संकलन केन्द्रहरु सञ्चालन गर्ने	संख्या	१	१	०	०	०	०	२००	०	०	०	०	२००
२.६	पशु विमा कार्यक्रमको सञ्चालन ।	संख्या	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
२.७	वडास्तरिय पशुपन्छी परिक्षण शिविर सञ्चालन	उद्यमी	४५	९	९	९	९	९	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	६७५०
२.८	कृषकलाई अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था	ईभेन्ट	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२.९	सवै प्रकारका वनमा घाँस विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२०	२०	२०	२०	२०	१००
२.१०	पशुरोगमा आकस्मिक सहयोगका लागि एग्रोभेट सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
२.११	पशुरोगमा उपचारका लागि युवालाई प्राविधिक तालिम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१०	१०	१०	१०	१०	५०
२.१२	स्वस्थ मासु तथा डेरी पसल सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५
२.१३	मागमा आधारित पशु उपचार सेवा	संख्या	४५	९	९	९	९	९	४५	४५	४५	४५	४५	२२५
२.१४	मिनरल ब्लक खरिद कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१०	१०	१०	१०	१०	५०
२.१५	अनुदानमा आधारित उपकरण खरिद	संख्या	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२.१६	व्यवसायिक कुखुरा पालन अनुदान कार्यक्रम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
२.१७	विपन्न समुदायलाई वँगुर सुँगुर पालनमा अनुदान	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
२.१८	बाखा पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
२.१९	साझेदारितामा मासुका लागि पाडा विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
२.२०	व्यवसायिक माछापालन अनुदान कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५	२५	२५	२५	२५	१२५
२.२१	कोभिडबाट प्रभावित घरपरिवारलाई पशुपालनमा अनुदान	संख्या	५००	१००	१००	१००	१००	१००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
२.२२	पशुपालक कृषकहरुमा नयाँ प्रविधि खरिद तथा वितरण	उद्यमी	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
२.२३	पशु प्रदर्शनी मेला	संख्या	५	१	१	१	१	१	१०	१०	१०	१०	१०	५०
२.२४	आधुनिक खोर निर्माण सहयोग	संख्या	४५	९	९	९	९	९	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
२.२५	बोयर स्रोत केन्द्र विकास	संख्या	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
२.२६	डिपिग ट्यांक निर्माण	संख्या	४५	९	९	९	९	९	४५	४५	४५	४५	४५	२२५
२.२७	बंगुर पकेट बिकास	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२.२८	भेडा पकेट बिकास	संख्या	५	१	१	१	१	१	१०	१०	१०	१०	१०	५०
२.२९	पशु नश्ल बिकास	संख्या	४५	९	९	९	९	९	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	६७५०
२.३०	स्थानिय पशुजात संरक्षण	संख्या	४५	९	९	९	९	९	२२५	२२५	२२५	२२५	२२५	११२५
२.३१	स्थानिय माछा संरक्षण	संख्या	४५	९	९	९	९	९	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
२.३२	ट्राउट माछा पालन तथा बिकास	संख्या	२	०	१	०	१		०	३००	०	३००	०	६००
२.३३	दुग्ध चिस्यान केन्द्र सञ्चालन	संख्या	२	०	१	०	१	०	०	५०	०	५०	०	१००
२.३४	पशु बधशाला स्थापना	संख्या	२	०	१	०	१	०	०	४०	०	४०	०	८०
२.३५	मत्स्य तथा पशुपन्छी विकास तालिम	संख्या	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
३	**सिंचाई**								**२५५०**	**२५५०**	**२५५०**	**२५५०**	**२५५०**	**१२७५०**
३.१	साना सिंचाई आयोजनाको मर्मत	संख्या	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
३.२	मझौला तथा ठूला सिंचाई आयोजना निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
३.३	प्लाष्टिक पोखरी निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
३.४	आकाशे पानी सङ्कलनका लागि पोखरी निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
३.५	सहकारी मार्फत सिंचाई आयोजना संरक्षण	सहकारी	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
३.६	स्पिंगर्कल सिंचाइ	संख्या	३०	६	६	६	६	६	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००
४	**घरेलु तथा साना उद्योग**								**१०४९**	**१५४९**	**११४९**	**१०४९**	**१५४९**	**६३४५**

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
४.१	युवा उद्यमशिलता विकास योजना निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या	३०	६	६	६	६	६	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	९००
४.२	युवा उद्यमीहरुका लागि सीप विकास तालिम	वस्ती	३०	६	६	६	६	६	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००
४.३	उद्यमीहरुका लागि व्यवसायिक योजना तयारीमा सहयोग	संख्या	४५	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	४५
४.४	जडिबुटी उद्योग स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
४.५	साना तथा मझौला उद्योग स्थापनामा अनुदान	संख्या	१०	२	२	२	२	२	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
४.६	कृषि पशुपन्छी उत्पादनको अन्तराष्ट्रिय वजारीकरण उद्योग	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	१००	०	०	१००
४.७	शित भण्डार निर्माणका लागि सहयोग उपलब्ध	संख्या	२	०	१	०	०	१	०	५००	०	०	५००	१०००
४.८	सफल उद्योगी पुरस्कृत कार्यक्रम	संख्या	४५	९	९	९	९	९	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
५	**पर्यटन विकास**								**१८७०**	**१८७०**	**२०४०**	**१८७०**	**१८७०**	**९५२०**
५.१	साविकका र नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यको पहिचान	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.२	पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	संख्या	१		०	१	०	०	०	०	१५०	०	०	१५०
५.३	कृषि पर्यटन विकासका लागि होमस्टे निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.४	जोखिममा रहेका पर्यटकीय क्षेत्रको जीर्णोद्वार कार्यक्रम	संख्या	२०	४	४	४	४	४	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.५	पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना र व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
५.६	पर्यटकिय स्थलहरुको भिडियो डकुमेन्टरी निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.७	पर्यटन विकासका लागि युवा सशक्तिकरण कार्यक्रम	संख्या	२०	४	४	४	४	४	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००
५.८	धार्मिक स्थलहरुको निर्माण तथा मर्मत	संख्या	३०	६	६	६	६	६	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
५.९	स्थानीय साँस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
५.१०	स्थानीय पर्यटन उद्यमीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५.११	पर्यटन गाइड तथा जनशक्ति उत्पादन र परिचालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५.१२	हरेक वडामा पिकनिक स्थल निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.१३	पर्यटकीय स्थलहरुको वेवसाईट मार्फत प्रचार	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	२०	०	०	२०
६	**बैंकिङ्ग सेवा विस्तार तथा शहरी विकास**								**४२७०**	**५१७०**	**४१७०**	**५१७०**	**४१७०**	**२२९५०**
६.१	पालिकास्तरिय सहकारीहरुको तथ्याङ्क व्यवस्थापन	संख्या	१	१	०	०	०	०	१००	०	०	०	०	१००
६.२	कृषि सहकारीलाई सामूहिक उत्पादनमा सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	७००	७००	७००	७००	७००	३५००
६.३	सहकारी मार्फत कृषि उत्पादनको वजारीकरण	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
६.४	सहकारी मार्फत सस्तो दरको पसल सञ्चालन	संख्या	२	०	१	०	१	०	०	१०००	०	१०००	०	२०००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
६.५	सहकारीहरुको संस्थागत विकासका लागि क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
६.६	सहकारी संस्थाहरुको नियमित अनुगमन निरिक्षण	संख्या	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५
६.७	सहकारी मार्फत उद्यमीहरुलाई न्यून व्याजमा ऋण लगानी	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
६.८	एक घर एक सहकारी सदस्य कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५
६.९	सहकारी मार्फत समुदायमा वित्तीय साक्षरता अभियान	संख्या	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५
६.१०	सहकारी मार्फत कृषकलाई मल वीउँ वितरण	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
६.११	सहकारी मार्फत डेरी उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००
६.१२	वचत तथा ऋण सहकारीलाई बैंक उन्मुख प्रोत्साहन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५
६.१३	बैंकका स्थानीय शाखाहरुसँग समन्वयात्मक कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
६.१४	स्थानीय बैंक शाखा मार्फत बैंकिङ्ग शिक्षा अभियान	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
६.१५	सहकारीका गतिविधिहरुको सार्वजनिक सुनुवाइ	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
	सामाजिक विकास								८५३६८	८६५१८	१७७३६८	८५३६८	८५६६८	५२०२९०

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१	**शिक्षा**								**२०८४०**	**२१३४०**	**२१८४०**	**२०८४०**	**२०८४०**	**१०५७००**
१.१	नयाँ तथा पुराना बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन	संख्या	३५	७	७	७	७	७	१४००	१४००	१४००	१४००	१४००	७०००
१.२	बाल विकास केन्द्रमा बालमैत्री शिक्षा व्यवस्था	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१५	१५	१५	१५	१५	७५
१.३	शैक्षिक संस्थामा भौतिक निर्माण भवन तर्फ	संख्या	१०	२	२	२	२	२	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००
१.४	पुस्तकालय प्रयोगशाला निर्माण तथा व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१.५	शौचालय निर्माण तथा मर्मत	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
१.६	खेलमैदान मर्मत तथा व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	६०	६०	६०	६०	६०	३००
१.७	शिक्षक तथा प्रशासनिक कर्मचारीका लागि तालिम	इभेन्ट	२५	५	५	५	५	५	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०	३७५०
१.८	विद्यालयमा विद्युत वा सोलारद्वारा विजुली व्यवस्था	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१.९	विद्यालयमा कम्प्यूटर शिक्षा लागू गर्ने	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.१०	विद्यालयमा सीपमुलक स्थानीय पाठ्यक्रम लागू गर्ने	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.११	नमूना विद्यालय घोषणा गर्दै जाने	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१.१२	शुद्ध खानेपानी तथा सरसफाईको व्यवस्थापन	संख्या	२५	५	५	५	५	५	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०	३७५०
१.१३	जेहेन्दार तथा विपन्न विद्यार्थीलाई छात्रवृत्तिमा वृद्धि	संख्या	२००	४०	४०	४०	४०	४०	६४०	६४०	६४०	६४०	६४०	३२००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१.१४	पालिकास्तरमा उच्च शिक्षालयको व्यवस्था	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	०	५००
१.१५	प्राविधिक शिक्षालयको व्यवस्थापन	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	५००
१.१६	विद्यालय विकास समितिको क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	३००	६०	६०	६०	६०	६०	७२००	७२००	७२००	७२००	७२००	३६०००
१.१७	विद्यालयमा ईकोक्लव गठन तथा व्यवस्थापन	संख्या	३०	६	६	६	६	६	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००
१.१८	एक विद्यालय एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था	संख्या	५	१	१	१	१	१	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०
१.१९	लागत साझेदारीमा शैक्षिक भ्रमण आयोजना	संख्या	५	१	१	१	१	१	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.२०	विद्यालय समायोजन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१.२१	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई बैकल्पिक शिक्षा	इभेन्ट	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.२२	आवश्यकताको आधारमा आवाशिय शिक्षा	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	५००
१.२३	विद्यालयमा विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धि अभिमुखकरण	संख्या	३०	६	६	६	६	६	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१.२४	विद्यालयहरुमा दिगो विकासका लक्ष्यको अभिमुखिकरण	संख्या	३०	६	६	६	६	६	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१.२५	पालिकास्तरिय अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.२६	जनप्रतिनिधि वि व्य स अभिभावक अन्तरक्रिया	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१६०	१६०	१६०	१६०	१६०	८००
१.२७	विद्यालयमा स्यानिटरी प्याडको व्यवस्था	संख्या	३५	७	७	७	७	७	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०
१.२८	विद्यालयमा इन्टरनेट ब्यबस्था	संख्या	२०	४	४	४	४	४	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१.२९	विद्यालयमा दिवा खाजा भान्से तालिम	संख्या	३५	७	७	७	७	७	१०५०	१०५०	१०५०	१०५०	१०५०	५२५०
१.३०	विद्यालयमा वाल निर्माण	संख्या	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.३१	विद्यालयमा ई हाजिरि	संख्या	२५	५	५	५	५	५	७५	७५	७५	७५	७५	३७५
१.३२	एक बिद्यालय एक करेशाबारी कार्यक्रम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**								**२०८८८**	**२१०८८**	**१ङ्क+०५**	**२०८८८**	**२०८८८**	**१९२६४०**
२.१	पालिकास्तरिय अस्पत्ताल निर्माण	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	८००००	०	०	८००००
२.३	स्वास्थ्य संस्थामा उपकरण तथा औषधि व्यवस्था	संख्या	६०	१२	१२	१२	१२	१२	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००
२.४	गर्भवती र सुत्केरी महिला सुरक्षा कार्यक्रम	संख्या	५५०	११०	११०	११०	११०	११०	५५००	५५००	५५००	५५००	५५००	२७५००
२.५	ग्रामिण स्वास्थ्य कार्यकर्ताको क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	२५	५	५	५	५	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
२.६	स्वास्थ्य सेवामा दक्ष जनशक्ति उत्पादन	संख्या	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
२.७	पालिकास्तरमा एम्वुलेन्स सञ्चालन	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	८०००	०	०	८०००
२.८	समुदायमा स्ट्रेचर र अन्य प्राथमिक उपकरण उपलब्ध	संख्या	२५	५	५	५	५	५	३६००	३६००	३६००	३६००	३६००	१८०००
२.९	अल्पकालिन र दिर्घ रोगको अध्ययन अनुसन्धान	संख्या	१०	२	२	२	२	२	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
२.१०	रोग अनुसार शिविर सञ्चालन	संख्या	२५	५	५	५	५	५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२.११	स्वास्थ्य विमाको प्रभावकारी कार्यान्वयन	इभेन्ट	२५	५	५	५	५	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
२.१२	स्थानीय जडिवुटि विज्ञको खोजी गरि सहयोग गर्ने	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	२००	०	०	०	२००
२.१३	महिला तथा बाल पोषण सुधार कार्यक्रम	संख्या	१५	३	३	३	३	३	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
२.१४	सम्भावित महामारीबाट बच्न सचेतना कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
२.१५	उच्च जोखिम समुदायमा स्वास्थ्य सेवा	संख्या	१०	२	२	२	२	२	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
२.१६	स्वास्थ्य स्वयमसेवी प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	४५	९	९	९	९	९	८२८	८२८	८२८	८२८	८२८	४१४०
२.१७	दीर्घरोगी उपचार सहयोग	संख्या	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
२.१८	गर्भपतन सम्वन्धी खुल्ला शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
२.१९	स्थानीय स्वास्थ्य कार्यकर्ता क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	२५	५	५	५	५	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
२.२०	एच आई भि पिडितका लागि सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२.२१	स्वास्थ्य संस्थामा ल्याब तथा प्रविधि ब्यबस्थापन	संख्या	१०	२	२	२	२	२	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
३	**खानेपानी तथा सरसफाइ**								**१५६४०**	**१५६४०**	**१५६४०**	**१५६४०**	**१५६४०**	**७८२००**
३.१	पुराना खानेपानीका आयोजनाहरु मर्मत	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
३.२	नयाँ खानेपानीका आयोजनाहरु निर्माण	संख्या	१०	२	२	२	२	२	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००
३.३	एक घर एक धाराको व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	८०००	८०००	८०००	८०००	८०००	४००००
३.४	खानेपानी तथा सरसफाई नीति तयार तथा लागू	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
३.५	खानेपानीका मूलको खोजी तथा संरक्षण अभियान	संख्या	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
३.६	जलाधार तथा स्रोत संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
३.७	खानेपानी तथा सरसफाई सम्वन्धी सीप तालिम	इभेन्ट	२५	५	५	५	५	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
३.८	खानेपानी उपभोक्ता समिति पदाधिकारीलाई तालिम	संख्या	३०	६	६	६	६	६	२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१२००
३.९	खानेपानी उपभोक्ता समितिमा जगेडा कोष विकास	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
३.१०	शुद्ध पिउनेपानीका लागि सचेतनामुलक कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
३.११	शौचालय मर्मत तथा प्रयोगमा सचेतना अभियान	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
३.१२	सार्वजनिक स्थलमा शौचालय निर्माण	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
३.१३	फोहर सङ्कलन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४	**युवा तथा खेलकुद विकास**								**६२६०**	**६७१०**	**६७६०**	**६२६०**	**६५६०**	**३२५५०**
४.१	युवाहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा डाटा व्यवस्थापन	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	१५०	०	०	०	१५०
४.२	युवा उद्यमीहरुको समूह निर्माण र सहयोग	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
४.३	युवा चाहनाको आधारमा सीपमुलक तालिम	संख्या	२०	४	४	४	४	४	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
४.४	लागत बाँडफाँडका आधारमा व्यवसाय सञ्चालन	उद्यमी	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
४.५	युवा उद्यमी अनुदान कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४.६	कोभिडबाट प्रभावित युवालाई अनुदान सहयोग	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
४.७	किशोरी आर्थिक सशक्तिकरण कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
४.८	साझेदारी लगानीमा युवा उद्यम सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
४.९	किशोरीहरुका लागि प्रजनन शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
४.१०	किशोरीहरुका लागि उच्च शिक्षा प्रोत्साह कार्यक्रम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४.११	हरेक छोरीको नाममा बैंक खाता	संख्या	५०	१०	१०	१०	१०	१०	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
४.१२	किशोरी विमा कार्यक्रम	संख्या	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४.१३	हिंसा न्यूनीकरणमा युवा परिचालन कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४.१४	पालिकास्तरिय खेलकुद मैदान निर्माण	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	५००
४.१५	वार्डस्तरिय खेलकुद मैदान निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४.१६	पालिकास्तरिय खेलकुदहरुको आयोजना	संख्या	२	०	१	०	०	१	०	३००	०	०	३००	६००
४.१७	प्रतिभावान खेलाडिहरुलाई प्रशिक्षणमा पठाउने	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
४.१८	विभिन्न प्रकोप व्यवस्थापनमा युवा परिचालन	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५	२५	२५	२५	२५	१२५
४.१९	पालिका स्तरिय खेलकुद कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
४.२०	पालिका स्तरिय खेलाडी प्रशिक्षण कार्यक्रम	संख्या	७५	१५	१५	१५	१५	१५	७५	७५	७५	७५	७५	३७५
४.२१	युवा प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	८०	८०	८०	८०	८०	४००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
5	**महिला विकास**	संख्या							**५७५०**	**५७५०**	**६७५०**	**५७५०**	**५७५०**	**२९७५०**
५.१	महिला हिंसा र आर्थिक सशक्तिकरणमा अध्ययन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	९००
५.२	महिला हिंसाका घटनाहरुको तथ्याङ्क संकलन	संख्या	५	१	१	१	१	१	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
५.३	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.४	महिला तथा आमा समूहहरु व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	९००
५.५	महिला तथा घरेलु हिंसा न्यूनीकरण कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५.६	महिला उद्यमी तयार गर्न सीपमुलक तालिम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
५.७	हिंसा पिडित महिलाहरुका लागि कानुनी सहायता	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
५.८	एकल महिला उद्यमी विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
५.९	असहाय अशक्त महिला पुनर्स्थापना केन्द्र	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	१०००	०	०	१०००
५.१०	महिला नेतृत्व विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५.११	महिला समूहमा वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
५.१२	महिला साक्षरता वृद्धि कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.१३	महिला सुरक्षा कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
५.१४	मानसिक वा दीर्घरोगी महिला सहयोग कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
५.१५	महिलाका स्वास्थ्यमा शिविर सञ्चालन	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
५.१६	गर्भवती महिलाहरुको आकस्मिक उद्दारमा सहयोग	संख्या	५०	१०	१०	१०	१०	१०	१३००	१३००	१३००	१३००	१३००	६५००
6	**बाल विकास कार्यक्रम**								**२९५०**	**२९५०**	**३९५०**	**२९५०**	**२९५०**	**१५७५०**
६.१	बालबालिकाहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
६.२	असहाय बालबालिका पुनर्स्थापना कार्यक्रम	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	१०००	०	०	१०००
६.३	आम सञ्चार बालबालिका समन्वय कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
६.४	पालिकास्तरिय बाल प्रतिभा प्रस्तुती कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
६.५	बालबालिकासँग वडाध्यक्ष कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
६.६	न्यून आय भएका बालबालिका पोषण सहयोग कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
६.७	पालिकास्तरिय बाल हेल्पलाइन जडान	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
६.८	बालबालिका सहयोग अनुगमन तथा निरिक्षण	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
7	**जेष्ठ नागरिक सहायता कार्यक्रम**								**३५९०**	**३५९०**	**३५९०**	**३५९०**	**३५९०**	**१७९५०**
७.१	जेष्ठ नागरिकको अवस्थाका विषयमा अध्ययन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
७.२	जेष्ठ नागरिकको तथ्याङ्क व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
७.३	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
७.४	जेष्ठ नागरिकहरुको स्वास्थ्योपचारमा शिविर	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
७.५	जेष्ठ नागरिक-युवा अन्तरक्रिया कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
७.६	भत्ता सदुपयोगका लागि सचेतना कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
७.७	जेष्ठ नागरिक स्याहार कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१२००
8	**अपाङ्गता भएका व्यक्ति सहयोग कार्यक्रम**								**३५५०**	**३५५०**	**३५५०**	**३५५०**	**३५५०**	**१७७५०**
८.१	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको तथ्याङ्क व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
८.२	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको समूह निर्माण	संख्या	१०	२	२	२	२	२	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
८.३	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको समूह सशक्तिकरण सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
८.४	अपाङ्गता मैत्री कानुन नीति तयार गर्ने	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
८.५	आयमुलक कार्यक्रममा समूहलाई अनुदान	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
८.६	अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सहयोगमा हेल्प डेस्क	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
८.७	अपाङ्गताका आधारमा उपचार सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
८.८	सीपमूलक तालिम सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
८.९	व्यवसाय स्थापनाका लागि वीउँपूजी सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
८.१०	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
८.११	साँस्कृतिक कार्यक्रममा प्रोत्साहन	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
८.१२	अनिवार्य विमा गर्ने कार्यमा सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
९	**दलित आदिवासी जनजाती तथा उत्पिडित वर्ग सहयोग**								**१९००**	**१९००**	**१९००**	**१९००**	**१९००**	**९५००**
९.१	पिछडिएको वर्गको तथ्याङ्क व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
९.२	सीपमूलक तालिम सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००	१००	१००	१००	१००	५००
९.३	व्यवसाय स्थापनाका लागि वीउँपूजी सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	७००	७००	७००	७००	७००	३५००
९.४	अति विपन्न वर्ग आवास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
९.५	विपन्न समुदायमा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम	जना	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१०	**साँस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा संरक्षण कार्यक्रम**								**४०००**	**४०००**	**४५००**	**४०००**	**४०००**	**२०५००**
१०.१	वडास्तरिय स्थानीय साँस्कृति संरक्षण समिति	संख्या	५	१	१	१	१	१	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०
१०.२	साँस्कृतिक विकासका लागि सामाग्री सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
१०.३	स्थानीय भाषा साँस्कृति सम्वन्धी अध्ययन	संख्या	५	१	१	१	१	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
१०.४	लोकोन्मुख साँस्कृति संरक्षणका लागि संग्रहालय निर्माण	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	५००	०	०	५००
१०.५	पालिकास्तरिय साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रदर्शन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
१०.६	धार्मिक संरचना निर्माणमा सहयोग	संख्या	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
१०.७	धार्मिक सहिष्णुता प्रवर्द्धनका लागि कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१०.८	स्थानीय राष्ट्रिय कलाकारहरु सहित साँस्कृतिक मेला	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१०.९	स्थानीय लोपोन्मुख वाजा भेषभूषा संरक्षणमा सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१०.१०	स्थानीय आम सञ्चारलाई साँस्कृतिक संरक्षणमा सहयोग	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
	भौतिक पूर्वाधार विकास								१८४७४५	१८४७४५	१८८२४५	२०१७४५	१८४७४५	९४४२२५
१	**विद्युत/जल विद्युत तथा उर्जा विकास**								**१७७४०**	**१७७४०**	**१९७४०**	**२५७४०**	**१७७४०**	**९८७००**
१.१	विद्युत/जल विद्युत विकास गुरुयोजना निर्माण	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१.२	नयाँ जलविद्युत आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन -थवांग खोला	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	२०००	०	०	२०००
१.३	निर्माणाधिन आयोजनाहरुमा गुणस्तरता कायम	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१.४	सम्पन्न आयोजनाहरुको नियमित मर्मत	संख्या	१५	३	३	३	३	३	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	७५०००
१.५	नयाँ जलविद्युत आयोजना निर्माण	संख्या	२	०	१	०	१	०	०	०	०	८०००	०	८०००
१.६	जविआ संरक्षण समितिको व्यवस्थापकीय क्षमता वृद्धि	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
१.७	विद्युत मर्मत कार्यमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन	संख्या	१५	३	३	३	३	३	१४४०	१४४०	१४४०	१४४०	१४४०	७२००
१.८	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन विस्तारका लागि समन्वय	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१.९	सुधारिएका पानी घट्ट मार्फत लघु उर्जा उत्पादन	संख्या	१०	२	२	२	२	२	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
२	**सडक तथा यातायात विकास कार्यक्रम**								**१५९७६०**	**१५९७६०**	**१५९७६०**	**१५९७६०**	**१५९७६०**	**७९८८००**

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
२.१	सडक कालोपत्रे गर्ने कार्य	कि मि	४०	८	८	८	८	८	१२०००	१२०००	१२०००	१२०००	१२०००	६००००
२.२	सडक ग्राभेल गर्ने कार्य	कि मि	३५	७	७	७	७	७	५२५००	५२५००	५२५००	५२५००	५२५००	२६२५००
२.३	नयाँ ट्रयाक खोल्ने	कि मि	४०	८	८	८	८	८	६००००	६००००	६००००	६००००	६००००	३०००००
२.५	वातावरणमैत्री पर्यटकीय सडक विस्तार	कि मि	५	१	१	१	१	१	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	७५०००
२.६	सडक सुरक्षा उपभोक्ता समिति गठन तथा तालिम	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
२.७	सडक सुरक्षा उपभोक्ता समितिमा वजेट वृद्धि	संख्या	२०	४	४	४	४	४	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
२.८	सडकको दायाबायाँ हरियाली विकास कार्यक्रम	संख्या	५	१	१	१	१	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
२.९	पालिकास्तरिय वसपार्क निर्माण	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२.१०	सडक प्रयोग सम्वन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम	किमि	४५	९	९	९	९	९	४०५०	४०५०	४०५०	४०५०	४०५०	२०२५०
२.११	विद्यालयहरुमा ट्राफिक नियममा सचेतता कार्यक्रम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
२.१२	दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि यातायात समिति समन्वय	संख्या	५	१	१	१	१	१	७०	७०	७०	७०	७०	३५०
२.१३	दुर्घटना विमाको कार्यान्वयनका लागि समन्वय	संख्या	५	१	१	१	१	१	७०	७०	७०	७०	७०	३५०
२.१४	युवा स्वरोजगारका लागि यातायात समितिसँग सहकार्य	संख्या	५	१	१	१	१	१	७०	७०	७०	७०	७०	३५०
२.१५	खोला, नदीहरुमा पक्की पुल निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
२.१६	गाउँपालिकाका वस्तीहरुमा झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	२०	४	४	४	४	४	१४०००	१४०००	१४०००	१४०००	१४०००	७००००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
३	**सञ्चार तथा सूचना प्रविधि**								**७४५**	**७४५**	**७४५**	**५७४५**	**७४५**	**८७२५**
३.१	सेवा प्रदायक कम्पनीसँग समन्वयात्मक छलफल	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
३.२	सूचना र प्रविधिको सदुपयोग सम्वन्धी सचेतना	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
३.३	सरकारी कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या	५	१	१	१	१	१	३५	३५	३५	३५	३५	१७५
३.४	सूचना र प्रविधिमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन	जना	१०	२	२	२	२	२	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
३.५	शिक्षा, स्वास्थ्यसंस्थामा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१७५	१७५	१७५	१७५	१७५	८७५
३.६	साइवर अपराध र कानुनी जटिलतामा सचेतना	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५
३.७	कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधि लागू	संख्या	५	१	१	१	१	१	८०	८०	८०	८०	८०	४००
३.८	गाउँपालिकास्तरिय पत्रपत्रिका प्रकाशन	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३.९	गाउँपालिकास्तरिय रेडियो सञ्चालन	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३.१०	भ्यू टावर निर्माण	संख्या	२	०	१	०	१	०	०	०	०	५०००	०	५०००
४	**भवन तथा वस्ती विकास कार्यक्रम**								**६५००**	**६५००**	**८०००**	**१०५००**	**६५००**	**३८०००**
४.१	एकिकृत वस्ती विकासका लागि अवस्था अध्ययन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
४.२	नमूना वस्ती विकासका लागि गुरु योजना तयार	संख्या	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३	सुरक्षित आवास निर्माणका लागि कार्यविधि तयार	संख्या	१	०	०	०	१	०	०	०	०	२०००	०	२०००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
४.४	विपन्न वर्गका लागि आवास निर्माणमा सहयोग	संख्या	२५	५	५	५	५	५	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००
४.५	पालिकास्तरिय बाल उद्यान निर्माण	संख्या	२	०	१	०	१	०	०	०	०	२०००	०	२०००
४.६	एकिकृत युवा खेलकुद, संस्कृति विकास अध्ययन भवन	संख्या	१	०	०	१	०	०	०	०	१५००	०	०	१५००
	वन वातावरण संरक्षण एवम् विपद् व्यवस्थापन								**५२४००**	**५२४००**	**४६९००**	**९४९००**	**४६४००**	**२९३०००**
१	**वन विकास तथा वातावरण संरक्षण**								**११४००**	**११४००**	**९९००**	**९९००**	**९९००**	**५२५००**
१.१	वन संरक्षणका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.२	खाली वनमा वृक्षा रोपन कार्यक्रम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
१.३	जडिबुटी संरक्षणका लागि पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रम	संख्या	१	१	०	०	०	०	१५००	१५००	०	०	०	३०००
१.४	वन नर्सरी विकास कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.५	वन हेरालु व्यवस्थापनका लागि सावउस सँग समन्वय	संख्या	२५	५	५	५	५	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
१.६	चोरी सिकारी पैठारीका लागि रोकथाम कार्यक्रम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
१.७	पैह्रो रोकथामका लागि सावउस परिचालन	संख्या	२५	५	५	५	५	५	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०	३७५०
१.८	नदी नियन्त्रण तथा खोला रोकथाम कार्यक्रम	संख्या	१५	३	३	३	३	३	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०
१.९	आगलागी नियन्त्रणका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१.१०	सावउस पदाधिकारीहरुका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००
२	**विपद् व्यवस्थापन**								**४१०००**	**४१०००**	**३७०००**	**८५०००**	**३६५००**	**२४०५००**
२.१	विपद् पूर्वको तयारीका लागि व्यवस्थापन	इभेन्ट	५	१	१	१	१	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
२.२	विपद् सम्वन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	इभेन्ट	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
२.३	विपद् सम्वन्धी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	इभेन्ट	१५	३	३	३	३	३	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००
२.४	आपतकालिन उद्दार तथा खोज सम्वन्धी युवालाइ तालिम	इभेन्ट	२		१			१	०	०	०	०	५००	५००
२.५	विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी स्थानीय कोष स्थापना	रकम	१	१					५०००	५०००	०	०	०	१००००
२.६	विपदमा राहत वितरण	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५०००	२५०००	२५०००	२५०००	२५०००	१२५०००
२.७	स्थानीय अनुकुलन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	संख्या	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
२.८	विपद् बाट प्रभावित घरपरिवारको व्यवस्थापन	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००
२.९	विपद् अनुमानका यन्त्रहरु जडान	संख्या	३	१	१			१	१०००	१०००	०	०	१०००	३०००
२.१०	हेलिप्याड निर्माण	संख्या	१			१			०	०	२०००	०	०	२०००
२.११	फायर एक्सिटिगर खरिद	संख्या	१				१		०	०	०	५००००	०	५००००
२.१२	विपद व्यवस्थापनका सामग्री खरिद	एकमुष्ट	५	१	१	१	१	१	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००
	संस्थागत विकास सुशासन								५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	५०१०	२५०५०

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
१	**संस्थागत सुशासन तथा क्षमता विकास**								**८३०**	**८३०**	**८३०**	**८३०**	**८३०**	**४१५०**
१.१	सरकारी,नागरिक समाज र विकास साझेदारहरु विच अन्तरक्रिया	पटक	२५	५	५	५	५	५	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५
१.२	आवश्यक सुविधा र उपकरणसहित ईन्टरनेट सेवा विस्तार	वटा	९	२	२	२	२	२	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
१.३	भवन निर्माण	वटा	१०	२	२	२	२	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१.४	वेभसाईट संचालन तथा अद्यावधिक	वटा	१	०	०	०	०	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०
१.५	लेखा र वित्तीय सुशासन क्षमता विकास तथा अभिबृद्धि कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.६	राजश्व बाँडफाँड वृद्धिका लागि समन्वय कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.७	राजश्व संकलनमा सुधार कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.८	राजस्व सुधार तथा परिचालन क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.९	उत्कृष्ट कर्मचारी पुरस्कार कार्यक्रम	जना	५	१	१	१	१	१	५	५	५	५	५	२५
२	**सामुदायिक साझेदारी तथा गैह्र सरकारी संस्था विकास**								**४१८०**	**४१८०**	**४१८०**	**४१८०**	**४१८०**	**२०९००**
२.१	पालिका सामुदायिक संस्था अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२.२	लैससास मूलप्रवाहिकरण र वजेट परिक्षण	पटक	५०	१०	१०	१०	१०	१०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
२.३	अनुगमन, नतिजा मापन तथा प्रतिवेदन क्षमता विकास	पटक	१०	२	२	२	२	२	१००	१००	१००	१००	१००	५००

क्र.सं	क्रियाकलापहरु	एकाइ	जम्मा संख्या	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	वजेट विवरण रु हजारमा					
									पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौं वर्ष	जम्मा वजेट
२.४	सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण	पटक	१०	२	२	२	२	२	८०	८०	८०	८०	८०	४००
२.५	नागरिक वडापत्र जारी तथा परिपालना	पटक	५	१	१	१	१	१	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
२.६	सूचनाको हक सम्वन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम	पटक	४	१	१	१	१	१	४०	४०	४०	४०	४०	२००
२.७	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	पटक	१५	३	३	३	३	३	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
२.८	सामुदायिक संस्थाको क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
२.९	उपलब्ध जनशक्तिको क्षमता विकास कार्यक्रम	जना	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
२.१०	सामुदायिक प्रहरी व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
२.११	मेलमिलापकर्ताको क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	१०	१०	१०	१०	१०	५०
२.१२	जेष्ठ नागरिक सुरक्षाका लागि आश्रम व्यवस्थापक	पटक	९	२	२	२	२	२	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
२.१३	सूचना तथा प्रविधि व्यवस्थापन तालिम	पटक	९	२	२	२	२	२	९०	९०	९०	९०	९०	४५०
२.१४	घटना दर्ता विद्युतीय माध्यमबाट व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	९	२	२	२	२	२	९०	९०	९०	९०	९०	४५०

९.३ स्रोत परिचालन

तालिका ६ लगानी स्रोत परिचालन तालिका

विवरण	जम्मा ५ वर्षको वजेट रु. हजारमा	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार	संघिय सरकार	सहकारी तथा नीजि क्षेत्र	अन्य संघसंस्था
रकम	२०८१७९०	३१२२६.९	५२०४४.८	१६७५८४१.	५२०४४.८	२७०६३३
प्रतिशत		१.५	२.५	८०.५	२.५	१३

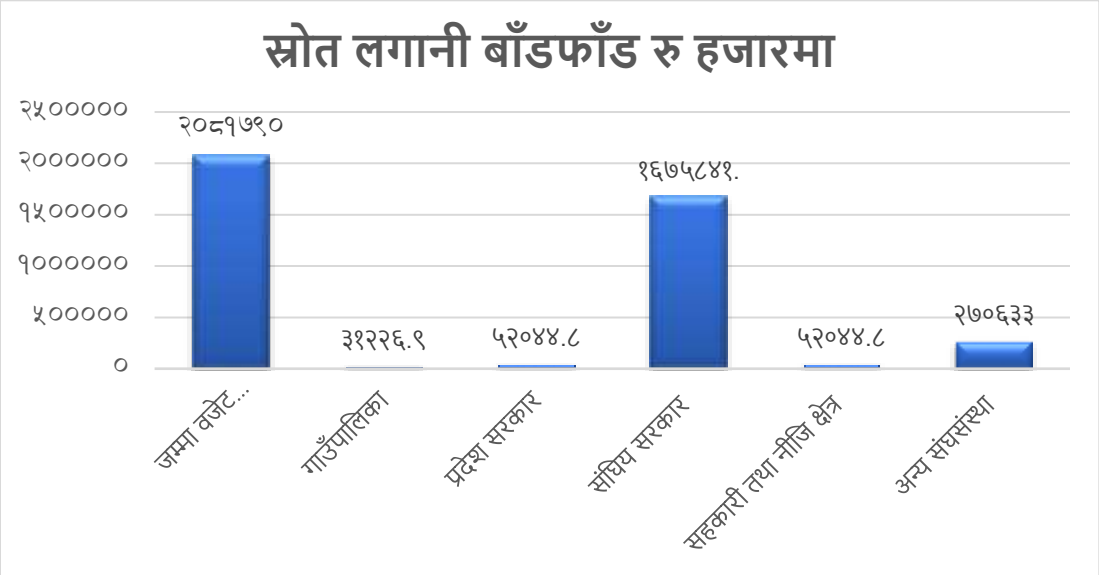

परिच्छेद १० कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.१ कार्यान्वयन योजना

गाउँपालिकको समग्र विकासका लागि यो तयार गरिएको आवधिक योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका कार्यालय र यसका वार्ड कार्यालयहरुले के कसरी कार्य गर्ने र सफल कार्यान्वयनका लागि के कस्तो संयन्त्र तयार गर्ने भन्ने विषयमा गाउँपालिकाले योजना बनाउनु पर्ने हुन्छ । योजना निर्माण गरेर मात्र हुदैन यसको सफल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत व्यवस्थापन चुस्तदुरुस्त हुन जरुरी रहेको छ । यसका लागि गाउँपालिकाले आवधिक योजना कार्यान्वयन टिम निर्माण गरि योजनाको कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मा दिने छ ।

गाउँपालिकाले आ-आफ्नो विषयगत शाखाले तयार गरिएको आवधिक योजनाको आधारमा कार्यान्वयन योजना विशिष्टिकरण गर्न सक्नु, परिणाममुखि प्रतिफलका लागि विषयगत शाखाले जनशक्ति परिचालन गर्न सक्नु, स्थानीय तहका विभिन्न आयोजनाहरु सञ्चालन गर्नका लागि समुदायलाई परिचालन गर्न सक्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन भने गाउँपालिकाले सबै सरोकारवाला पक्षसँग समन्वयात्मक सम्वन्ध कायम गरि कार्यान्वयनका लागि उचित कार्ययोजना निर्माण गरि शुरु, मध्यकालिन र अन्तिम खर्च योजना अपडेट गर्दै अगाडि बढेको खण्डमा आवधिक योजनाले राखेका लक्ष्यहरुको परिपूर्ति गर्न सकिने अवसरहरु पनि प्रयाप्त रहेका छन् ।

- गाउँपालिकाले आफ्ना वार्ड कार्यालयहरु र अन्य विभिन्न सरोकारवाला निकायहरुको सहयोगमा योजना कार्यान्वयन योजना निर्माण गर्ने ।
- संस्थागत व्यवस्थापकीय योजनाको आधारमा गाउँपालिकामा कार्यान्वयन योजना तयार गरि जनशक्ति खटाउने ।
- आवधिक योजना कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका देखि समुदायस्तर सम्म संयन्त्र तयार गर्ने ।
- आवधिक योजना र योजना बैंकमा उल्लेख गरिएका योजनाहरुको प्रगति समिक्षा गरि आगामी दिनमा गर्न सकिने थप योजनाहरु सङ्कलन गर्ने र अपडेट गर्ने।
- आयोजना बैंक र आवधिक योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको समयरेखाका आधारमा कार्यान्वयन गर्दै जाने ।
- योजना बैंक तथा आवधिक योजनामा भन्दा नयाँ कार्यक्रम छनौट तथा अपडेट गर्ने ।

१०.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

गाउँपालिका विकासको क्रममा विभिन्न आयोजनाहरु सञ्चालन गर्दै जाँदा के कति कामहरु योजना अनुसार भए वा के कति कामहरुमा योजना अनुसार सफल हुन सकेनन् भन्ने विषयमा लेखाजोखा गर्दै योजना सञ्चालनको जिम्मेवारी पाएको पक्षलाई सल्लाह सुझाव दिदै कामको गुणस्तरता कायम गर्नका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

कार्यलाई नियमित गर्नु पर्ने हुन्छ । तसर्थ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भन्नाले प्रशासनिक कार्य तथा अन्य योजना सञ्चालनको क्रममा कामको गुणस्तरता र समयमा नै सकिने कुरामा सुनिश्चितता गर्ने औजार हो । नेपालको संविधान २०७२ ले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई राष्ट्रिय नीतिको कार्यान्वयन सुशासनका लागि एउटा महत्वपूर्ण पक्षको रुपमा लिएको छ भने विकास योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७५ लाई नेपाल सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कस्ले गर्ने भन्ने कुरा पहिलो सोचनीय विषय हो किनकी योजनामा संलग्न पक्ष स्वयम् प्रत्यक्ष सहभागि भई कार्य गर्दा केहि पक्षपातपूर्ण परिणाम आउने सम्भावना रहन्छ भने तेस्रो पक्षले गरेको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यले योजनाको प्रभावकारी तरिकाले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसका अतिरिक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा नविन एवम् विश्वसनिय औजारहरुको प्रयोग गर्न सकेको अवस्थामा यसले दिने परिणाम पनि भरपर्दो र विश्वसनिय नै आउने गर्दछ ।

स्थानीय तहमा योजना कार्यान्वयनसँग अन्तरसम्बन्धित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिलाई संस्थागत गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्य लगायतका असर तथा प्रभावतहका सूचकहरूको खण्डीकृत एवम् सर्वेक्षणमा आधारित सूचना सिर्जना गर्नु र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन् भने नयां संविधान अनुरूप प्रशासकीय पुनर्संरचनाका क्रममा साङ्गठनिक पुनर्गठन तथा क्षमता विकास गर्दा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्थालाई थप सुदृढ गर्न सकिने र दिगो विकासका लक्ष्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई जोड दिन सकेको अवस्थामा स्थानीय तहको विकासमा टेवा पुऱ्याउन सकिने प्रशस्त अवसरहरु रहेका छन् ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई स्वतन्त्र र स्तरीय गराईने ।
- आवश्यक फर्म्याटहरु तयार गरि स्थानीय तहका सवै तहमा नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कानुन तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- आवधिक योजनामा तोकिएका क्रियाकलापहरुलाई दिगो विकासका लक्ष्यहरुसँग समाहित गरि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सहभागितामूलक विधिहरूका अतिरिक्त नयाँ समावेशी औजारहरु प्रयोग गरिने छ
- तेस्रो पक्षबाट गरिने मूल्याङ्कनलाई विस्तार गर्नुका साथै थप गुणस्तरीय बनाइनेछ ।
- विभिन्न निकायसँग समन्वय गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा संलग्न जनशक्तिलाई तालिम तथा अन्य कार्यक्रममार्फत क्षमता विकास गरिनेछ ।
- कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा सम्बन्धित निकायको वेवसाइटमा राख्ने ।
- सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी तालिमहरूको सञ्चालन ।
- सहभागितात्मक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधिहरूको प्रयोगमा वृद्धि ।

- विभिन्न निकायहरू संलग्न टोलीबाट संयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको समेत आधार लिने व्यवस्था ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमार्फत सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न कार्यक्रम सञ्चालन ।

१०.३ नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समिक्षा

आवधिक योजना तयारी गर्ने कार्य र यसलाई अनुगन तथा मूल्याङ्कन गर्दै यसले राखेका लक्ष्य पूरा गर्ने गरि गाउँपालिका विकासको लागि लागू गर्दै जाने कुरा विच तालमेल मिल्न सकेन भने यसको औचित्य पुष्टि हुन सक्दैन । तसर्थ आवधिक योजना लागू गर्ने गराउने कार्यमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पक्षको अहम भूमिका रहेको हुन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाले वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका ढाँचाहरु तयार गरि सो अनुसार अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने हुन्छ । नमूना ढाँचा यस अनुसार तयार गरिएको छ

तालिका ७ आवधिक योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ढाँचा

	संकेतहरु	आधार रेखा	लक्ष्य	तथ्याङ्कको स्रोत	बारम्वारता	जिम्मेवारी	प्रतिवेदन
प्रभाव							
असर -----१							
प्रतिफल ----१.१							
प्रतिफल -----१.२							
असर -----२							
प्रतिफल ----२.१							
प्रतिफल -----२.२							

१०.४ मध्यावधि मूल्याङ्कन

आवधिक विकास योजनामा निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य, सूचक र नीतिहरुका आधारमा आ.व २०८०/०८१ मा मध्यावधि मूल्यांकन गरिनेछ । मद्यावधि मूल्याङ्कन नतिजामा आधारित प्रस्तावित अनुगमन ढाँचा अनुसार बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन तथा सूचनाको आधारमा सहभागितामूलक प्रक्रियाबाट गरिनेछ । मूल्याङ्कनमा गाउँपालिका, विषयगत शाखाहरु, संयुक्त अनुगमन समिति र अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिको प्रमुख भूमिका हुनेछ । मूल्याङ्कको सहजिकरण योजना तर्जुमा तथा अनुगमनमा दखल भएका र अनुभवी पेशाविद्को संलग्न हुनेछन् । मध्यावधि मूल्याङ्कनको कार्यविधि गाउँ कार्यपालिका सभाले निर्धारण गर्नेछ ।

१०.५ अन्तिम मूल्याङ्कन

आवधिक विकास योजनाको समयावधि समाप्त भएपछि योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा विषयगत उपलब्धीहरु हासिल भए/नभएको नतिजामा आधारित प्रस्तावित अनुगमन ढाँचा अनुसार मापन तथा लेखाजोखा गरिनेछ । योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा दखल भएका तेश्रो पक्षका अनुभवी पेशाविदहरुको संलग्नता र सहजिकरणमा अन्तिम मूल्याङ्कन गरिनेछ । अन्तिम मूल्याङ्कन टोलीमा रहने पेशाविद् तथा अन्य सदस्यहरु र यसको कार्यविधि गाउँपालिकाको सिफारिशमा गाउँ कार्यापालिका सभाले निर्धारण गर्नेछ । यस प्रकार गरिएको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिनेछ । यो प्रतिवेदन आगामी आवधिक योजनाको आधारको रुपमा प्रयोग गरिनेछ तथा सुझाव र सिकाईहरु नीति निर्माणका लागि पृष्ठपोषण गरिनेछ ।

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरु

- नेपालको संविधान, २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- दीगो विकासको लक्ष्य, अवस्था तथा गन्तव्य (२०१६—२०३०) : नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग, काठमाडौं
- नेपाल सरकारको दीर्घकालिन सोच, २०७५
- पन्धौं राष्ट्रिय योजना (२०७६/०७७—२०८०/०८१), २०७६
- नेपाल सरकारको मध्यमकालिन खर्च संरचना,
- प्रदेश सरकारको पहिलो आवधिक योजना, २०७५, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं. ५, बुटवल
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार, काठमाडौं
- गुरु योजना भूमे गाउँपालिका रुकुम २०७५
- खानेपानी तथा सरसफाइ योजना योजना २०७७
- भूमे गाउँपालिकाको पर्यटकिय सम्भावना प्रतिवेदन २०७७
- युवा उद्यमशिलता विकास योजना २०७६

अनुसूची २ : विभिन्न चरणमा भएका कार्यशालाका तस्विरहरु

चित्र २ आवधिक योजना तयारीको प्रारम्भिक कार्यशाला

चित्र ३ आवधिक योजनाको मस्यौदामा छलफल

चित्र ४ विषयगत समितिमा योजनाहरुको छलफल

चित्र ५ आवधिक योजना मस्यौदा छलफल कार्शाला समापनको क्रममा मन्तव्य गाउँपालिका अध्यक्ष रामसुर बुढामगर ज्यू